

Reconstructie
Achterhoek & Liemers
Startnotitie
milieu - effectrapportage

Startnotitie milieu-effectrapportage

Reconstructie Achterhoek en Liemers

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Waarom reconstructie van Achterhoek en Liemers?	5
1.2	Waarom een m.e.r.-procedure en startnotitie?	5
1.3	Inspraak	6
1.4	Initiatiefnemer en bevoegd gezag	6
1.5	Opbouw van deze startnotitie	7
2	Gebiedsbeschrijving en probleemanalyse	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Gebiedsafbakening en karakteristiek van het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers	9
2.3	Samenvattende beschrijving van de problematiek in Achterhoek en Liemers	10
2.4	Huidige situatie en ontwikkelingen in de omgevingskwaliteit	13
2.4.1	Inleiding	13
2.4.2	Water	13
2.4.3	Stank en ammoniak	16
2.4.4	Natuur	18
2.4.5	Landschap	20
2.5	Huidige situatie en ontwikkelingen in de sociaal-economische kwaliteit	22
2.5.1	Inleiding	22
2.5.2	Landbouw	22
2.5.3	Recreatie en toerisme	25
2.5.4	Wonen, werken en leefbaarheid	26
2.5.5	Verkeer en vervoer	27
3	Doelen van de reconstructie	29
3.1	Inleiding	29
3.2	Doelen vanuit de Reconstructiewet en de Rijksuitgangspuntennota	29
3.3	Opgave voor de reconstructie van Achterhoek en Liemers	31
3.4	Doelen per thema	32
3.4.1	Doelen omgevingskwaliteit	32
3.4.2	Doelen sociaal-economische kwaliteit	35
3.5	Beleidskaders	37
4	Visie (streefbeeld) en (integrale) alternatieven	39
4.1	Inleiding	39
4.2	Visie	39
4.3	Alternatieven	42
4.3.1	Voorwaarden waaraan alternatieven moeten voldoen	42
4.3.2	Afleiding van de alternatieven op hoofdlijnen	42
4.3.3	Korte beschrijving van de onderscheiden alternatieven	44
5	Indicatie van te onderzoeken gevolgen	47
6	Procedure en besluiten	49
6.1	Hoe ziet de VOP/MER –procedure eruit?	49
6.2	Hoe kunt u inspreken?	52

Bijlage 1:	Literatuur
Bijlage 2:	Verklaring begrippen en afkortingen
Bijlage 3:	Landbouwgegevens per deelgebied
Bijlage 4:	Verklaring zonering en varkensvrije zones
Bijlage 5:	Overzicht vigerend beleid en kaderstellende besluiten
Bijlage 6:	Voorlopig beoordelingskader
Bijlage 7:	Ruimtelijk vastgelegd en voor reconstructie relevant hard beleid met de belangrijkste bijbehorende gebieds-gerichte doelstellingen

Kaartbijlagen

1.1 Waarom reconstructie van Achterhoek en Liemers?

Achterhoek en Liemers behoren tot de gebieden in Zuid- en Oost-Nederland met een hoge veedichtheid (de zogenaamde concentratiegebieden). In deze gebieden doen zich verschillende problemen voor die met elkaar samenhangen. Door de toegenomen intensiteit van de gebruiksfuncties in het landelijk gebied is de kwaliteit van milieu, landschap en natuur achteruitgegaan en zijn de verschillende functies (natuur, landbouw/veehouderij, recreatie en toerisme, wonen en werken) elkaar steeds meer in de weg gaan zitten. Zo hebben de natuurgebieden te lijden van een te grote voedselrijkdom (*vermesting*), te veel zure neerslag (*verzuring*) en van verdroging. Ook de landbouw heeft last van vochttekort maar in natte perioden dreigt steeds meer wateroverlast. De kwaliteit van het landschap gaat er achteruit. Veel veehouderijbedrijven kunnen zich op hun huidige plek niet ontwikkelen vanwege stank- en ammoniakregels. De laatste jaren is weer gebleken dat de grote veedichtheid niet alleen kwetsbaar is voor uitbraken van ziekte, maar dat ook de financiële en maatschappelijke gevolgen daarvan groot zijn. Vanwege al deze problemen is al in 1997 de noodzaak gevoeld om te komen tot een samenhangende aanpak van de genoemde problemen door middel van een 'reconstructie van de concentratiegebieden'. Dit door een aanpak die gericht is op verschillende samenhangende doelen in het landelijk gebied. Deze doelen zijn het verbeteren van de omgevingskwaliteit (water, natuur, milieu, landschap), het maken van varkensvrije zones en het verbeteren van de economische omstandigheden en de leefbaarheid, inclusief het oplossen van knelpunten van landbouwbedrijven.

De Eerste Kamer heeft op 29 januari 2002 de Reconstructiewet concentratiegebieden en Wet Ammoniak en Veehouderij aangenomen. Deze wetten vormen een belangrijk kader voor de reconstructie.

De provincie Gelderland heeft besloten om de reconstructie aan te pakken in drie deelgebieden; Achterhoek en Liemers, Gelderse Vallei (samen met Utrecht-Oost) en Veluwe. De Reconstructiewet stelt dat reconstructieplannen binnen 9 maanden na inwerkingtreding van de wet klaar moeten zijn. Om meer tijd voor de planvorming te hebben heeft de provincie besloten om al eerder met de uitwerking te beginnen. Daarom heeft de provincie al begin 2001 een reconstructiecommissie (in oprichting) benoemd voor Achterhoek en Liemers. De Reconstructiecommissie heeft tot taak om een (voor)ontwerp reconstructieplan op te stellen en het vervolgens als advies aan het provinciebestuur aan te bieden. Daarna volgen inspraak en vaststelling door Provinciale Staten en goedkeuring door de Ministers van LNV en VROM.

1.2 Waarom een m.e.r.-procedure en startnotitie?

Op grond van de Wet milieubeheer is het verplicht om bij besluiten over een reconstructieplan een Milieu Effect Rapport (MER) over te leggen en de procedure voor milieu-effectrapportage (m.e.r.-procedure) te doorlopen. Doel van de m.e.r.-procedure is het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over activiteiten met mogelijk nadelige gevolgen voor het milieu.

In het MER komt te staan welke milieu-effecten zijn te verwachten als gevolg van het reconstructieplan. Ook geeft het MER aan welke realistische alternatieven er zijn. De Reconstructiecommissie zal het MER en het Voorontwerp Reconstructieplan samen en tegelijk maken. Deze twee documenten samen vormen dan het Voorontwerpplan/MER (VOP/MER).

De voorliggende startnotitie is de eerste stap in de m.e.r.-procedure. De startnotitie biedt op hoofdlijnen informatie over de aanleiding en het doel van het initiatief, de m.e.r.-procedure en het te nemen besluit. De lezers (betrokkenen, de Commissie voor de milieu-effectrapportage en de wettelijke adviseurs) dienen voldoende informatie te krijgen over het initiatief en de onderwerpen die in het MER onderzocht zullen worden.

Met behulp van de startnotitie zullen richtlijnen worden opgesteld voor de inhoud van het milieu-effectrapport. Daarvoor vraagt het bevoegd gezag advies aan de Commissie voor de milieu-effectrapportage en de wettelijke adviseurs.

1.3 Inspraak

De startnotitie is bedoeld om eenieder de gelegenheid te bieden opmerkingen te maken over de gewenste inhoud van het milieu-effectrapport (MER). Daarbij gaat het om de volgende vragen:

- Is u op hoofdlijnen duidelijk geworden wat de reconstructie voor het landelijk gebied kan betekenen?
- Bent u van mening dat alle relevante te onderzoeken (milieu-)aspecten beschreven staan in de startnotitie?

Deze (inspraak)reacties worden meegenomen bij het formuleren van de richtlijnen. Deze richtlijnen bevatten inhoudelijke eisen waaraan het op te stellen MER moet voldoen. Schriftelijke reacties kunnen binnen een termijn van 4 weken na terinzagelegging worden ingediend bij het bevoegd gezag:

Bevoegd gezag m.e.r. reconstructie Achterhoek en Liemers:
College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland
Postbus 9090, 6800 GX Arnhem.

Waar en wanneer de startnotitie kan worden ingezien wordt bekendgemaakt door middel van advertenties in lokale en regionale bladen.

1.4 Initiatiefnemer en bevoegd gezag

Deze startnotitie is opgesteld door
Reconstructiecommissie i.o. Achterhoek en Liemers:
Gert Jan de Fijter, Adres: provincie Gelderland, Postbus 9090, 6800 GX Arnhem,
tel: 026-3599535, Fax: 026 3599510, e-mail: g.fijter@prv.gelderland.nl.

De initiatiefnemer van de reconstructie Achterhoek en Liemers is:
College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland, Postbus 9090,
6800 GX Arnhem. Dienst Ruimte, Economie en Welzijn, Afdeling Landelijk Gebied,
t.a.v. dhr. Henk ter Horst

Bevoegd gezag m.e.r. reconstructie Achterhoek en Liemers:
College van Gedeputeerde Staten van de provincie Gelderland, Postbus 9090,
6800 GX Arnhem. Dienst Milieu en Water, t.a.v. dhr. Vincent Roerdink

1.5 Opbouw van deze startnotitie

Hoofdstuk 2 bevat een beschrijving van de huidige situatie en problemen in de Achterhoek en Liemers. Dit gebeurt voor alle onderwerpen die in de reconstructie en het MER aan de orde zullen komen. Ook zijn in dat hoofdstuk de te verwachten ontwikkelingen beschreven, nog zonder rekening te houden met reconstructie. Dit zijn de zogenaamde autonome ontwikkelingen.

Hoofdstuk 3 geeft een meer uitgebreide uiteenzetting over de doelen van de reconstructie. Hoofdstuk 4 bevat een door de Reconstructiecommissie ontwikkelde visie op de gewenste ontwikkeling van Achterhoek en Liemers in het kader van de reconstructie. Vervolgens zijn in hoofdstuk 4 enkele alternatieven voor de inrichting van het gebied gepresenteerd. In hoofdstuk 5 kunt u lezen op welke manier deze alternatieven in het MER beoordeeld zullen worden op de milieu-effecten en sociaal-economische effecten. Hoofdstuk 6 ten slotte bevat een overzicht van eerder genomen besluiten die van invloed zijn op de reconstructie, het beleidskader en de m.e.r.-procedure.

In bijlage 1 staat aangegeven welke informatie gebruikt is bij het opstellen van deze startnotitie. Bijlage 2 bevat een verklarende woordenlijst. In bijlage 3 zijn enkele belangrijke onderzoeksresultaten met betrekking tot de landbouw in tabelvorm samengevat. Bijlage 4 geeft een verklaring van de belangrijkste zoneringsprincipes uit de Reconstructiewet. Een overzicht van het vigerende beleid en de kaderstellende besluiten is in bijlage 5 te vinden. Tot slot is in bijlage 6 een voorlopig overzicht van het beoordelingskader, inclusief beoordelingscriteria en te hanteren meeteenheden opgenomen.

2.1 Inleiding

Dit hoofdstuk bevat een beschrijving van de huidige situatie en problemen in de Achterhoek en Liemers. Dit voor alle onderwerpen die in de reconstructie en het MER aan de orde zullen komen. Ook zijn in dit hoofdstuk de te verwachten ontwikkelingen beschreven, nog zonder rekening te houden met reconstructie. Dit zijn de zogenaamde autonome ontwikkelingen. Het doel van de reconstructie is om problemen op te lossen en ongewenste ontwikkelingen om te buigen.

2.2 Gebiedsafbakening en karakteristiek van het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers

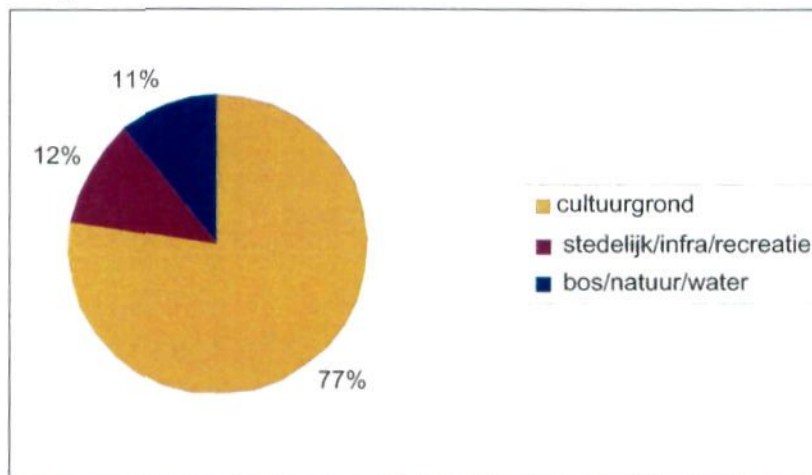
Gebiedsafbakening

Het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers wordt begrensd door de rivieren Rijn (Pannerdensch Kanaal) en IJssel, de landsgrens met Duitsland en de provinciegrens met Overijssel. Het gebied Ooijpolder, dat ook deel uitmaakt van het concentratiegebied Oost, maakt vooralsnog geen onderdeel uit van het reconstructiegebied. Op basis van het voorontwerpplan zal definitief bezien worden of de Ooijpolder al dan niet tot het reconstructiegebied gaat behoren.

Het gebied is, vooral met het oog op de uitvoering, ingedeeld in drie deelgebieden: Oost-Achterhoek, Graafschap en West-Achterhoek en Liemers. De planvorming heeft betrekking op het gehele reconstructiegebied Achterhoek en Liemers. Het plangebied en de drie deelgebieden zijn weergegeven op kaart 1.

Karakteristiek

Het reconstructiegebied heeft een oppervlakte van circa 155.000 ha. Hiervan is circa 120.000 ha cultuurgrond, circa 16.000 ha stedelijk gebied en infrastructuur, circa 2000 ha recreatieterrein, circa 16.000 ha bos en natuur en circa 1000 ha water (CBS, 1996). Zie ook figuur 2.1.

Figuur 2.1: Verdeling grondgebruik in Achterhoek en Liemers.

In Achterhoek en Liemers wonen in totaal circa 470.000 mensen, van wie ongeveer de helft in het deelgebied West-Achterhoek en Liemers (met Doetinchem als grootste kern met bijna 50.000 inwoners). In de Graafschap wonen ongeveer 120.000 mensen en in Oost-Achterhoek ongeveer 115.000. Het aantal inwoners per vierkante kilometer in Achterhoek en Liemers samen is gemiddeld circa 300. Ter vergelijking: de bevolkingsdichtheid in Nederland bedraagt gemiddeld circa 450 inwoners per vierkante kilometer. De bevolkingsdichtheid in West-Achterhoek en Liemers komt overeen met het Nederlandse gemiddelde. In Graafschap en Achterhoek-Oost bedraagt de bevolkingsdichtheid ongeveer de helft van het Nederlandse gemiddelde.

De Achterhoek is hoofdzakelijk een zandgebied met een duidelijk eigen karakter, een eigen identiteit en kwaliteiten die worden ontleend aan het coulissenlandschap, de kleinschaligheid, het rijke cultuurhistorische erfgoed - waaronder het industriële erfgoed - en de grote natuurwaarden (beken en landgoederen). Verder aan de sterk agrarische gerichtheid, het dichte netwerk van wegen, paden en beeksystemen en de grote spreiding van wonen en werken over vele, veelal gelijkwaardige, kernen. De Achterhoekse kwaliteiten op het gebied van natuur zijn gevarieerd. Het meest waardevol zijn de beken (met name rond Winterswijk), bossen op rijkere bodems, blauwgraslanden, natte heiden met vennen en hoogvenen. Het aantrekkelijke landschap, de vele cultuurhistorische en monumentale structuren en objecten, het dichte netwerk van wegen en paden, de aanwezige kleinschalige voorzieningen en de gebiedseigen gebruiken en kwaliteiten maken het gebied aantrekkelijk voor recreatie en toerisme.

Naast melkveehouderij komen in het gebied concentraties van intensieve veehouderij voor. De Oude IJsselstreek is nogal verstedelijkt, met Doetinchem als hoofdkern.

De Liemers is hoofdzakelijk een kleigebied, dat in het oostelijk deel overgaat in een zandgebied met concentraties van intensieve veehouderij en het natuurgebied Montferland. De Liemers is vooral in de zone langs de rijksweg A 12 sterk ver dicht door de verstedelijking en infrastructuur. De ligging van het gebied op de rand van het stedelijk knooppunt Arnhem-Nijmegen en op een belangrijke verbindingssas tussen de Randstad en het Roergebied speelt hierbij een belangrijke rol. De steden, dorpen en bedrijventerreinen langs de A 12 zijn vooral in de afgelopen 30 jaar belangrijk gegroeid. De aanleg van nieuwe infrastructuur is in volle gang (Betuweroute-goederenspoorlijn) of in voorbereiding (verbreding A 12, HSL-Oost en mogelijke doortrekking A 15: Bemmelerwaard). Buiten deze sterk verdichte zone bevinden zich de relatief open en grootschalige gebieden van het Duijvense Broek en het Rijnstrangengebied, dat onderdeel uitmaakt van het natuurontwikkelingsproject de Gelderse Poort.

2.3 Samenvattende beschrijving van de problematiek in Achterhoek en Liemers

Deze paragraaf bevat een beknopte beschrijving van de huidige situatie, de ontwikkelingen en met name de problemen in Achterhoek en Liemers. Dit voor alle onderwerpen die in de reconstructie aan de orde komen. De paragrafen 2.4 en 2.5 geven een uitgebreidere beschrijving.

Water

Het water in Achterhoek en Liemers is met dijken en technische maatregelen bedwongen. Het regenwater komt echter steeds sneller tot afvoer door verstedelijking en ontwatering. Ook door de verwachte toename van neerslag en rivierafvoer zal meer ruimte nodig zijn voor waterberging en voor de rivieren. Een deel van de problemen is op te lossen door de realisatie van een meer natuurlijk watersysteem dat water langer vasthoudt. Meer natuurlijke beken en periodieke (gecontroleerde) overstroming van laaggelegen gebieden spelen hierbij een belangrijke rol. Een deel van de drinkwaterwinningen ligt in kwetsbare natuurgebieden. Verder wordt een aantal winningen beïnvloed door de verslechterde grondwaterkwaliteit. Meer algemeen heeft het grond- en oppervlaktewater op veel plaatsen in Achterhoek en Liemers niet de kwaliteit die nodig is voor mens, natuur en milieu. In grote delen van Achterhoek en Liemers is de belasting van grondwater met nitraat en de belasting van oppervlaktewater met fosfaat en stikstof te hoog. De belangrijkste bronnen van verontreiniging zijn meststoffen uit de landbouw, ongezuiverde lozingen en riooloverstorten. Bij toepassing van de geplande bemestingsnormen voor 2003 zal de belasting met nitraat en stikstof flink afnemen. In delen van het gebied zal dit echter onvoldoende zijn. De uitspoeling van fosfaat zal niet of nauwelijks afnemen omdat een groot deel van de landbouwgrond in Achterhoek en Liemers fosfaatverzaagd is (als gevolg van te veel bemesting in het verleden).

Stank en ammoniak

Vooral rondom Didam en Wehl en rondom Eibergen, Groenlo en Lichtenvoorde is de veedichtheid hoger dan in de rest van het reconstructiegebied. In Achterhoek en Liemers is gemiddeld 1 tot enkele procenten van de verschillende stankgevoelige objecten volgens de vergunningsregels overbelast. Gemiddeld 16% van de bedrijven kan op basis van stankregels (in het kader van de milieuvergunning) niet meer uitbreiden. Op 40% van de oppervlakte natuurgebieden in Achterhoek en Liemers is de neerslag (depositie) van stikstof 100 tot 200% hoger dan het niveau waarbij deze natuurgebieden geen schade ondervinden. Lokaal komen echter grote uitschieters voor als gevolg van concentraties van veehouderij in de genoemde gebieden en omdat een vrij groot deel van de vrijgekomen ammoniak al weer dicht bij de bron neerslaat. Slechts op 4% van de natuurgebieden is het huidige stikstofdepositieniveau aanvaardbaar. Van de totale stikstofdepositie in het gebied bestaat gemiddeld de helft uit ammoniak, waarvan meer dan de helft uit het gebied zelf komt.

Natuur

Meest waardevol zijn de beken (met name rond Winterswijk), de bossen op rijkere bodems, de blauwgraslanden, natte heiden met vennen en de hoogvenen. Voor de boomkikker vormt de Achterhoek één van de laatste leefgebieden in Nederland. De belangrijkste grote eenheden natuur zijn de Gelderse Poort, Montferland, Groote Veld en Kornburgerveen-Mentink. Daarnaast komen een aantal kleinere natuurgebieden met hoge natuurwaarden voor, de zogenaamde natuurparels. De Gelderse Poort biedt goede kansen voor het verder ontwikkelen van een internationaal belangrijk natuurgebied met ook grote betekenis voor de recreatie. Belangrijk daarvoor is een meer natuurlijke inrichting, bijvoorbeeld met meestromende nevengeulen en meer natuurlijke oeverzones. Ook het IJsseldal kan van grotere betekenis worden voor de natuur.

Een belangrijk probleem voor de natuur is het ontbreken van voldoende samenhang en verbindingen tussen de verspreid liggende natuurgebieden. Voor veel soorten dieren zijn de gebieden te klein of te slecht met elkaar verbonden of doorsneden met infrastructuur. Om dit probleem op te lossen is de Ecologische Hoofd Structuur (EHS) ontworpen, een netwerk van grotere natuurgebieden die met Ecologische Verbindingszones (EVZ) met elkaar verbonden zijn. Het realiseren van de EHS en de EVZ gaat langzamer dan gepland. Verder lijden de natuurgebieden onder verdroging, te veel meststoffen en te veel zure neerslag. Zonder oplossingen voor deze problemen is de gewenste natuurkwaliteit in grote delen van de EHS niet te bereiken.

Landschap en cultuurhistorie

Achterhoek en Liemers hebben verschillende karakteristieke landschappen, met name: coulissen, landgoederen, beken, rivieren en stuwwallen. Het Achterhoekse landschap zit vol historische elementen en cultuurpatronen. Waardevol is vooral de samenhang in het landschap: de samenhang tussen kavelpatronen, archeologische sporen en oude boerderijen, tussen kastelen en landhuizen en de bijbehorende landgoederen met hun lanen, landbouwgronden en bossen. De kwaliteit en variatie van de in het verleden ontstane landschappen neemt af doordat landschappen steeds meer op elkaar gaan lijken door bijvoorbeeld verstedelijking, nieuwe verspreide bebouwing, infrastructuur, egalisaties en schaalvergroting in de landbouw. Niet alleen de kwaliteit van historische landschapswaarden staat onder druk. Bij nieuwe ontwikkelingen in het landschap is er vaak te weinig aandacht voor de vormgeving. Dit niet alleen vanuit esthetisch oogpunt maar ook vanuit functioneel oogpunt. Dit betekent dat het landschap niet altijd optimaal is ingericht voor de gewenste functies in dat landschap (landbouw, recreatie, wonen, recreëren).

Landbouw

De landbouw heeft ongeveer driekwart van de totale oppervlakte van Achterhoek en Liemers in gebruik. Het gaat om ruim 6.000 bedrijven met gemiddeld 17 ha grond. Het meest voorkomende bedrijfstype is de melkveehouderij. Daarnaast zijn er nog veel varkens-, pluimvee- en gemengde bedrijven (bijvoorbeeld de combinatie melkvee met varkens). Ingeschat is dat het aantal landbouwbedrijven tot 2015 met ca. 40% zal afnemen. Het aantal runderen zal in dezelfde periode met circa 17% afnemen en het aantal varkens met circa 30%. De resterende bedrijven worden groter door het overnemen van grond, productierechten en bedrijfslocaties van stoppende bedrijven. De schaalvergroting, die een sterke economische achtergrond heeft, gaat dus door. Deze tendensen sluiten aan op de tendensen van de afgelopen jaren. Alleen de afname van het aantal varkens is een trend die pas in 1997 is gestart. Door de Regeling beëindiging veehouderijen zal de afname van het aantal bedrijven tot 2003 vermoedelijk hoger liggen dan gemiddeld. De Regeling beëindiging veehouderijen heeft in 2001 en 2002 een behoorlijk aantal bedrijven in Achterhoek en Liemers tot versnelde beëindiging aangezet. Hiermee daalde het mestoverschot nog verder. De sloop van vrijkomende stallen zal een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de verbetering van de ruimtelijke kwaliteit in het landelijk gebied. Ondanks deze positieve ontwikkelingen is het de verwachting dat er ook in 2015 in Achterhoek en Liemers nog een mestoverschot zal zijn. Het stikstofoverschot uit mest daalt van ca. 9,5 miljoen kg in 2000 (30% van de productie) naar 5 miljoen kg in 2015 (20% van de productie). Het stikstofoverschot is geconcentreerd in die delen van het gebied waar relatief grote aantallen dieren gehuisvest zijn.

Een belangrijk knelpunt voor een gezonde agrarische bedrijfsontwikkeling (schaalvergroting) naar minder maar grotere bedrijven is dat veel bedrijven op de huidige locatie niet meer kunnen uitbreiden vanwege stank- en ammoniakregels. De reconstructieplanning en de nieuwe stank- en ammoniakwetgeving geven de bedrijven voor de middellange termijn meer duidelijkheid over hun toekomstperspectief op de huidige of mogelijk nieuwe locatie. In alle gevallen zullen ondernemers, rekening houdende met de uitgangssituatie en omgeving, zelf hun keuzen omtrent de gewenste bedrijfsontwikkeling moeten (blijven) maken.

De landbouw zal ook in de toekomst in oppervlakte de belangrijkste gebruiker en een belangrijke beheerder van het landelijk gebied blijven. In de autonome ontwikkeling wordt een beperkte verdere toename en verbreding van de landbouw verwacht qua natuur- en landschapsbeheer, recreatie, zorg, huisverkoop streekproducten en daarnaast een toename van de biologische landbouw.

Recreatie en toerisme

Achterhoek en Liemers hebben een duidelijk eigen karakter, een eigen identiteit en unieke kwaliteiten, die worden ontleend aan een zeer afwisselend landschap, kleinschaligheid, rijk cultuurhistorisch erfgoed, grote ecologische waarden en een uitgebreid recreatief routenetwerk van wegen en paden. Kortom, het gebied heeft recreanten veel te bieden.

De toeristisch-recreatieve sector is een economische groeisector in Achterhoek en Liemers. De totale toeristische bestedingen in Achterhoek en Liemers zijn voor 1999 op f 800 miljoen geraamd. Dit levert ruim 8000 arbeidsplaatsen op, ruim 5% van de totale werkgelegenheid.

Sterke punten van recreatie en toerisme in Achterhoek en Liemers zijn het aantrekkelijke landschap met rust en ruimte en het gevarieerde aanbod. Hoewel het toeristisch-recreatieve aanbod de afgelopen jaren duidelijk is gegroeid en verbeterd, zijn er nog diverse aanknopingspunten voor een kwalitatieve verbetering. Het gebied is bijvoorbeeld niet in trek voor lange vakanties. Kansen liggen in het nadrukkelijker aanbieden van rust, ruimte en variatie. De kleinschaligheid van het aanbod vraagt om meer ketenvorming, gezamenlijke promotie en arrangementen.

Sociale economie en leefbaarheid (wonen en werken)

In de reconstructie gaat het, naast de omgevingskwaliteit, ook om de sociaal-economische aspecten en de leefbaarheid van het landelijk gebied. Naast de apart beschreven thema's landbouw, natuur, landschap, recreatie en verkeer gaat het om het opvangen van de sociaal-economische gevolgen van de krimp van de veehouderij en het stimuleren van alternatieve mogelijkheden voor het landelijk gebied.

De Achterhoek is een gebied met een kwalitatief en hoogwaardig verweven landschap, waarin wonen, werken, landbouwbedrijven en verspreid liggende landgoederen en natuurgebieden elkaar afwisselen. De hier nog aanwezige 'rust', 'ruimte' en 'stilte' zijn sterke punten van het gebied. De beschreven waarden zorgen anderzijds ook voor een beperking van de economische groei. *Er ligt voor de plattelandseconomie een belangrijke opgave om de sterke daling van de werkgelegenheid in de landbouw en andere delen van de economie te compenseren, onder meer door stimulering van de diversiteit van de economie in het landelijk gebied.* Een knelpunt daarbij is de vergrijzing van de Achterhoek waarbij met name ook hoger opgeleide jongeren wegtrekken, hetgeen juist nadelig is voor de gewenste ontwikkeling van de bedrijvigheid. De Liemers, Doetinchem en Zutphen vormen een meer dynamische stedelijke omgeving met accenten op logistiek en zakelijke dienstverlening.

Verkeer en vervoer

In de reconstructie gaat het bij verkeer en vervoer vooral om het verkeer in het landelijk gebied. In Achterhoek en Liemers ligt een dicht wegenpatroon. Er zijn weinig autowegen, maar relatief veel onveilige tweestrookswegen. De voortdurend toenemende automobiliteit, zowel in het personen- als goederenvervoer, zal de veiligheid verslechteren. Maatregelen ter bevordering van carpoolen, OV-gebruik en de fiets als alternatief voor de auto hebben in het buitengebied nauwelijks effect aangezien de bevolkingsdichtheden te klein zijn en de afstanden te groot. Toerisme en recreatie zijn te bevorderen met meer fiets- en wandelpaden. Om natuur te ontsnipperen zijn maatregelen nodig om de barrièrewerking van infrastructuur te verzachten (bijvoorbeeld dassentunnels en ecoducten). De doortrekkingen van de A 15 en A 18 maken geen onderdeel uit van de reconstructie. De doortrekking van de A 15 van het knooppunt Ressen naar Zevenaar en de omleiding om Eibergen in de N 18 worden naar verwachting voor 2015 gerealiseerd. De realisatie van de A 18 tussen Groenlo en Varsseveld valt niet binnen de planperiode (2015) te verwachten. Het tracé is wel in diverse beleidsnota's van Rijk en provincie opgenomen.

2.4 Huidige situatie en ontwikkelingen in de omgevingskwaliteit

2.4.1 Inleiding

Omgevingskwaliteit is het samenhangende systeem van water-, milieu-, natuur- en landschapskwaliteit. De gebruiksfuncties van wonen, werken (waaronder landbouw) en recreëren stellen elk hun - soms tegenstrijdige - eisen aan de omgevingskwaliteit. Omgekeerd hebben de gebruiksfuncties invloed op de omgevingskwaliteit. Door de toegenomen intensiteit van het gebruik van het landelijk gebied is de kwaliteit van milieu en natuur achteruitgegaan en zijn de verschillende functies elkaar steeds meer in de weg gaan zitten. De reconstructie heeft tot doel om deze neerwaartse spiraal te doorbreken door de milieu-, natuur- en landschapskwaliteit binnen een redelijke termijn op een gewenst of aanvaardbaar niveau te brengen. Dit alles in onderlinge samenhang.

2.4.2 Water

De bewoners van Achterhoek en Liemers hebben in het verleden een lange strijd gevoerd tegen het water. De Rijn en de IJssel zijn in de loop der tijd bedijkt en in een steeds kleiner winterbed teruggedrongen. Moerasgebieden zijn drooggelegd, beken en rivieren gekanaliseerd en waar het afvoeren van water niet snel genoeg ging, zijn gemalen

gebouwd. De overstromingen en hoge waterstanden die tot in de jaren zestig bij extreme neerslagsituaties regelmatig voorkwamen, komen nu niet meer voor. Wel zijn er links en rechts in het gebied gronden die onderlopen bij hoge waterstanden op de beken of de rivieren. Landbouw en verstedelijking hebben zich in grote delen van het gebied ontwikkeld, ook waar dat vroeger van nature niet mogelijk was.

Naar meer natuurlijke watersystemen

Door de goede ontwatering en de (nog voortdurende) toename van bebouwing en verhard oppervlak is de natuurlijke sponswerking van Achterhoek en Liemers veel minder dan vroeger en komt het water sneller tot afvoer. Dit leidt tot hoge afvoeren en hoge waterstanden in natte perioden, en lage afvoeren, lage waterstanden en watertekorten in drogere perioden. Wateroverlast en verdroging gaan zo hand in hand. Om de beschreven ongewenste effecten te verminderen zal het waterbeheer in de toekomst zich richten op (het terugbrengen van) natuurlijke dynamiek. Een natuurlijk watersysteem heeft een aantal kenmerken die er in de laatste decennia steeds meer uit zijn gehaald, bijvoorbeeld: de mogelijkheid om (in geval van veel neerslag) water voldoende vast te houden of te bergen. Omdat ruimtelijke oplossingen op de langere termijn duurzamer zijn, krijgen deze de voorkeur boven technologische oplossingen als dijken, gemalen, stuwen of intensief onderhoud. Een meer natuurlijk watersysteem is overigens géén doel op zich. Het is een leidraad om het beheer van watersystemen beter, veiliger en duurzamer te maken en beter af te stemmen op de wensen van de diverse functies. Kapitaalintensieve functies en teelten worden in de huidige praktijk steeds vaker gepland op plaatsen waar het watersysteem niet zonder fors ingrijpen aan de gestelde voorwaarden kan voldoen. Functies zullen zich in de toekomst vaker moeten voegen naar het watersysteem.

Bij een meer watersysteemgerichte benadering is het belangrijk om uit te gaan van plannen op stroomgebiedsniveau. Water (grond- én oppervlaktewater) heeft vaak invloed op grotere afstand. De beïnvloeding speelt zich vooral af binnen stroomgebieden. Kaart 2 biedt een overzicht van stroomgebieden en hoofdwatervgangen in Achterhoek en Liemers.

Veiligheid ten opzichte van Rijn en IJssel

Delen van Achterhoek en Liemers worden met dijken beschermd tegen hoog water op de Rijn en de IJssel. De hoge waterstanden van 1993 en 1995 hebben ons duidelijk gemaakt dat we het water niet altijd de baas zijn. In de toekomst worden in extreme situaties nog hogere afvoeren verwacht dan tot nu toe. De waterbeheerders zoeken de oplossing niet primair in verdere dijkverhogingen (met grotere schade wanneer het toch misgaat) maar meer in de volgende oplossingen:

- 1 Vasthouden van afvoer uit regionale wateren (zie regionale waterberging).
- 2 Tijdelijk en gecontroleerd bergen van water in calamiteitenpolders langs Rijn en IJssel (ongeveer 5.000 ha).
- 3 Afvoercapaciteit van Rijn en IJssel vergroten, door dijkverlegging en uiterwaardverlaging.
- 4 In situaties waar de afvoerhoeveelheid zo groot is dat een noodsituatie ontstaat, kan het stroomdal van de Oude IJssel gebruikt worden voor extra afvoercapaciteit (1.500 ha).

De veiligheidsaspecten worden nader uitgewerkt in het kader van het project 'Ruimte voor de rivier'. Binnen de reconstructie zijn alleen de consequenties voor de binnendijkse gebiedsdelen van belang.

De watervisie van het Waterschap Rijn en IJssel geeft een meer uitgebreide uiteenzetting over het door deze waterbeheerder gewenste toekomstig waterbeheer in Achterhoek en Liemers.

Parallel aan de reconstructie-planvorming zal de provincie Gelderland een stroomgebiedsvisie opstellen waarin met name zal worden ingegaan op de vraag hoe het watersysteem moet worden afgestemd op de veranderende omstandigheden die worden gesignaleerd in de nota 'Waterbeleid voor de 21e eeuw'.

Regionale waterberging

Het systeem van beken, sloten, etc. is op dit moment ingericht om het wateraanbod dat één maal in de 100 jaar voorkomt, te verwerken. Om ongecontroleerde wateroverlast in de toekomst te voorkomen moeten nu maatregelen worden genomen om de extra hoeveelheden water te kunnen bergen. Naast het blijvend reserveren van de bestaande bergingsruimte is naar verwachting circa 3000 ha extra bergingsgebied nodig. Deze oppervlakten zijn gebieden waarin functieverweving (met landbouw en natuur) mogelijk is. Daarnaast is extra berging nodig op circa 2000 ha met de hoofdfunctie water, bijvoorbeeld in de vorm van verbreding van waterlopen en extra ruimte voor beken.

Verdroging en watertekort

Belangrijke delen van de natuurgebieden in de Achterhoek zijn verdroogd (zie kaart 3). Daarvan is nu 7% hersteld. Met het huidige hersteltempo zal de doelstelling in 2010 (40% hersteld) slechts voor de helft gerealiseerd zijn. Ook op veel landbouwgronden is de grondwaterstand in droge perioden te laag voor een optimale productie.

Drinkwaterwinning

Op 22 plaatsen in Achterhoek en Liemers wordt drinkwater voor de openbare drinkwatervoorziening gewonnen (kaart 2). De totale capaciteit bedraagt 33 miljoen m³ per jaar. In 2005 zullen deze onttrekkingen naar verwachting zijn teruggebracht naar 24 miljoen m³ per jaar, onder meer door aanvoer van buiten het gebied en sluiting van een aantal kleinere winningen. De resterende winningen zullen voldoende beschermd moeten zijn tegen verontreiniging van het grondwater. Tevens moeten de winningen goed zijn ingepast in het watersysteem ofwel geen negatieve invloed hebben op de omgeving. Voor een aantal drinkwaterwinningen op een voor de natuur minder gunstige locatie - 't Klooster, Vorden, Ruurlo, Lochem en van Heek (Montferland) - wordt thans nader onderzoek gedaan.

Het Lange-termijnplan drinkwater en de Visie drinkwater in balans van het Waterbedrijf Gelderland en NUON Water geven een beeld van de visie van de waterwinbedrijven op de plaats van de waterwinningen in een goed functionerend watersysteem.

Naast drinkwaterwinningen wordt er op diverse plaatsen in de Achterhoek grondwater gewonnen voor bedrijfsdoeleinden, beregening (landbouw) en bronbemalingen.

(On)natuurlijk karakter van de beken

Beken en beekdalsystemen zijn kenmerkend voor de waterhuishouding in de Achterhoek. Veel beken en beekdalen hebben echter nauwelijks meer een natuurlijk karakter. Beken en beekdalen zullen in de toekomst een belangrijkere rol kunnen vervullen voor natuur en waterberging. Verschillende maatregelen zijn daartoe te combineren: waterafvoer, waterberging, het weer (vrij) laten slingeren van de beek (hermeandering), tegengaan van verdroging, ontwikkelen van ecologische verbindingzones. De meest waardevolle beken krijgen het predikaat wateren van het Hoogste Ecologische Niveau (HEN) en Speciale Ecologische Doelstelling (SED) met als oogmerk extra (planologische) bescherming.

Het huidige realiseringstempo van de natte ecologische verbindingzones zal moeten verdubbelen om de taakstelling in 2018 te kunnen realiseren.

Waterkwaliteit

Onderzoeksinstituut Alterra heeft in opdracht van de provincie Gelderland onderzoek gedaan naar de op lange termijn te verwachten kwaliteit van grondwater (nitraat) en oppervlaktewater (stikstof en fosfaat). Dit onderzoek geeft als uitkomst de waterkwaliteit die gemiddeld in 2031-2045 is te verwachten op basis van de geplande mestregels in 2003. Hieronder zijn de resultaten samengevat. In het onderzoek is nog geen rekening gehouden met mogelijke reconstructiemaatregelen.

Nitraatconcentratie in het grondwater

Op basis van de geplande bemestingsnormen in 2003 zal op lange termijn op nog circa 40% van de oppervlakte de nitraatdoelstelling van 50 mg/liter overschreden worden, waarbij op de droge zandgronden plaatselijk nog waarden voorkomen van meer dan 100 mg per liter. Op 75% van de oppervlakte wordt op lange termijn nog de streefwaarde van 25 mg nitraat per liter overschreden (zie kaart 4).

Stikstofbelasting van het oppervlaktewater

Om de oppervlaktewaterkwaliteitsnorm van 2,2 mg stikstof per liter te bereiken mag per jaar maximaal 6,6 kg stikstof per ha uitspoelen naar het oppervlaktewater. Op basis van de geplande bemestingsnormen in 2003 zal de uitspoeling van stikstof naar het oppervlaktewater sterk afnemen maar in circa 25% van het gebied toch nog te hoog blijven (zie kaart 5).

Fosfaatbelasting van het oppervlaktewater

Om de oppervlaktewaterkwaliteitsnorm van 0,15 mg P per liter te bereiken mag per jaar maximaal 0,45 kg P (is ongeveer 1 kg fosfaat) per ha uitspoelen naar het oppervlaktewater. In grote, met name nattere, delen van Achterhoek en Liemers ligt de uitspoeling boven 0,45 kg P per ha per jaar. De geplande bemestingsnormen vanaf 2003 zullen weinig effect hebben op de uitspoeling van fosfaat omdat er in de afgelopen halve eeuw door de hoge mestgiften ophoping van fosfaat in de bodem heeft plaatsgevonden. Deze ophoping gaat nog steeds door omdat in de mestregels vanaf 2003 nog een fosfaatverlies van 20 kg per ha per jaar wordt geaccepteerd. Van alle landbouwgrond in Achterhoek en Liemers is 80% fosfaatverzadigd. De kans op uitspoeling van fosfaat is op deze gronden groot (zie kaart 6).

2.4.3 Stank en ammoniak

Stank

Kaart 7 geeft een beeld van de veedichtheid per vierkante kilometer. Het blijkt dat vooral rondom Didam en Wehl en rondom Eibergen en Lichtenvoorde de veedichtheid hoger is dan in de rest van het reconstructiegebied. In Achterhoek en Liemers is gemiddeld 1 tot enkele procenten van de verschillende stankgevoelige objecten volgens de regels overbelast. Op basis van de huidige stankregels in het kader van de milieuvergunningverlening is door Alterra berekend in welke mate veehouderijbedrijven te dicht bij stankgevoelige objecten (vooral woningen) liggen om nog te mogen uitbreiden. Daaruit blijkt dat in Achterhoek en Liemers gemiddeld 16% van de bedrijven niet meer kan uitbreiden, per deelgebied variërend van 9 tot 12% van de graasdierbedrijven en van 37 tot 53% van de hokdierbedrijven (varkens/kippen).

Naast bedrijven die niet meer kunnen uitbreiden zijn er nog heel wat bedrijven die op grond van stankregels nog fors kunnen uitbreiden. Vanwege de cumulatieregels kunnen niet al deze individuele uitbreidingen gezamenlijk gerealiseerd worden. Bovendien valt ook op basis van ammoniakregels nog een deel van deze uitbreidingsruimte weg.

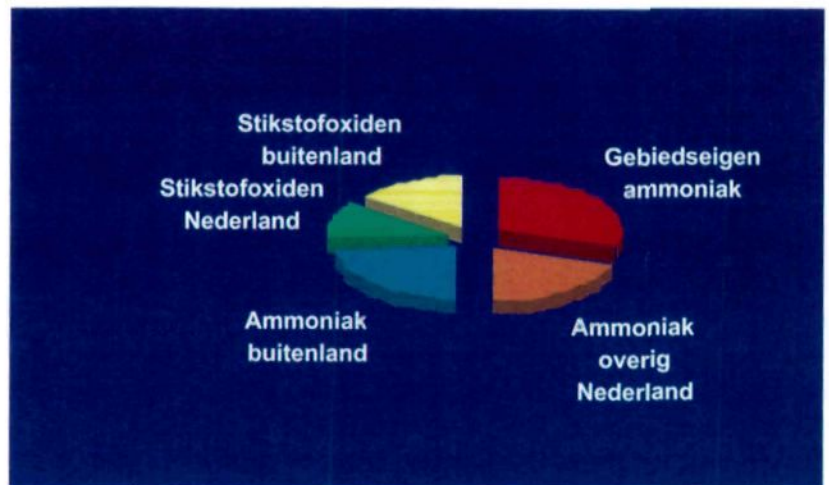
Ammoniak

De uitstoot (emissie) van ammoniak (een vluchtige stikstofverbinding) uit de landbouw in Achterhoek en Liemers vormt een belangrijk aandeel in de neerslag (depositie) van stikstof (via de lucht) op natuurgebieden in Achterhoek en Liemers. Een groot deel van deze natuurgebieden bevat waardevolle plantensoorten en andere organismen die niet bestand zijn tegen een te hoge stikstofdepositie.

De provincie Gelderland heeft TNO-MEP laten onderzoeken waar en hoeveel de depositie van stikstof op natuurgebieden in 2000 te hoog is en wat het aandeel van ammoniak uit de landbouw in Achterhoek en Liemers daarin is. Een gedetailleerd overzicht van de aanpak en het resultaat van het onderzoek is te vinden in het rapport van het milieuonderzoek van Alterra en TNO-MEP (Milieuanalyse reconstructiegebied Gelderland-Utrecht, deelgebied Achterhoek en Liemers). Hieronder volgt een korte samenvatting.

Als maximaal acceptabele depositie van stikstof op daarvoor gevoelige natuurgebieden is in het Alterra-onderzoek (in opdracht van de provincie Gelderland) uitgegaan van de kritische depositiewaarden. De gemiddelde depositie van stikstof als gevolg van emissies van ammoniak in Achterhoek en Liemers zelf bedraagt 950 mol per ha per jaar. Omdat ammoniak voor een groot deel tamelijk dicht bij de bron van uitstoot (bijvoorbeeld ventilatielucht uit stallen) al weer neerslaat, ligt de depositie als gevolg van gebiedseigen ammoniak in die delen van Achterhoek en Liemers met veel intensieve veehouderij tot vele malen hoger dan de gemiddelde depositie. In bijvoorbeeld de omgeving van Didam, Wehl, Lichtenvoorde, Groenlo en Eibergen ligt de depositie van gebiedseigen ammoniak veelal op een niveau van 1500 mol en hoger tot plaatselijk wel circa 25.000 mol. Kaart 8 geeft een beeld van de mate van overschrijding van het kritische depositieniveau op natuurgebieden. Daaruit blijkt dat op circa 40% van de natuurgebieden in Achterhoek en Liemers het huidige depositieniveau 100 tot 200% boven de kritische depositie ligt. Slechts op 4% van de natuurgebieden is de depositie van stikstof minder dan 1000 mol per ha per jaar.

Naast de depositie als gevolg van de gebiedseigen emissie dragen ook nog andere bronnen bij aan de depositie van stikstof in Achterhoek en Liemers (zie figuur 2.2). Daarbij gaat het om overig Nederland en het buitenland, met behalve ammoniak ook depositie van stikstofoxiden uit verkeer, huishoudens en industrie. Het totale gemiddelde depositieniveau als gevolg van gebiedseigen ammoniak en alle andere bronnen samen bedraagt gemiddeld circa 2700 mol stikstof per ha per jaar. Het aandeel van gebiedseigen ammoniak in dat gemiddelde bedraagt circa 30%. Met name de gebiedseigen ammoniak zorgt voor de genoemde lokale hoge uitschieters in depositieniveau omdat de depositie als gevolg van de overige bronnen als een vrij gelijkmatige 'deken' over Achterhoek en Liemers ligt. Dit betekent ook dat de gebiedseigen ammoniak een belangrijk deel van het probleem is dat voor een groot deel in het eigen gebied is op te lossen. Van de totale stikstofdepositie bestaat ongeveer de helft uit ammoniak vanuit Nederland (30% uit gebied zelf en 20% uit overig Nederland). Ongeveer 60% van de totale stikstofdepositie (ammoniak en stikstofoxiden) komt uit Nederland en ongeveer 40% uit het buitenland (waarvan circa 60% ammoniak en circa 40% stikstofoxiden).

Figuur 2.2: Overzicht van de oorsprong van de stikstofdepositie in Achterhoek en Liemers.

De totale emissie van ammoniak uit de landbouw in Achterhoek en Liemers bedraagt circa 11000 ton per jaar, wat overeenkomt met circa 9000 ton stikstof. Substantiële verdere reductie van de emissie uit beweiding en mesttoediening is niet te verwachten. De nieuwe eisen aan stallen zullen naar verwachting op termijn een reductie van 35% van de emissie uit stallen met zich meebrengen. De gemiddelde depositie zal als gevolg daarvan dalen met 200 mol per ha per jaar. De gemiddelde overschrijding van het kritische depositieniveau bedraagt momenteel circa 1250 mol per ha per jaar.

2.4.4 Natuur

Achterhoek

De Achterhoekse kwaliteiten op het gebied van natuur zijn gevarieerd. Meest waardevol zijn de beken (met name rond Winterswijk), bossen op rijkere bodems, blauwgraslanden, natte heiden met vennen en de hoogvenen. Voor de boomkikker vormt de Achterhoek een van de laatste leefgebieden in Nederland. Kenmerkend voor de (huidige) Achterhoek is het verspreid voorkomen van deze waarden. Vaak liggen kleinere natuurgebieden met voor Nederlandse begrippen hoge natuurwaarden als kleine postzegels in een agrarisch cultuurlandschap.

De ruggengraat van het Gelderse natuurbeleid wordt gevormd door de Ecologische Hoofdstructuur. De ecologische hoofdstructuur bestaat uit kerngebieden en ecologische verbindingzones. De kerngebieden zijn de grotere aaneengesloten bestaande en te realiseren bossen, natuurgebieden en cultuurlandschappen met hoge natuurwaarden. Ecologische verbindingzones vormen de verbinding tussen deze gebieden. Op kaart 9 is een overzicht van het samenhangende netwerk van natuurgebieden in Achterhoek en Liemers weergegeven. In de Achterhoek zijn drie 'grote natuurlijke eenheden' onderscheiden: Montferland, Groote Veld en Korenburgerveen-Mentink. Deze gebieden krijgen extra aandacht in het natuurbeleid. 'Grote eenheden' zijn grote (deels nog te ontwikkelen) bos- en natuurgebieden die vanwege hun omvang goede mogelijkheden bieden voor een zo natuurlijk mogelijke ontwikkeling en daarmee een duurzaam herstel en behoud van soorten.

Naast de 'grote eenheden natuur' is bijzondere aandacht nodig voor belangrijke natuurdoeltypen die sterk in omvang en kwaliteit zijn achteruitgegaan. Het gaat om natuurlijke bossen, hoogveen, natte heiden en vennen, natuurlijke beken, natte en vochtige schrale graslanden. In enkele gebiedjes in Achterhoek en Liemers zijn deze natuurdoeltypen nog in redelijk goede staat aanwezig. Deze gebieden zijn aangemerkt als 'natuurparels' en weergegeven op kaart 10. De natuurkwaliteiten van de parels zijn in alle gevallen groot, maar deze staan onder druk.

In de gebiedsplannen natuur en landschap is aangegeven dat voor verschillende soortgroepen extra aandacht nodig is. Het gaat hierbij om soorten waarvoor herstel en uitbreiding van natuur- en bosgebieden niet voldoende is. Deze soorten zijn voor hun voortbestaan in veel gevallen (mede) afhankelijk van het agrarisch cultuurlandschap binnen en buiten de ecologische hoofdstructuur. In de Achterhoek gaat het om amfibieën (waaronder de boomkikker in het midden van de Achterhoek), de das (in Graafschap en Montferland), weidevogels, ganzen en moerasvogels. Op kaart 11 zijn de gebieden aangegeven waarbinnen de provincie extra aandacht vraagt voor deze soorten. De Vogel- en Habitatrichtlijngebieden en de op basis van de Natuurbeschermingswet beschermde gebieden zijn op kaart 14 weergegeven.

De natuur in Achterhoek en Liemers staat onder grote druk, vooral als gevolg van aantasting van natuur en bos door versnippering (resterende geïsoleerde gebieden, barrièrewerking van wegen en andere infrastructuur, verstedelijking), verdroging, verzuring en vermesting. De kaarten 6 tot en met 9 van het gebiedsplan natuur en landschap Achterhoek geven hiervan een beeld. Het behouden, herstellen en ontwikkelen van de (gewenste) natuurkwaliteit is niet mogelijk zonder het oplossen van deze problemen. De paragrafen 2.4.2 (Water) en 2.4.3 (Milieu) geven meer informatie over deze knelpunten. Natuurontwikkelingsprojecten en herstelprojecten in bestaande natuurterreinen tonen aan dat de veerkracht van de natuur nog steeds groot is. Behoud en herstel zijn mogelijk, maar vragen wel de nodige inspanningen. Een specifiek onderdeel van de ontsnippering zijn de ecologische verbindingzones en in het bijzonder het idee van een 'robuuste verbinding' tussen de gebieden Winterswijk en de Graafschap.

IJsselvallei en Gelderse Poort

Tot het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers behoren ook de uiterwaarden ten oosten van de IJssel (beschreven in het Gebiedsplan Natuur en Landschap IJsselvallei en Randmeerkust) en het Liemerse deel van het rivierengebied Gelderse Poort, beschreven in het gebiedsplan natuur en landschap voor het Rivierengebied (in voorbereiding). Het Gelderse rivierengebied vormt een vooraanstaand onderdeel van het Nederlandse rivierengebied met natuurwaarden van (inter)nationaal niveau. De uiterwaarden van de IJssel hebben in veel gevallen nog een gaaf reliëf en mede daardoor een rijke stroomdalflora. De uiterwaarden zijn van belang voor weidevogels en ganzen.

De Gelderse Poort (met onder meer in de Liemers de gebiedsdelen Bijland, Oude Waal en het Rijnstrangengebied) heeft de potentie om zich verder te ontwikkelen tot een uniek, internationaal en meer natuurlijk rivierenlandschap. Dit gelegen tussen stuwwallen en aan de top van de Nederlandse rivierdelta, met alle daarbij horende natuurdoeltypen. Het ontwikkelen van de potenties is bijvoorbeeld mogelijk door kleinere gebiedsdelen met elkaar te verbinden tot grotere natuurlijke eenheden en door het maken van nevengeulen en meer natuurlijke oeverzones in plaats van de nu vaak abrupte overgang van cultuurland naar water. Dit in samenhang met maatregelen aan de waterhuishouding. Nu al is de Gelderse Poort een van de belangrijkste ganzengebieden van West-Europa en komen goed ontwikkelde stroomdalgraslanden voor. Het visrijke gebied is van belang voor visetende vogels als aalscholvers.

Belangrijk bij het ontwikkelen van de Gelderse Poort is het combineren van natuurontwikkeling met eisen aan het rivierbeheer (scheepvaart, waterafvoer en waterberging) en met andere functies, met name recreatie, (natuurgerichte) landbouw, en de baksteenindustrie die de winning van klei kan combineren met het ontwikkelen van natuur. Door Rijkswaterstaat is voor de Rijnwaardense Uiterwaarden inmiddels een inrichtingsplan gemaakt dat inspeelt op de gewenste ontwikkelingen in het gebied met onder meer een bij hoogwater meestromende nevengeul langs het Pannerdensch Kanaal.

Een meer uitgebreide beschrijving van de natuur in Achterhoek en Liemers is te vinden in de gebiedsplannen natuur en landschap 'Achterhoek', 'IJsselvallei en Randmeerkust' en 'Rivierengebied' (het laatste is nog in voorbereiding).

2.4.5 Landschap

Achterhoek

Voor een belangrijk deel is de Achterhoek een zandgebied. Uitzondering hierop vormen de dalen van de IJssel, de Oude IJssel en de Berkel met kleiafzettingen. Kenmerkende geomorfologische structuren vormen een aantal stuwwallen (Montferland, Lochemerberg en Needse Berg), de rivierduinen langs de Oude IJssel en de verhoging van het Oost-Nederlands plateau. Op iets kleinere schaal bestaat het dekzandgebied uit dekzandkoppen (waarop kampen en essen zijn ontstaan) en van oorsprong nattere laagtes en beekdalen.

De landschappelijke waarde van grote delen van de Achterhoek is groot. De Graafschap en Winterswijk zijn vanwege deze waarden aangewezen als Waardevolle Cultuur Landschappen (WCL). Beide worden gekenmerkt door een kleinschalige afwisseling tussen oude cultuurlandschappen met kampen, landgoederen en beekdalen en recenter ontgonnen veld- en broekgebieden. Het Achterhoekse landschap zit vol historische elementen en cultuurpatronen en archeologische sporen. Waardevol is vooral de samenhang met het landschap: de samenhang tussen kavelpatronen, oude boerderijen, tussen kastelen en landhuizen en de bijbehorende landgoederen met hun lanen, landbouwgronden en bossen. Veel mensen vinden het landschap van de Achterhoek mooi. Mooi vanwege de rust, de ruimte en het groene, kleinschalige karakter. En mooi omdat het gevarieerd is en op veel plaatsen het oude cultuurlandschap nog goed herkenbaar is. Met name landgoederen, met hun historisch gegroeide afwisseling tussen landbouw, wonen, natuur en cultuur, worden hoog gewaardeerd.

Liemers en rivierengebied

De Liemers wijkt met zijn openheid, rechtlijnig landschap en andere ondergrond (klei) duidelijk af van de rest van de Achterhoek. Het gebied is sterk verstedelijkt en de ligging nabij het knooppunt Arnhem–Nijmegen en de aanwezigheid van de belangrijke (inter)nationale vervoersassen A 12 en A 18 dragen bij aan de verdere verstedelijking van het gebied. In de afgelopen decennia is het landschapsbeeld in de Liemers in hoog tempo grotendeels veranderd van een agrarisch cultuurlandschap naar een dynamisch verstedelijkt landschap.

De uiterwaarden ten oosten van de IJssel en het Liemerse deel van de Gelderse Poort, eveneens behorend tot het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers, maken onderdeel uit van een grootschalig rivierenlandschap. Dit landschap zal in samenhang met de gewenste natuurontwikkeling geleidelijk veranderen in een meer natuurlijk en aantrekkelijk rivierenlandschap met grotere contrasten tussen natuur en cultuur en tussen open en dicht.

Bos en landgoederen

Er is circa 10.000 ha bos in de Achterhoek en Liemers. Het bos heeft vele waarden, onder andere voor natuur, recreatie en toerisme en de houtproductie. Veel bos is onderdeel van een landgoed, waarvan naast bos en tuin of park ook landbouwbedrijven met wei- en akkerlanden deel uitmaken. Vaak liggen er belangrijke cultuurhistorische elementen binnen het landgoed. Behalve om de kenmerkende historische bebouwing gaat het hierbij om lanen, wildwallen, essen e.d.

In de Achterhoek en Liemers zijn veel landgoederen, waarvan een belangrijk deel nog in particulier beheer is. Doorgaans zijn dergelijke landgoederen al lang in de familie en is het beheer gericht op het voortzetten van de traditie, het bewaren van het erfgoed. Andere belangrijke bosbezitters en -beheerders zijn het Staatsbosbeheer, de Vereniging Natuurmonumenten, de Stichting het Geldersch Landschap en gemeenten. Houtproductie is meestal geen doel op zich, maar is de basis voor duurzame instandhouding van het bos.

Problemen en ontwikkelingen

Een belangrijke bedreiging van historisch gevarieerde en cultuurhistorisch waardevolle landschappen is 'vervlakking'; ofwel het steeds meer op elkaar gaan lijken van verschillende gebiedsdelen, als gevolg van ruimtelijke ontwikkelingen zoals verstedelijking en schaalvergroting. Landschap is altijd de weerslag van een cultuur en van verschillende vormen van gebruik. Het huidige landschap is een momentopname, met oude en nieuwe elementen. Een belangrijk probleem in het landschap van Achterhoek en Liemers is het ontbreken van ruimtelijke samenhang tussen het landschap als onderlegger en het hedendaagse en gewenste grondgebruik. De aanwezigheid van dynamiek vanuit verschillende grondgebruiksvormen leidt zowel tot nivellering van bestaande waardevolle landschappen als tot mogelijkheden om nieuwe landschappen te creëren.

Behoud van het oude is niet genoeg. Sommige functies eisen meer ruimte, bijvoorbeeld door de toegenomen welvaart en mobiliteit: verstedelijking, infrastructuur, recreatie, natuur. Maar ook de oude functies, zoals waterbeheer en landbouw, veranderen. Voor de toekomst ligt er een 'ontwerpopgave': een opgave om het landschap zo vorm te geven, dat identiteit en variatie versterkt worden, terwijl ontwikkelingsruimte voor de functies geboden wordt. Er ligt hier een forse uitdaging om mede invulling te geven aan deze ontwerpopgave. Dit om te komen tot een goed evenwicht tussen behoud en vernieuwing, resulterend in een goede landschappelijke en functionele kwaliteit van Achterhoek en Liemers. Ook het Rijk wil de landschappelijke kwaliteit verbeteren door een goed ontwerp voor het landschap een centrale rol in de planvorming te geven. Dit met name door extra geld voor versterking van de 'groenblauwe dooradering'. Deze moet zowel natuur, recreatie, cultuurhistorie als waterbeheer dienen en tegelijk de beeldkwaliteit van het landschap verhogen.

In het Streekplan is aangegeven dat een herinrichting gewenst is van stedelijke uitloopgebieden, onder meer met aanleg van bos en natuur. In Achterhoek en Liemers gaat het om uitloopgebieden tussen Duiven en Westervoort, tussen Doetinchem en Wehl en ten zuidoosten van Zutphen. Ook in de omgeving van Winterswijk is in het Streekplan de aanleg van nieuw bos aangegeven.

De reconstructie is in de Derde Architectuurnota aangewezen als één van de tien 'grote projecten'.

Een meer uitgebreide beschrijving van het landschap in Achterhoek en Liemers vindt u in het Ontwerp gebiedsplan natuur en landschap Achterhoek, de Ontwikkelingsvisie Gelderse Poort en het achtergronddocument Landschap.

2.5 Huidige situatie en ontwikkelingen in de sociaal-economische kwaliteit

2.5.1 Inleiding

Een belangrijk doel van de reconstructie is het scheppen en benutten van kansen voor een duurzame sociaal-economische ontwikkeling, met name landbouw, recreatie en toerisme, woon-, werk- en leefklimaat. Deze paragraaf 'sociaal-economische kwaliteit' gaat over huidige situatie en ontwikkelingen van de sociaal-economische gebruiksfuncties van het reconstructiegebied. Op het vlak van sociaal-economische vitaliteit zal veel initiatief nodig zijn van de maatschappelijke partijen en ondernemers. Mogelijkheden voor ontwikkelingen op het gebied van bijvoorbeeld recreatie of verbrede en biologische landbouw zijn sterk afhankelijk van de marktsituatie. De rol van de provincie en de commissie ligt dan ook veel meer op het vlak van het scheppen van voorwaarden om de bedoelde ontwikkelingen mogelijk te maken en waar mogelijk die ontwikkelingen te ondersteunen en te stimuleren.

In onderstaande tabel 2.1 is per sector de totale werkgelegenheid, inclusief uitzendkrachten, vermeld (bron: provincie Gelderland – cijfers uit 1997, verzameld in 98/99).

Tabel 2.1: Totale werkgelegenheid, inclusief uitzendkrachten per deelgebied en totaal

Sector:	De Graafschap	Oost-Achterhoek	W-Achterhoek + Liemers	Totaal
Landbouw	6.660	5.950	4.820	17.430
Industrie	7.830	12.820	22.740	43.390
Bouw	3.450	4.780	6.730	14.960
Handel	9.410	8.480	19.330	37.220
Horeca	2.330	2.150	4.040	8.520
Transport	1.970	1.960	5.760	9.690
Financieel	1.000	860	1.840	3.700
Zakelijke				
Dienstverlening	5.140	3.600	9.020	17.760
Overige				
Dienstverlening	12.510	11.220	21.780	45.510
Totaal	50.300	51.820	96.060	198.180

2.5.2 Landbouw

Inleiding

Een uitgebreide beschrijving van de hier geschetste landbouwontwikkeling staat in het onderzoeksrapport 'De landbouwstructuur in 2015 in Achterhoek en Liemers'. De autonome ontwikkeling is ingeschat op basis van bestaande inzichten (markt en ondernemerschap) en de wet- en regelgeving. Daarbij is nog **geen** rekening gehouden met maatregelen die in het kader van reconstructie genomen kunnen gaan worden. De gehanteerde cijfers in het rapport zijn uitkomsten van rekenmodellen die voor een deel gebaseerd zijn op aannames.

Huidige situatie en ontwikkelingen tot 2015 in de gangbare landbouw (zonder reconstructie)

Tussen de drie deelgebieden bestaan verschillen in landschap, productieomstandigheden en enigermate in ondernemersmentaliteit. Toch blijkt dat de landbouwstructuur in de drie deelgebieden veel overeenkomsten vertoont. Bovendien zijn er veel overeenkomsten in de veranderingen (trends) die de landbouwstructuur de laatste 10 jaar heeft ondergaan. Bijlage 3 bevat enkele tabellen met gegevens over de landbouw in Achterhoek en Liemers, uitgesplitst per deelgebied.

Achterhoek en Liemers zijn echte veehouderijgebieden met naast melkveehouderij vooral varkenshouderij en pluimveehouderij. Hoewel een groot deel van de bedrijven gespecialiseerd is in één hoofdtaak, is het voorkomen van meerdere veehouderijtakken op veel bedrijven kenmerkend voor het gebied, bijvoorbeeld koeien en varkens samen op een bedrijf. Het percentage gemengde bedrijven neemt snel af door verdere specialisatie van de bedrijven. Opvallend is de grote groep overige graasdierbedrijven, bedrijven met vooral jongvee, vleesrundvee, zoogkoeien, geiten en/of schapen.

In alle drie de belangrijkste diercategorieën (varkens, kippen en runderen) zal het aantal dieren verder afnemen. De belangrijkste afname zal plaatsvinden in het aantal varkens, met een reductie van 30%. Het aantal runderen zal naar verwachting met 17% afnemen. Door een toename in de melkproductie per koe zal de geproduceerde hoeveelheid melk in het gebied evenwel slechts met 5% afnemen. Het aantal kippen loopt naar verwachting met 11% terug. Doordat de procentuele reductie van het aantal dieren beduidend lager is dan de procentuele afname van het aantal bedrijven, betekent dit een forse groei in omvang op de bedrijven die in 2015 zullen overblijven. Dit doordat de blijvende bedrijven grond, productierechten of bestaande bedrijfslocaties overnemen van stoppende bedrijven, wat in de afgelopen 10 jaar ook een belangrijke trend was.

Naar verwachting zal de afname van het aantal varkens in de periode 2000-2015 hoger liggen dan in de afgelopen 10 jaar. Echter, vergeleken met de sterke afnamepercentages van de laatste drie jaar is er sprake van een lager afnamepercentage. Waarschijnlijk zal tot en met 2003 de afname hoger liggen (met name ook vanwege de Regeling beëindiging veehouderijtakken). De afname van het aantal runderen is conform de periode 1990-2000. De bedrijven met rundvee gaan verder in het vergroten van hun grondgebondenheid (om alle mest te kunnen uitrijden op de eigen grond) en zullen die in 2015 grotendeels hebben bereikt. Wanneer grote delen van het gebied de classificatie 'droge zandgronden' krijgen (mogelijk al in 2002), mag daarop dan minder bemesting plaatsvinden. Op veel bedrijven met rundvee en melkvee kan grondgebondenheid op het eigen bedrijf dan minder eenvoudig gerealiseerd worden.

Overigens kunnen ook bedrijven in de rundveehouderij kiezen voor een verdere intensivering. Deze bedrijven zullen dan een deel van hun mest elders moeten afzetten.

Het areaal grond in gebruik bij landbouwbedrijven zal afnemen met 12%. Deze afname is beduidend hoger dan de afgelopen 10 jaar. Deze afname komt voor een deel op het conto van natuurontwikkeling, echter het grootste deel van deze verwachte afname zal komen doordat bij de overdracht van vrijkomende bedrijfswoningen naar burgerbewoning ook een overdracht van huiskavels zal plaatsvinden naar een hobbybestemming. Daarnaast zal er landbouwareaal verloren gaan voor woningbouw, bedrijvigheid en infrastructuur. Momenteel is de gemiddelde oppervlakte per bedrijf 17 ha en in 2015 naar schatting 25 ha. De oppervlakte per bedrijf varieert enorm, van nagenoeg grondloze varkens- en pluimveebedrijven tot grondgebonden (melkvee)bedrijven van 100 of meer ha.

Het stikstofoverschot, dat nu circa 30% van de mestproductie bedraagt, zal in de komende 15 jaar nagenoeg halveren in kilogrammen stikstof tot circa 20% van de mestproductie. Daarbij is uitgegaan van de mestregels, zonder rekening te houden met mogelijk strengere normen voor droge zandgronden. Indien grote delen van Achterhoek en Liemers aangemerkt zouden worden als droge zandgronden (mogelijk al in 2002) waarop minder bemest mag worden, dan zal het regionale mestoverschot groter zijn dan ingeschat. Verder moet de Europese Unie zich nog uitspreken of Nederland op grasland een aanvoernorm van 250 kg stikstof mag hanteren in plaats van de EU-norm van 170 kg stikstof per ha per jaar. De in het gebied niet plaatsbare mest zal verwerkt of buiten het gebied afgezet moeten worden.

In de periode 1990-2000 heeft zich de grootste daling voorgedaan in het aantal kleinere bedrijven. Deze trend zal zich de komende 15 jaar doorzetten. Het aantal grotere bedrijven zal naar verwachting ook dalen maar de gemiddelde omvang van deze bedrijven zal toenemen door overname van grond, bedrijfslocaties en productierechten van de stoppende bedrijven. Een groot deel van de totale productieomvang in de landbouw in Achterhoek en Liemers vindt plaats op de grotere bedrijven. Ongeveer een vijfde van het huidige aantal bedrijven is nevenbedrijf (met een niet-agrarisch hoofdberoep). De totale economische productieomvang van de landbouw in de Achterhoek en Liemers groeide nog tot 1998 en daalt de laatste jaren. Een deel van de teruggang van de intensieve veehouderij wordt opgevangen door bijvoorbeeld de toename van intensievere teelten.

Uit het voorgaande blijkt dat de landbouw een belangrijke (economische) drager en gebruiker van het landelijk gebied in Achterhoek en Liemers zal blijven. De bedrijven ervaren de stank- en ammoniakregels in het kader van de milieuvergunningverlening als belangrijkste knelpunt. Een deel van de veehouderijbedrijven kan op de huidige locatie niet meer uitbreiden vanwege deze regels. De paragraaf milieu geeft hierover een nadere analyse.

Als sterke punten van de landbouw in het gebied zijn aangemerkt het ondernemerschap en het deel van de bedrijven dat al grondgebonden is. Als zwakke punten zijn aan te merken de gemiddeld relatief kleine bedrijven, het grote aantal bedrijven op een kleine oppervlakte en de hoge milieubelasting met nitraat, fosfaat, ammoniak en stank. Als belangrijkste bedreigingen zijn genoemd de regelgeving, grondmobiliteit en andere functies. Kansen worden met name gezien in verbreding, kwaliteitsproducten en een grotere rol van de landbouw als beheerder van het landelijk gebied.

In 1997 (zie ook tabel 2.1) werkte bijna 9% van de beroepsbevolking in Achterhoek en Liemers in de landbouw. Ruim 3% van de beroepsbevolking was werkzaam in voedings- en genotmiddelenindustrie.

Huidige situatie en ontwikkelingen tot 2015, biologische landbouw en verbreding

Biologische landbouw vindt plaats op 1,2% van de bedrijven in Achterhoek en Liemers (Nederland 1,4%, EU 2,5%) met 1,6 % van de cultuurgrond. De biologische bedrijven zijn gemiddeld in oppervlakte dus groter dan de gangbare. Ingeschat is dat de biologische landbouw in 2015 kan groeien tot tussen 3% en 8% van de bedrijven. Ongeveer 900 bedrijven doen momenteel iets aan verbreding (natuur, landschap, recreatie, zorg, huisverkoop, streekproducten). Ingeschat is dat in 2015 4 tot 8% van het totale arbeidsinkomen uit verbreding kan komen.

2.5.3 Recreatie en toerisme

Achterhoek en Liemers hebben een duidelijk eigen karakter, een eigen identiteit en unieke kwaliteiten, die worden ontleend aan een zeer afwisselend landschap, kleinschaligheid, rijk cultuurhistorisch erfgoed, grote ecologische waarden en een uitgebreid recreatief routenetwerk van wegen en paden. Kortom, het gebied heeft recreanten veel te bieden.

De toeristisch-recreatieve sector is een economische groeisector in Achterhoek en Liemers. De totale toeristische bestedingen in Achterhoek en Liemers zijn voor 1999 op f 800 miljoen geraamd. Dit levert ruim 2600 (directe) arbeidsplaatsen op. Het aandeel toeristische vakanties is gestegen van nog geen 200.000 in 1990 tot 800.000 in 1998. Het aantal toeristische overnachtingen steeg in 1998 tot ruim 4,2 miljoen en er werden circa 30 miljoen dagtochten gemaakt naar de regio. Deze cijfers geven aan dat de toeristische sector duidelijk in de lift zit en in toenemende mate bijdraagt aan de regionale economische ontwikkeling en de werkgelegenheid.

Belangrijke bestaande toeristisch recreatieve mogelijkheden zijn (niet uitputtend):

- cultuurhistorische bezienswaardigheden (landgoederen, kastelen, boerderijen en karakteristieke stadjes en dorpen);
- stedelijke kernen (centrumfunctie);
- natuur en landschap (ecologische hoofdstructuur, coulissenlandschap landgoederen);
- dagattracties, activiteiten en evenementen (zoals Erve Kots en de Achterhoekse paardendagen);
- fietsmogelijkheden (o.a. ruim 1.500 km bewegwijzerde ANWB-routes, 600 km lokale ommetjes en enkele meerdaagse fietsroutes);
- wandelmogelijkheden (ca. 50 bewegwijzerde routes, diverse Lange Afstand Wandelpaden (LAW), regionale wandelprojecten en vele lokale wandelingen);
- vaarmogelijkheden (op de grote rivieren met bijbehorende plassen en kanovaart op de Oude IJssel en Berkel);
- sportvisserij, paardrijmogelijkheden en golf;
- verblijfsrecreatieve mogelijkheden - bijna 30.000 standplaatsen; waarvan in de kampeersector 87 bedrijven met 13.500 standplaatsen en ca. 100 mini- en natuurcampings met 1.600 standplaatsen, de bungalowsector 5.600 bedden op 18 grotere parken en 173 losstaande zomerhuisjes, 3.500 bedden in hotels en pensions en 3.200 overnachtingsplaatsen in 45 groepsaccommodaties en in 50 bedden op de boerderij.

Instandhouding van het streekeigen karakter en authenticiteit, gekoppeld aan een beheersbare groei, is op termijn de toeristische aantrekkingskracht. Hoewel het toeristisch-recreatieve aanbod de afgelopen jaren duidelijk is gegroeid en verbeterd zijn er nog diverse aanknopingspunten voor een kwalitatieve verbetering. Kansen voor een verdere ontwikkeling worden vooral gezien in de deelsegmenten actief toerisme, cultuurtoerisme, natuurtoerisme, agrotourisme en in de verblijfssector. Hierbij wordt gestreefd naar het ontwikkelen van een gezamenlijk toeristisch-recreatief beleid gericht op een beheersbare, selectieve groei, afgestemd op het sociale draagvlak en de fysieke draagkracht van de regio. Voorop staat een kwalitatieve verbetering van een duurzaam toeristisch-recreatief product dat aansluit bij de eerder beschreven waarden van het gebied. Voor de komende vier jaar wordt een werkgelegenheidsgroei van 20% nagestreefd.

De visies van de toeristische sector in de Achterhoek en de Graafschap zijn verwoord in de nota's "De toegang tot rust en ruimte" en "Toeristisch recreatief beleidsplan Achterhoek". De conclusies van deze nota's zijn beleidsbepalend voor de komende 5 tot 10 jaar.

In de reconstructie gaat het om de sociaal-economische aspecten en leefbaarheid van met name het landelijk gebied. Landbouw, natuur en landschap, recreatie en verkeer zijn al als aparte thema's behandeld. In deze paragraaf gaat het om de meer algemene sociaal-economische zaken:

- Het opvangen van de sociaal-economische gevolgen van de veranderingen binnen de landbouwsector, in het bijzonder de krimp van de intensieve veehouderij;
- Het stimuleren van alternatieve economische mogelijkheden voor het landelijk gebied;
- Het behoud en versterken van de leefbaarheid in het landelijk gebied.

Wonen

Achterhoek en Liemers staan bekend als een gebied met een kwalitatief en hoogwaardig verweven landschap, waar wonen, werken, landbouwbedrijven en verspreid liggende landgoederen en natuurgebieden elkaar afwisselen. De hier nog aanwezige rust, ruimte en stilte worden vaak als de sterke punten van het gebied aangehaald. Landelijk mooi en rustig wonen is bij uitstek mogelijk in de Achterhoek. Voor veel mensen is het aantrekkelijk om in het buitengebied te (gaan) wonen, waarbij zij de reistijd naar hun werk voor lief nemen. Het toenemende woon-werkverkeer leidt echter weer tot een ongewenste hogere mobiliteit. Buiten de bebouwde kommen in Achterhoek en Liemers bedraagt het aantal woningen nu al een veelvoud van het aantal agrarische bedrijven. Door de voortgaande afname van het aantal agrarische bedrijven zullen er in de komende 15 jaar meer locaties met alleen een woonfunctie bijkomen.

Werken

De economische structuur van de Achterhoek leunt nu nog sterk op de primaire sectoren (landbouw, industrie en bouw), terwijl in andere regio's (waaronder ook de Liemers, Doetinchem en Zutphen) de zakelijke dienstverlening uitgroeit tot een belangrijke economische sector, naast traditionele sectoren zoals bouw en industrie. Dit heeft zowel te maken met de beperkte bereikbaarheid van de Achterhoek als met de beperkte groeimogelijkheden van de lokale en regionale bedrijventerreinen. Veel lokale bedrijven verkasen naar de 'bovenregionale' bedrijfsterreinen, waardoor het toch al vrij eenzijdige banenaanbod nog eens verslechtert.

Het opleidingsniveau in het gebied is gemiddeld lager dan in de rest van Gelderland. Veel hoger opgeleide jongeren trekken weg uit de Achterhoek. Dit terwijl de economie, die steeds meer op kennis en diensten drijft, steeds meer afhankelijk is van middelbaar en hoger opgeleide werknemers. Inmiddels overstijgt de vraag naar hoog opgeleiden het aanbod. Ook traditionele productiebedrijven begeven zich met producten en een hoge toegevoegde waarde op de wereldmarkt en zullen goed opgeleid personeel nodig hebben.

De sterke veranderingen in de landbouw beïnvloeden de economische structuur door de uitval van banen in de landbouw- en aanverwante sectoren. Voor Achterhoek en Liemers is deze verandering in de landbouw sterker dan in de rest van Nederland vanwege het grote aandeel relatief kleine bedrijven. De schaalvergroting naar minder maar grotere bedrijven is al decennia lang gaande en vindt nu versneld plaats. De dynamiek in het landelijk gebied zal daardoor ook nieuwe mogelijkheden bieden voor het perspectief van de blijvende landbouwbedrijven en voor nieuwe economische activiteiten in het landelijk gebied. Dit is mede gerelateerd aan het verbeteren van de omgevingskwaliteit en een hogere grondmobiliteit als belangrijke voorwaarden voor deze ontwikkelingen. Ondanks de sterke veranderingen in de landbouw en de teruglopende werkgelegenheid die daarmee samenhangt, is de werkloosheid in het gebied laag.

Er ligt een grote uitdaging in het gebied om met versterking van de huidige kwaliteiten van het gebied nieuwe economische dragers aan te 'boren'.

Leefbaarheid

Leefbaarheid lijkt op het eerste gezicht in de meeste gemeenten niet direct een problematisch thema. Dit heeft te maken met een redelijk voorzieningenniveau in de grotere dorpskernen, waar mensen uit het buitengebied op aangewezen zijn. De leefbaarheid wordt nu nog niet bedreigd door slechte economische omstandigheden. In de komende decennia is er in de Achterhoek echter sprake van vergrijzing en "ontgroening". Aanwezige ouderen worden ouder en 'nieuwe' ouderen komen in de Achterhoek 'mooi wonen'. Jongeren moeten voor het volgen van hoger onderwijs de regio verlaten. Daarnaast is het, als gevolg van de krapte op de woningmarkt, met name voor jongeren moeilijk om huisvesting in de Achterhoek te vinden. Hierdoor wordt de regio al jarenlang geconfronteerd met een vertrekoverschot.

Qua cultuur hebben Achterhoek en Liemers van oudsher veel gemeen. De laatste jaren lopen de ontwikkelingen in beide gebieden meer uiteen. Voor de Liemers heeft dit te maken met de ontwikkelingen van het Knooppunt Arnhem-Nijmegen, dat zich ontwikkelt tot een multimodale vervoerregio. De Liemers, en dan vooral de Liemerse gemeenten/kernen die door een snelweg worden ontsloten, kenmerkt zich door 'verstedelijkte' dorpen met veel nieuwbouw van woningen en industrie. Ook Doetinchem en Zutphen hebben zich sterk (verder) ontwikkeld tot een stedelijke omgeving. In deze gedeelten van het gebied is de stedelijke ontwikkeling veel dynamischer dan in de Achterhoek, waar de kernen als het ware verspreid door het landelijk gebied liggen en de stedelijke invloedssfeer verder weg ligt. Dit ondanks het feit dat de landbouw niet meer alleen van doorslaggevende betekenis is voor de regionale economie in Achterhoek en Liemers en het feit dat ook de Achterhoek mentaal en cultureel verder aan het 'verstedelijken' is.

2.5.5 Verkeer en vervoer

In relatie tot de reconstructie van het landelijk gebied van Achterhoek en Liemers zijn ook juist die aspecten van verkeer en vervoer aan de orde die van belang zijn voor het landelijk gebied. Deze aspecten zijn de bereikbaarheid, verkeersveiligheid, toeristisch-recreatief verkeer in het landelijk gebied (met name fietsen) en de infrastructuur. Hoewel de reconstructie niet bepaalt of de doortrekking van de A 18 - van Varsseveld naar Enschede - er al of niet moet komen, zal de eventuele aanleg hiervan wel van invloed zijn op verschillende functies en kwaliteiten in het gebied. Momenteel is de A 18 wel opgenomen op de tracékaart, maar niet opgenomen in het Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport en is er geen zicht op realisatie op korte of middenlange termijn. Realisatie van omleggingen in de N 18 om Eibergen (en Haaksbergen en Usselo) zijn voor 2015 voorzien. Doortrekking van de A 15 van het knooppunt Ressen naar Zevenaar is een provinciale zaak. De provincie Gelderland wil deze weg als tolweg in de reconstructieplanperiode (voor 2015) aanleggen.

Bereikbaarheid en verkeersveiligheid

De automobiliteit in Gelderland groeit boven het landelijk gemiddelde. In een landelijk gebied als de Achterhoek met vaak grote afstanden zijn andere vervoermiddelen niet altijd mogelijk. De Achterhoek heeft een grote wegendichtheid en de Achterhoek is een van de meest verkeersonveilige regio's van Nederland. Het beleid van de provincie is gericht op het vergroten van de verkeersveiligheid op basis van het beleidsconcept Duurzaam Veilig. Dit door middel van het inrichten van wegen op basis van maximumsnelheden, beïnvloeden van het rijgedrag, het aanleggen van rondwegen en het aanleggen van fietspaden langs alle provinciale wegen.

Maatregelen als het bevorderen van carpoolen, OV-gebruik en de fiets als alternatief voor de auto hebben in het landelijk gebied echter nauwelijks effect, aangezien de bevolkingsdichtheid te klein is en de afstanden vaak te groot zijn. Daarbij worden net als overal, ook in het landelijk gebied, de niet rendabele buslijnen opgeheven. Door het gebrek aan alternatieven zijn de gevolgen voor de bereikbaarheid in het landelijk gebied groot. De introductie van het snelnet door de Achterhoek in combinatie met de regio-taxi (vraagafhankelijk vervoer) moet het openbaar vervoer in de regio sterk verbeteren. De automobiliteit is te beperken met transferia in combinatie met bustransport. Ook het goederenvervoer neemt alsmaar toe. Beleid om de goederenmobiliteit te beperken richt zich op het vergroten van de rol van het spoor en de binnenvaart. Verder loopt er momenteel een onderzoek over de vraag in hoeverre regionale overslagpunten in combinatie met weg en water zijn te realiseren.

Het toenemende autoverkeer en het teruglopen van het openbaar vervoer op het platteland belemmeren in toenemende mate de bereikbaarheid en vormen een bedreiging voor leefbaarheid en het economisch klimaat.

De toename van het verkeer zorgt ervoor dat de barrièrewerking van infrastructuur op natuurgebieden en verbindingzones versterkt wordt. De noodzaak om hiervoor maatregelen te treffen wordt daarmee sterker.

Toeristisch-recreatief verkeer

Toerisme en recreatie vormen ook een belangrijke economische drager van het landelijk gebied. Er bestaat behoefte aan het optimaliseren van bijvoorbeeld het recreatieve netwerk van fietspaden, ook in combinatie met voorzieningen voor het overige fietsverkeer.

A18

De eventuele aanleg van de A 18 zal een versnelde economische ontwikkeling en versnelde ontwikkeling met zich meebrengen. Daarentegen zal de A 18 ook een doorsnijding betekenen van natuur, landschap, landbouw-, recreatie- en woongebied. Ook zal de milieubelasting in de vorm van emissies en geluid toenemen. Aangezien het tijdens het opstellen van het reconstructieplan voor het landelijk gebied niet duidelijk zal zijn of en wanneer de A 18 er komt, kan er ook niet of nauwelijks rekening mee gehouden worden in concrete zonerings of maatregelen in het kader van de reconstructie. Indien tijdens de uitvoering van het reconstructieplan in de komende 10 tot 15 jaar meer duidelijkheid over de A 18 ontstaat, kunnen reconstructiemaatregelen daarop alsnog nader afgestemd worden.

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk zijn de doelen van de reconstructie meer in detail beschreven. Paragraaf 3.2 geeft de hoofdlijnen van de doelen die het Rijk hanteert voor de reconstructie, zoals weergegeven in de ontwerp Reconstructiewet concentratiegebieden. Dit toetsingskader is belangrijk omdat het reconstructieplan voor Achterhoek en Liemers uiteindelijk goedgekeurd moet worden door het Rijk en omdat het Rijk een belangrijk deel van het benodigde geld voor de reconstructie zal moeten betalen. Paragraaf 3.4 bevat de doelen voor de reconstructie van Achterhoek en Liemers, zoals die te vinden zijn in het rijks- en provinciale beleid en in een aantal gevallen nader geconcretiseerd zijn door de Reconstructiecommissie.

3.2 Doelen vanuit de Reconstructiewet en de Rijksuitgangspuntennota

Het toetsingskader voor de reconstructie staat nog niet geheel vast. Hier zijn de 'voorlopige' doelen weergegeven.

In de artikelen 4 en 5 van de ontwerp Reconstructiewet concentratiegebieden staan de volgende doelen:

"Ter bevordering van een goede ruimtelijke structuur van de concentratiegebieden, in het bijzonder met betrekking tot landbouw, natuur, bos, landschap, recreatie, water, milieu en infrastructuur, alsmede ter verbetering van een goed woon-, werk- en leefklimaat en van de economische structuur, vindt in deze gebieden een reconstructie plaats op grond van deze wet. De reconstructie omvat de gecoördineerde en geïntegreerde voorbereiding, vaststelling en uitvoering van maatregelen en voorzieningen, waaronder in ieder geval maatregelen en voorzieningen:

- a ter verbetering van de ruimtelijke structuur ten behoeve van de landbouw, mede teneinde de veterinaire risico's voortvloeiend uit een hoge veedichtheid te verminderen;*
- b ter verbetering van de kwaliteit van natuur en landschap; en*
- c ter verbetering van de kwaliteit van milieu en water."*

De nog vast te stellen documenten Rijksuitgangspuntennota (RUN) en rijkstoetsingskader reconstructieplannen zullen aan de provincies (zijnde de regisseurs van het reconstructieproces) specifieke richtlijnen voor de reconstructieplannen geven. In de RUN is aangegeven dat de reconstructie geen nieuw beleid maakt maar dat reconstructie vastgesteld rijksbeleid ruimtelijk mogelijk moet maken. Alle planvereisten uit de Reconstructiewet en de RUN zijn harde voorwaarden. Het Rijk zal daarop dus toetsen. Waar mogelijk moeten doelen in afrekenbare eenheden zijn uitgedrukt. Het Rijk zal niet alleen beoordelen op afzonderlijke doelen, maar ook op de mate van integraliteit.

Door de provincie aanvullend in het reconstructieplan opgenomen maatregelen zullen moeten voldoen aan vigerende wet- en regelgeving. Verder zal het Rijk toetsen op de kosten en financiering van de plannen. Er zullen reële en uitvoerbare plannen moeten komen. Reële en tegelijk ambitieuze reconstructieplannen kunnen een voertuig zijn om extra geld te krijgen.

Hieronder volgt een (voorlopig) overzicht van rijksdoelen die betrokken zullen worden bij de toetsing.

Financiering en ambities:

- Het reconstructieplan moet voorzien zijn van een kostenraming en kostenverdeling over belanghebbenden/verantwoordelijken.
- Artikel 5 van de Reconstructiewet vormt de basis voor de financiële beoordeling van de plannen, rekening houdend met bestaande geldstromen.

Ruimtelijk en veterinair:

- Aangeven van integrale zonering: Landbouwontwikkelingsgebieden, verwevingsgebieden, extensiveringsgebieden en varkensvrije zones. Bijlage 4 geeft een verklaring van deze begrippen.
- Afstemming van deze zones met de zones in aangrenzende reconstructiegebieden.

Water:

- Watersysteembenadering, water vasthouden en bergen.
- Vervuiling grond- en oppervlaktewater reduceren tot een aanvaardbaar niveau.
- Aangeven gewenst grond- en oppervlaktewaterregime, reductie verdroging.
- Locatiekeuze van functies die van invloed zijn op en afhankelijk zijn van het watersysteem.
- Terugdringen tot nul van ongezuiverde lozingen en riooloverstorten.
- Optimaliseren watervoorziening voor alle functies.

Milieu:

- Vermindering depositie van ammoniak op de EHS.
- Beëindigen of verplaatsen intensieve veehouderij rondom kwetsbare natuur.
- Voor geur een milieukwaliteit die ten minste overeenkomt met de stankrichtlijn 1996
- Toetsing aan de Wet Stankemissie voor veehouderijen in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebied.
- Aangeven op welke wijze waar welk deel van de kwaliteitsdoelstellingen voor N en P wordt gerealiseerd.

Natuur:

- Realiseren van de totale oppervlakte van de EHS in 2018 en van de gewenste natuurkwaliteit op deze oppervlakte EHS in 2020.
- Realiseren robuuste verbindingen voltooid in 2020.
- EHS en robuuste verbindingen verankeren in ruimtelijk beleid.
- Adequaat beschermen van bedreigde en beschermde soorten in de aangewezen gebieden: Natuurbeschermingswet, Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn.

Landschap en architectuur:

- Uitwerking geven aan een ontwikkelingsgerichte landschapsstrategie en aan de kwaliteitsimpuls (Groenblauwe dooradering).
- Behouden en ontwikkelen identiteit, verscheidenheid en beleving van het landschap.
- Functionele inrichting ten behoeve van de gebruiksfuncties.
- Optimaliseren van functiecombinaties en aangeven van het effect daarvan op de landschapskwaliteit.
- Gebruikmaken van de creatieve en integrerende kracht van ontwerpers.
- Cultuurhistorische en architectonische kwaliteiten en cultuurhistorische identiteit zijn richtinggevend voor het reconstructieplan.

Landbouw:

- Aangeven welke landbouw zich waar duurzaam kan ontwikkelen door ontwerpen van een integrale zonering in landbouwonwikkelingsgebied, verwevingsgebied en extensiveringsgebied.
- Aangeven maatregelen omgevingskwaliteit, bereiken extensivering in kwetsbare gebieden in 2010.
- Aangeven van gebieden en maatregelen in het kader van de extensivering melkveehouderij.
- Instandhouden van de bereikte grondgebondenheid op lange termijn zeker stellen.
- Aangeven waar de externe productieomstandigheden voor de landbouw moeten worden aangepast.
- Aangeven waar en op welke wijze vestigingslocaties van intensieve veehouderij zijn te realiseren.
- Invulling beheersfunctie van de landbouw voor het landelijk gebied en andere groene diensten.
- Stimuleren biologische landbouw in relatie tot de landelijke doelstelling 10% van de oppervlakte in 2010.
- Aangeven behoefte aan herinrichting ten behoeve van productieomstandigheden voor de landbouw.

Recreatie en toerisme:

- Realiseren toegankelijkheid en aantrekkelijkheid van het landschap voor recreatie en toerisme.
- Bijdragen aan groen in en om de stad.

3.3 Opgave voor de reconstructie van Achterhoek en Liemers

Doel en algemene randvoorwaarden voor de reconstructie van Achterhoek en Liemers

De reconstructie van Achterhoek en Liemers kent twee hoofddoelstellingen die de commissie in onderlinge samenhang wil realiseren:

- **creëren van een goede omgevingskwaliteit (water, bodem, lucht, natuur en landschap);**
- **scheppen en benutten van kansen voor een duurzaam sociaal-economische ontwikkeling (o.a. landbouw, recreatie en toerisme en woon-, werk- en leefklimaat).**

Belangrijke algemene randvoorwaarden voor de realisatie van deze doelen zijn:

- Een door het gebied en de provincie gedragen plan;
- Problemen integraal en in onderlinge samenhang aanpakken;
- Integratie van procedures van planvorming en milieueffectrapportage.

Daarnaast zijn voor de verschillende thema's doelen en subdoelen omschreven. Deze doelen passen binnen de hoofddoelstellingen en moeten passen binnen de boven omschreven algemene randvoorwaarden. Met name wordt hierbij bedoeld op de noodzaak de doelen integraal en in onderlinge samenhang te realiseren. In paragraaf 3.5 is nader ingegaan op beleidskaders die richtinggevende uitspraken (kunnen) bevatten voor de reconstructie. Daar waar het vastgestelde wet- of regelgeving betreft staat dit in het kader van de reconstructie niet ter discussie. De Reconstructiecommissie heeft zo veel mogelijk de relevante doelstellingen uit het rijks- en provinciale beleid en de daarin concreet opgenomen normen overgenomen. De vraag of dit voor de reconstructie relevante beleid volledig en binnen de genoemde termijnen en met de beschikbare financiën en instrumenten gerealiseerd kan worden, moet in het kader van de reconstructie beantwoord worden.

Het belangrijkste toetsingskader voor provincie en Rijk is verwoord in de provinciale opdracht aan de Reconstructiecommissie en de Rijksuitgangspuntennota. Bijlage 5 geeft een overzicht van bronnen van vigerend beleid en kaderstellende besluiten.

Tijdens de uitvoering van de reconstructie wordt gewerkt met uitvoeringsperioden van vier jaar. In op te stellen uitvoeringsprogramma's zullen, steeds voor een periode van vier jaar, operationele doelen geformuleerd worden. Periodiek zal bekeken worden of de doelen dichterbij gekomen zijn, reeds behaald zijn en/of bijstelling behoeven, bijvoorbeeld op basis van beleidsontwikkelingen.

Financiën, grond en flankerend beleid

Voor de realisatie van de doelen is een voldoende en tijdige beschikbaarheid van geld en grond een essentiële randvoorwaarde. Bij de uitwerking van de doelen zal de vertaling naar de benodigde financiën, en de verdeling daarvan over de betrokken partijen aandacht krijgen. Ook de raming van de benodigde oppervlakte grond, almede de realisatiestrategie (particulier beheer, aankoop, ruilen of onteigening) wordt bij de verdere planvorming en uitvoering nader uitgewerkt. In het kader van het op te stellen voorontwerp-reconstructieplan zal dit mede in de vorm van alternatieven gebeuren.

Naast geld en grond kunnen ook allerlei andere vormen van flankerend beleid de realisatie van doelen dichterbij brengen. De mogelijkheden om met flankerend beleid bij te dragen aan de realisatie van doelen zullen in het voorontwerp-reconstructieplan eveneens aandacht krijgen. De belangrijkste voor- en nadelen van het voorgestelde flankerende beleid zullen daarbij in beeld worden gebracht.

3.4 Doelen per thema

De meest harde doelen zijn in de tekst in KLEIN KAPITAAL getypt. Het betreft hier in wetten of beleid concreet vastgestelde doelen of de belangrijkste overkoepelende algemene beleidsdoelstelling(en) met betrekking tot het betreffende onderwerp.

3.4.1 Doelen omgevingskwaliteit

Waterkwantiteit: watersysteem

Uitgegaan wordt van een natuurlijker en veerkrachtiger watersysteem. Dit betekent:

- 1 dat beken in de zomer minder snel droogvallen of niet meer afvoeren
- 2 dat in de normale situatie kwelstromen worden behouden en versterkt
- 3 dat in tijden van extreme neerslag wateroverlast beperkt blijft
- 4 dat er evenwicht is tussen de belasting met nutriënten en milieuvreemde stoffen en het vermogen van het watersysteem om dit op te vangen.

De commissie vertaalt deze aanpak in de volgende doelen:

- **VEILIGHEID:** het thema veiligheid wordt verder uitgewerkt in het kader van het project Ruimte voor Rivieren en maakt als zodanig geen onderdeel uit van de planvorming en MER in het kader van de reconstructie.
- **VASTHOUDEN VAN WATER:** EERST VASTHOUDEN, DAN BERGEN, DAN AFVOEREN. Dit kan onder andere door hermeandering van beken en het verondiepen en verbreden van waterlopen.
- **BEPERKING WATEROVERLAST:** TER BEPERKING VAN DE WATEROVERLAST IS EXTRA BERGING NODIG. Ten behoeve van het zekerstellen van de mogelijkheden van waterberging (Commissie Waterbeheer 21e eeuw) zoekt de commissie naar ca. 2.000 ha extra ruimte in het bestaande stelsel (hoofd functie water) en 3.000 ha extra benodigde bergingsgebieden (functiestapeling mogelijk). Daarnaast dient rekening gehouden te worden met ca. 5.000 ha voor tijdelijke opslag van water uit de grote rivieren en 1.500 ha reservering voor extra afvoer routes voor water uit de grote rivieren (in beide gevallen is functiestapeling mogelijk). De arealen zijn indicatief en volgen uit een

verkenning door het waterschap Rijn en IJssel (doel geformuleerd door de Reconstructiecommissie).

- *DUURZAME DRINKWATERWINNING*: boven op het provinciale beleid voor grondwateronttrekkingen om te komen tot natuurherstel en verduurzaming van waterwinning door o.a. reductie of verplaatsing van grondwateronttrekkingen, zal de commissie streven naar compensatie van de verdrogingeffecten van de resterende winningen (doel geformuleerd door Reconstructiecommissie).
- VOOR WATEREN VAN HET HOOGSTE ECOLOGISCH NIVEAU (HEN-wateren, 75 km) EN MET EEN SPECIALE ECOLOGISCHE DOELSTELLING (SED-wateren, 185 km) GELDT DAT VERSNELD GESTREEFD WORDT NAAR REALISATIE VAN DE GEWENSTE WATERKWALITEIT EN INRICHTING in (zie voetnoot 1) 2015 (provinciaal beleid).

Waterkwaliteit: nitraat, stikstof en fosfaat

De vierde Nota Waterhuishouding (NW4) en NMP3 bevatten de volgende waterkwaliteitsdoelen:

- Nitraat in oppervlaktewater:
 - DE NITRAATCONCENTRATIE IN HET OPPERVLAKEWATER IS MAXIMAAL 2,2 MG/L N-TOTAAL (MAXIMAAL TOELAATBAAR RISICO, MTR)
 - de streefwaarde voor de zomer is 1 mg N-totaal/l
- Nitraatconcentratie in grondwater:
 - DE MAXIMUMWAARDE (MTR) IS 50 MG NO₃/L IN 2003
 - de streefwaarde is maximaal 25 mg NO₃/l (EU-streefwaarde norm 2000)
- Fosfaat in oppervlaktewater:
 - de maximumwaarde (MTR) is 0,15 mg P-totaal/l
 - de streefwaarde is voor de zomer 0,05 mg P-totaal/l
- De na te streven fosfaatconcentratie in grondwater bedraagt 0,4 mg/l in zandgebieden en 3,0 mg/l in klei en veengebieden.
- IN 2005 VOLDOEN ALLE RISICOVOLLE RIOOLOVERSTORTEN AAN DE BASISINSPANNING (= opheffen overstortgevaar, lozingenbesluit WVO – aangepaste normering (toevoeging woord risicovol) overgenomen uit Bestuurlijk Overleg Riolerings Nederland - +).

De commissie streeft naar vermindering van de emissie vanuit diffuse bronnen.

Waterkwaliteit: mest

- IN EXTENSIVERINGSGEBIEDEN WORDT GESTREEFD NAAR EEN LAGERE VERLIESNORM DAN 20 KG FOSFAAT/HA. DEZE NORM KOMT UIT HET MESTBELEID EN IS GENERIEK; IN DE EXTENSIVERINGSGEBIEDEN MET HET PRIMAAT NATUUR WORDT DEZE NORM DOOR DE RECONSTRUCTIECOMMISSIE VERBIJZONDERD, VOORAL IN DE FOSFAAUITSPOELINGSGEVOELIGE DELEN VAN HET GEBIED;
- Bijdragen aan het realiseren van een verantwoorde mestverwerking (doel geformuleerd door de Reconstructiecommissie);
- IN KWETSBARE EN WAARDEVOLLE GEBIEDEN WAAR SPRAKE IS VAN MEERDERE, MET ELKAAR SAMENHANGENDE MILIEUPROBLEMEN, DIE OM EEN INTEGRALE AANPAK VRAGEN EN WAARBIJ DE MELKVEEHOUDERIJ KAN BIJDAGEN AAN EEN OPLOSSING WORDT EEN GRONDGEBONDEN MELKVEEHOUDERIJ NAGESTREEFD (KABINETSTANDPUNT INZAKE ADVIES COMMISSIE KOOPMANS). Aanwijzen van kwetsbare en waardevolle gebieden en in de aangewezen gebieden een gecoördineerd proces stimuleren en realiseren van enerzijds bedrijfsbeëindiging en anderzijds bedrijfsontwikkeling van de blijvers gericht op extensivering.

1 Waar bij de doelen realisatie in een bepaald jaartal genoemd wordt bedoeld: in de periode tot en met het betreffende jaartal

Waterkwaliteit: drinkwaterwinningen

DE COMMISSIE STREEFT NAAR DE REALISATIE VAN EEN AFDOENDE BESCHERMING VAN DE 25 JAARS- EN 100-JAARS-ZONES VAN DE WINPLAATSEN IN 2015 (MET NAME WATERKWALITEIT) EN INPASSING BINNEN HET WATERSYSTEEM (DOEL GEFORMULEERD DOOR DE RECONSTRUCTIE-COMMISSIE IN AANSLUITING OP BESTAAND BELEID).

Milieu: stank

IN HET DERDE NATIONAAL MILIEU BELEIDSPAN (NMP3) IS ALS DOEL OPGENOMEN DAT ER IN 2010 GEEN ERNSTIG STANKGEHINDERDEN MEER ZIJN. DE RECONSTRUCTIECOMMISSIE NEEMT DIT DOEL OVER, VOORZOVER HET OM STANKHINDER VANUIT AGRARISCHE BEDRIJVEN GAAT.

Milieu: ammoniak

Ammoniakemissie: als doel voor de emissiereductie gaat de commissie uit van het generieke beleid en de maatregelen die daarbij horen. Dit betekent volgens het Nationaal Milieubeleidsplan 3 (NMP3) een reductie van 70% t.o.v. 1980, te bereiken tussen 2000 en 2005, terwijl vanuit Europees beleid geldt dat Nederland de uitstoot moet terugbrengen tot maximaal 128 kton in 2010, hetgeen t.o.v. 1997 een reductie van 32% betekent. (Het concept-NMP4 geeft voor Gelderland voor 2010 15,9 kton uitstoot aan, de huidige uitstoot is ca. 30 kton).

Ammoniakdepositie: De commissie gaat in de reconstructie streven naar het behalen van de kritische depositiewaarden op natuurgebied. In 2010 is de totale zure depositie op bos en andere verzuringgevoelige ecosystemen niet hoger dan 1750 zuur-equivalenten/ha/jaar (NMP4).

Opgemerkt moet worden dat de reconstructie alleen de gebiedseigen depositie, en dan in feite alleen het deel vanuit de landbouw (ammoniak), kan beïnvloeden. Dit deel bedraagt volgens het door Alterra uitgevoerde milieuonderzoek ongeveer 30% van de totale stikstofbelasting van het gebied. Lokaal kan, blijkens het milieuonderzoek, de belasting uit de landbouw overigens tot zeer hoge piekbelastingen op kwetsbare gebieden leiden.

Naast reconstructie is dus ook buiten het reconstructiegebied en in het verkeer, de industrie en huishoudens een vermindering van de belasting van het milieu nodig om de gestelde doelen op het terrein van het milieu en water te bereiken. De soms beperkte reikwijdte van de reconstructie zal bij de effectbeschrijving en de beoordeling van de vraag in hoeverre de gestelde doelen bereikt worden mee in ogenschouw worden genomen.

Milieu: geluid

- BEHOUD VAN HET AREAAL STILTEGEBIEDEN.

Natuur

De commissie gaat uit van de volgende natuurdoelen:

- DE REALISERING VAN EEN SAMENHANGEND NETWERK VAN KWALITATIEF HOOGWAARDIGE NATUURGEBIEDEN (EHS, INCLUSIEF EVZ'S) IN 2018 (KWANTITATIEF, OPPERVLAKTE) EN 2020 (KWALITATIEF, NATUURDOELEN). De Reconstructiecommissie streeft ernaar de kwantitatieve realisatie van de EHS in het kader van de reconstructie (2015) te realiseren. Voor grote eenheden natuur (groter dan 1.000 ha) wordt reeds in 2010 een voldoende kwalitatieve bescherming nagestreefd.

- REALISATIE VAN TEN MINSTE 200 HA BOS IN 2015 (uit gebiedsplan natuur en landschap Achterhoek en streekplan Gelderland).
- Stimuleren van het afsluiten beheersovereenkomsten op 2341 ha agrarische natuur conform het gebiedsplan natuur en landschap Achterhoek. Dit is nog exclusief de gebieden langs Rijn en IJssel die vallen binnen andere gebiedsplannen.
- REALISATIE VAN ÉÉN ROBUUSTE VERBINDINGSZONE IN 2015 TUSSEN WINTERSWIJK EN DE GRAAFSCHAP (uit: 5e nota Ruimtelijke Ordening en Natuur voor mensen, mensen voor natuur).
- De commissie streeft naar een reductie van meer dan 50% van HET AREAAL VERDROOGDE CLUSTERS VAN NATUURGEBIEDEN in 2015 ten opzichte van 1985. HET HUIDIGE BELEIDSDOEL IS 40% REDUCTIE IN 2010 OP BASIS VAN DE VIERDE NOTA WATERHUISHOUDING.
- Ten aanzien van de ontsnippering is het streven erop gericht om in 2020 ten aanzien van de Ecologische Hoofdstructuur de belangrijkste barrières van spoorwegen, (snel)wegen en kanalen opgeheven te hebben. In 2010 is 90% van de geïnventariseerde knelpunten, waar alleen met een maatregel aan de infrastructuur de doorsnijding kan worden opgeheven, opgelost (Nationaal Verkeers en Vervoers Plan 2001-2020)
- ADEQUATE BESCHERMING VAN DE HABITAT-, VOGELRICHTLIJN- EN NATUURBESCHERMINGSWET GEBIEDEN EN DE MET DIE WETTEN BESCHERMEDE SOORTEN.

Landschap en cultuurhistorie

De commissie gaat uit van de volgende doelen voor landschap en cultuurhistorie (geformuleerd door de Reconstructiecommissie):

- BEHOUDEN EN ONTWIKKELEN VAN HET LANDSCHAP OP BASIS VAN DE AANWEZIGE WAARDEN EN DYNAMIEK (doelen geformuleerd door Reconstructiecommissie):
 - versterking van de groen-blauwe dooradering door aanleg van landschapselementen (oppervlakte door Reconstructiecommissie nader te specificeren in het kader van de planvorming) in combinatie met beekdalherstel en in samenhang met:
 - behoud en versterking van de regionale differentiatie in landschappelijke identiteit, herstel van oude landschapsstructuren, -patronen en -elementen
 - het ontwikkelen van nieuwe landschapsstructuren met een eigen identiteit, met name in de vernieuwingsgebieden;
 - bijdragen aan een goede vormgeving van de overgangszones tussen stad en platteland;
 - bijdragen aan een goed beheer van het landschap en de landschapselementen;
 - bijdragen aan behoud en herstel van historische gebouwen.
- BEHOUD EN HERSTEL VAN DE CULTUURHISTORISCHE IDENTITEIT EN BEHOUD VAN DE BELANGRIJKE AARDKUNDIGE WAARDEN IN HET GEBIED (nota Belvédère - beleidsnota over de relatie cultuurhistorie en ruimtelijke inrichting):
 - behoud en herstel van de op kaart aan te geven gebieden.
- REDUCTIE VAN DE VERSTENING IN HET BUITENGEBIED:
 - reductie van de verstening in het buitengebied door de sloop van een deel van de ten gevolge van de bedrijfsbeëindiging vrijkomende agrarische bedrijfsgebouwen (doel geformuleerd door de Reconstructiecommissie).

3.4.2 Doelen sociaal-economische kwaliteit

Landbouw

Voor de landbouw gaat de commissie uit van de volgende doelen (doelen geformuleerd door de Reconstructiecommissie):

Perspectief bieden aan en ontwikkelen van een duurzame en concurrerende landbouw, die voldoet aan maatschappelijk geaccepteerde normen en waarden.

-
- Voor de melkveehouderij:
 - streven naar een verdere verbetering van de productieomstandigheden;
 - streven naar een oppervlakte huiskavel van 60-80% (CLC-nota basisinrichting);
 - voor de drooglegging van agrarische cultuurgrond streven naar een grondwatertrap III tot V (CLC-nota basisinrichting);
 - bevorderen weidegang voor de duur van 40% van het seizoen, o.a. met behulp van de inzet van middelen van de cie Koopmans;
 - behoud van een voldoende basis voor een gezonde melkveehouderijketen (op dit moment lijkt hiervoor nodig: een totaal melkquotum van minimaal 800 miljoen kg en beschikbaar areaal grasland ca. 60.000 ha);
 - streven naar een biologische melkproductie van minimaal 80 miljoen kg in 2010.
 - Voor de intensieve veehouderij:
 - veiligstellen van de ontwikkelingsmogelijkheden van bestaande intensieve veehouderij binnen daartoe aangewezen gebieden en de geldende beleidskaders;
 - streven naar het behouden van goede vestigingslocaties voor intensieve veehouderijbedrijven;
 - bevorderen van de realisatie van projectvestigingslocaties voor meerdere intensieve veehouderijbedrijven;
 - behoud van een voldoende basis voor een goede, marktgerichte ketenstructuur in de intensieve veehouderij (op dit moment lijkt hiervoor nodig: ca. 1 miljoen varkens en 4 miljoen kippen);
 - streven naar een biologische varkenshouderij van 200.000 dieren in 2015 en 750.000 biologische en pluimveedieren.
 - Voor de plantaardige teelten:
 - behoud van een voldoende areaal ten behoeve van plantaardige teelten (op dit moment lijkt hiervoor nodig: areaal, inclusief groenvoedergewassen ca. 35.000 ha en 5.000 ha voor intensieve teelten);
 - bevorderen van gespecialiseerde teelten met een hoog netto saldo, binnen de geldende milieunormen.
 - VERBREIDING ECONOMISCHE BASIS AGRARISCHE BEDRIJVEN DOOR MIDDEL VAN TOEVOEGING NIEUWE FUNCTIES:
 - stimuleren van het vergroten van de inkomsten uit andere functies (natuur, landschap, water, recreatie, energie etc.);
 - stimuleren biologische landbouw. Streven naar biologische landbouw op 10% van het areaal landbouwgrond (beleidsnota biologische landbouw);
 - stimuleren van kennisontwikkeling en marktinnovatie en het ondersteunen van proefprojecten en experimenten ter versterking verduurzaming en infrastructuur landbouw;
 - stimuleren gebruik duurzame energie 5% van de in de sector gebruikte fossiele energie;
 - bevorderen van het versterken van de landschapsstructuur rondom de agrarische bedrijven met gemiddeld ca. een halve ha, vergoeding via het programmabeheer.
 - Agrarische bedrijven die als gevolg van de reconstructie ernstig in hun ontwikkelingsmogelijkheden worden belemmerd, krijgen de mogelijkheid tot voortzetting op een andere locatie of compensatie/compenserende maatregelen;
 - Vergroten veterinaire veiligheid:
 - REALISEREN VAN EEN VARKENSVRIJE ZONE VAN 1 KM LANGS RIJN EN IJSSEL (opdracht van de provincie Gelderland aan de Reconstructiecommissie).

Recreatie en toerisme

Voor recreatie en toerisme gaat de commissie uit van de volgende doelen (doelen geformuleerd door de Reconstructiecommissie):

- Toename van kwaliteit, verscheidenheid en duurzaamheid van recreatie en toerisme. Kwantitatieve toename van recreatievoorzieningen alleen waar dit bijdraagt aan kwaliteit, vernieuwing of structuurversterking:
 - verdere ontwikkeling van recreatieve routestructuren voor wandelen, fietsen, paardrijden en kanoën;
 - vergroting van kwaliteit en diversiteit van dagrecreatievoorzieningen;
 - stimuleren kwaliteitsverbetering van verblijfsrecreatievoorzieningen en behoud van diversiteit;
 - thema's natuur, landbouw en landschap en cultuurhistorie mede richten op recreatie.
- Toename verdiencapaciteit en werkgelegenheid:
 - Bijdragen aan vergroting aantal overnachtingen op bestaande voorzieningen (seizoenverlenging).
- Vergroten toegankelijkheid agrarische cultuurlandschappen en natuur- en bosgebieden:
 - openstellen gebieden voor recreatie en toerisme, met inachtnaam draagkracht van de omgeving;
 - ontwikkelen transferia (tegengaan negatieve gevolgen vergroten aantrekkelijkheid en toegankelijkheid gebieden voor recreatie).

Wonen, werken, leefbaarheid en verkeer en vervoer

- Bijdragen aan het behouden en versterken van de leefbaarheid in het landelijk gebied (doelen geformuleerd door de Reconstructiecommissie):
 - bijdragen aan diversificatie van nieuwe economische dragers;
 - nieuwe woon- en werkfuncties alleen in combinatie met een duidelijke winst voor de realisatie van andere doelen (natuur, landschap, landbouw, water, leefbaarheid, behoud cultuurhistorisch waardevolle gebouwen etc.);
 - bijdragen aan het verminderen van het aantal onveilige verkeerssituaties in het landelijk gebied.

3.5 Beleidskaders

Bijlage 5 geeft een overzicht van de belangrijkste beleidsdocumenten van de overheid die mede van belang zijn voor de reconstructie in Achterhoek en Liemers. Tevens wordt een doorkijk geboden naar besluiten die nog komen. Voor de inhoud van het vastgestelde beleid wordt naar de betreffende nota's verwezen. Het belangrijkste voor Reconstructie van belang zijnde beleid is opgenomen in de provinciale opdracht aan de Reconstructiecommissie, de Rijksuitgangspuntennota en wet- en regelgeving. Van de belangrijkste voor de reconstructie van belang zijnde wet- en regelgeving wordt aan het eind van deze bijlage een korte samenvatting gegeven.

In bijlage 7 is het belangrijkste ruimtelijk vastgelegde en voor de reconstructie relevante harde beleid, met de bijbehorende gebiedsgerichte doelstellingen, op kaarten weergegeven en in tekst kort toegelicht.

4.1 Inleiding

Om een goed reconstructieplan te kunnen maken is het belangrijk om vooraf te bepalen welke ontwikkeling van het landelijk gebied in de Achterhoek en Liemers op langere termijn en op hoofdlijnen wenselijk is (de visie). In het Voorontwerpplan (VOP) en het Milieu Effect Rapport (MER), die samen ontwikkeld gaan worden (VOP/MER), zullen vervolgens enkele planalternatieven uitgewerkt worden en beoordeeld worden op de effecten voor het milieu (omgevingskwaliteit) en de sociaal-economische kwaliteit. Dit als hulpmiddel bij het maken van keuzen en het nemen van besluiten. Deze paragraaf geeft een overzicht van de ontwikkelde visie en de thans op hoofdlijnen geformuleerde alternatieven, passend binnen de bandbreedte van de visie. Nadere uitwerking vindt plaats in het VOP/MER.

4.2 Visie

Deze visie geeft op hoofdlijnen een beeld van de meest gewenste ontwikkeling van het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers in de komende 15 tot 25 jaar. De visie is beschreven als streefbeeld: hoe ziet het landelijk gebied van de Achterhoek en Liemers er over 15 tot 30 jaar uit.

De visie is opgesteld op basis van de uitkomsten van vier workshops met de Reconstructiecommissie en de drie streekcommissies. De weergave in deze paragraaf is een algemene samenvatting op hoofdlijnen, een soort grootste gemene deler. Vanuit de wens de omvang beperkt te houden is ervoor gekozen niet alle gemaakte opmerkingen en verschillende meningen in het visiedeel weer te geven. Voor een meer uitvoerige beschrijving van de resultaten van de workshops wordt verwezen naar het achtergronddocument "Uitwerking workshops visievorming".

De visie heeft mee tot doel richting te geven aan de uit te werken alternatieven. Belangrijke verschilpunten of vraagpunten worden nader uitgewerkt in alternatieven. De alternatieven zijn in de volgende paragraaf op hoofdlijnen beschreven.

Algemeen

De Achterhoek en Liemers is een afwisselend gebied met veel natuurlijke groenelementen, dorpen en steden met een menselijke maat en cultuurhistorisch waardevolle elementen. De bestaande kwaliteiten zijn uitgebouwd en versterkt en de relatieve rust en ruimte behouden. Binnen het gebied komen ook duidelijke verschillen in identiteit en karakter voor. Zo is de Liemers goeddeels een grootschaliger rivierengebied, met sterke verstedelijkingstendensen langs de A 12 en in de Oude IJsselstreek. De Achterhoek is overwegend een kleinschalig en verweven zandgebied, met op vrij regelmatige afstand duidelijke kernen met vaak 10.000 tot 15.000 inwoners.

De Achterhoek en Liemers is een 'levend' gebied. Mensen kunnen er goed wonen en werken en het gebied is goed toegankelijk. Bestaande en nieuwe, innoverende, niet-vervuilende bedrijven kunnen zich op de daarvoor gereserveerde plaatsen ontwikkelen en vestigen.

Bodem, water en lucht

De kwaliteit van bodem, water en lucht voldoet aan de geldende normen. De belangrijkste milieuproblemen zijn opgelost. Enkele milieuproblemen, zoals fosfaatdoorslag, zijn nog niet volledig opgelost maar wel beheersbaar (problemen worden niet groter, de oplossing komt in zicht).

Het watersysteem heeft zijn natuurlijke karakter voor een deel weer terug. Het betreft hier met name de waardevolle beeksystemen (deelstroomgebieden), die ook als belangrijke ecologische dragers voor het gebied functioneren. Ruimtelijke oplossingen hebben een voorkeur boven technische oplossingen, waarbij van geval tot geval gezien wordt welke oplossingsrichting voor de specifieke situatie het best voldoet. Hierbij wordt rekening gehouden met de functies die het gebied heeft of moet vervullen. Gelet op de invloed die water (grond- en oppervlaktewater) kan hebben op grotere afstand worden (deel)stroomgebieden mede gebruikt als basis voor de ruimtelijke planning.

Ter voorkoming van wateroverlast zijn in drogere gebieden maatregelen uitgevoerd om water langer in de grond vast te houden. Verder zijn retentiegebieden ingericht waarin, bij hele hoge afvoeren op de beken en rivieren, water tijdelijk wordt geparkeerd. Tegelijkertijd is de verdroging van natuurgebieden bestreden. De resterende drinkwaterwinnings in het gebied zijn ingepast. Het gewonnen drinkwater is en blijft van goede kwaliteit. De stankhinder is tot een aanvaardbaar niveau teruggebracht. Er zijn geen ernstig stankgehinderden meer. De uitstoot van ammoniak en andere verzurende stoffen door landbouw, maar ook door verkeer, industrie en huishoudens, is drastisch teruggebracht. De achtergronddepositie van verzurende stoffen is voor de meest kritische natuurgebieden echter nog steeds iets te hoog. Door wet- en regelgeving en aanvullende maatregelen is de hoge lokale emissie en depositie vanuit de landbouw op kwetsbare natuurgebieden aanmerkelijk teruggebracht.

Woonconcentraties en kwetsbare natuurgebieden ondervinden geen wezenlijke hinder meer van geluid en licht. Verontreinigde locaties zijn gesaneerd of verontreinigingen zijn onder controle en in overeenstemming met de functie die het gebied heeft.

Landbouw

De landbouw is economisch rendabel en duurzaam. De verscheidenheid binnen de landbouw is gegroeid. Het aantal landbouwbedrijven is meer dan gehalveerd ten opzichte van begin 2000. De resterende bedrijven zijn gemiddeld veel groter geworden. Het aantal verbrede 'plattelandsbedrijven', met landbouw als neventak, is toegenomen.

De functie van de landbouw is naast voedselproducent steeds meer beheerder van het landelijk gebied geworden. De landbouw voorziet de samenleving niet alleen van voedsel maar ook van steeds meer andere producten en diensten.

Een deel van de bedrijven is verdergegaan op de weg van de schaalvergroting en (kwaliteits-)productie voor de wereldmarkt. De groei van deze bedrijven heeft door een goede inpassing en locatiekeuze geen belangrijke negatieve effecten gehad op de omgeving.

Een steeds groter deel van de bedrijven is gericht op de iets kleinschaliger kwaliteitsproductie voor de regionale en nichemarkten. Veel bedrijven produceren naast agrarische producten ook niet-agrarische producten, vooral op het terrein van natuur en landschap, recreatie en toerisme en zorg en andere maatschappelijke behoeften als dienstverlening. Ze verdienen op hun 'plattelandsbedrijf' een goede boterham.

Door omschakeling, overnames en verplaatsing is de agrarische productie steeds beter afgestemd op de eisen en mogelijkheden die de omgeving biedt. In kwetsbare gebieden vinden vooral extensieve vormen van grondgebonden landbouw plaats.

De grondgebonden landbouw is de belangrijkste ruimtegebruiker en beheerder van het landelijk gebied. De veedichtheid per ha is in overeenstemming met de eisen die de ondergrond stelt. Er lopen overdag nog steeds, maar wel minder dan nu, koeien in de wei.

Over de positie van de intensieve veehouderij op de langere termijn bestaat thans (nog) geen eenduidig beeld. Enerzijds wordt de intensieve veehouderij een goede toekomst in het gebied toegedicht. Er is een groot vertrouwen in het ondernemerschap en technische oplossingen. Anderzijds wordt betwijfeld of de intensieve veehouderij in een relatief kleinschalig en kwetsbaar gebied als de Achterhoek en Liemers de toenemende concurrentie met de wereldmarkt aankan. In deze visie is verondersteld dat het gebied voldoende groot en divers is om ook voor de intensieve veehouderij perspectief te blijven bieden. Kwaliteitsproductie en technologische kennis en innovaties zijn de basis voor een gezonde intensieve veehouderijtak. Een deel van de 'bulkproductie' zal naar elders verdwijnen.

In de minder kwetsbare gebieden blijft de intensieve veehouderij bestaan en ontwikkelt zich binnen de randvoorwaarden die het beleid stelt. In en in de nabijheid van kwetsbare natuurgebieden is de intensieve veehouderij als gevolg van beperkende wet- en regelgeving voor een belangrijk deel verdwenen. De mogelijkheden om in deze gebieden mid-

dels technische maatregelen aan de eisen te voldoen bleken beperkt. Een deel van de bedrijven is verplaatst naar zogenaamde sterlocaties (bedrijven met ontwikkelingsmogelijkheden in de minder kwetsbare gebieden). De ontwikkeling van projectvestigingslocaties komt langzaam maar zeker op gang.

Natuur en landschap

De kwaliteit van natuur en landschap is sterk verbeterd als gevolg van de verbetering van de kwaliteit van water, bodem en lucht, de inrichting en het beheer. Grotere en waardevolle eenheden zijn geheel gerealiseerd en hebben een inrichting die op de aldaar gewenste natuurwaarden is afgestemd. Alle verbindingzones zijn in goed overleg met de aanliggende eigenaren op vrijwillige basis gerealiseerd en ingericht. In enkele gevallen is in goed overleg een alternatieve oplossing voor het bereiken van de gewenste natuurdoelen gevonden en gerealiseerd.

Ook buiten de ecologische hoofdstructuur ontwikkelen natuur en landschap zich in positieve zin. De toegenomen belangstelling voor aanleg, beheer en onderhoud van kleinere landschapselementen draagt daartoe zeker bij.

Bij het beheer werken particulieren, samenwerkende agrariërs en terreinbeherende instanties op goede en zakelijke wijze samen. De vergoedingen voor het beheer en onderhoud staan in goede verhouding tot de te maken kosten.

De karakteristieke landschappen van de Achterhoek en Liemers – onder andere het coulissen- en landgoederenlandschap – zijn behouden, waar nodig hersteld en worden goed beheerd. Naast behoud en herstel van waardevolle landschappen zijn en worden er op veel plaatsen nieuwe functies ontwikkeld.

De verwevenheid van functies in de Achterhoek en Liemers is een belangrijk element in de waardering die het gebied krijgt. De verwevenheid, die kenmerkend is voor grote delen van vooral de Achterhoek, is behouden doordat traditionele gebruiksvormen op goede wijze gecombineerd zijn met nieuwe gebruiksvormen.

Recreatie en toerisme

Het gebied ontwikkelt zich steeds verder als hoogwaardige recreatieplek voor mensen van binnen en buiten het gebied. De bewoners van de Achterhoek en Liemers profiteren hier optimaal van door het ontwikkelen van (nieuwe) producten en diensten op dit gebied. De natuur, de cultuurhistorische waarden, de steden en dorpen en het afwisselende landschap maken het gebied aantrekkelijk voor kortere vakanties en dagtripjes. Door verbreding en een grotere variatie in de kwaliteit van het aanbod is een geleidelijke, maar gestage, groei van recreatie en toerisme in het gebied bereikt die de draagkracht niet overschrijdt. Het aantal overnachtingen groeit vooral door de toegenomen kwaliteit en diversiteit van de verblijfsrecreatieve voorzieningen. Het feit dat het gebied, in samenhang met zijn directe omgeving, als één product verkocht wordt draagt in belangrijke mate aan deze groei bij. Kwantiteitsontwikkeling staat primair in dienst van een betere kwaliteit. Deze kwaliteitsverbetering kan extra ruimteclaims met zich meebrengen.

Wonen, werken en leefklimaat

De Achterhoek en Liemers is een gebied waar het goed wonen is. De eerder beschreven kwaliteiten van het gebied en de verdere ontwikkeling daarvan dragen hiertoe in hoge mate bij.

Met name in de Liemers, rond Doetinchem en Zutphen en tegen de rand met Twente neemt de verstedelijking binnen de daarvoor aangewezen gebieden verder toe. Er is sprake van een geleidelijke maar gestage groei. In de rest van het gebied is de ontwikkeling van wonen en werken afgestemd op de lokale behoefte. Er is daar sprake van een bescheiden groei.

De economische activiteiten in het gebied richten zich vooral op kwaliteitsproductie, technische innovatie, kennis, recreatie en toerisme en zorg. De goede ict-infrastructuur ondersteunt de werkgelegenheid en het onderwijs.

Vrijkomende agrarische bedrijfslocaties krijgen veelal een nieuwe woonfunctie. In de voormalige bedrijfsgebouwen ontwikkelt zich in beperkte mate nieuwe, bij het karakter van het gebied passende, bedrijvigheid. Dit vooral daar waar de nieuwe bedrijvigheid binnen de bestaande agrarische bebouwing past en geen belangrijke negatieve gevolgen voor de omgeving (o.a. hindercirkels en verkeersaantrekkende activiteiten) heeft. Bedrijven die niet passen in het landelijk gebied of daar uit hun jas groeien, vestigen zich op de kleinere of grotere bedrijventerreinen bij de dorpen en steden.

Met betrekking tot het verkeer en de infrastructuur zijn de doortrekking van de A 15 vooral voor de Liemers en de omlegging van de N 18 om Eibergen, Haaksbergen en Usselo voor de Noordoost-Achterhoek gerealiseerd. De doortrekking van een goed ingepaste A 18 is in uitvoering.

4.3 Alternatieven

4.3.1 Voorwaarden waaraan alternatieven moeten voldoen

Om een adequate vergelijking en besluitvorming te kunnen doorlopen dienen de te ontwikkelen alternatieven bij voorkeur geënt te zijn op de belangrijkste kernvragen en variatie-elementen uit de integrale planvorming. Daarnaast geldt dat alternatieven realistisch, herkenbaar en onderling voldoende onderscheidend dienen te zijn. Elk alternatief dient aan te geven welk pakket maatregelen ingezet wordt en welke fysieke ruimtelijke condities geschapen worden. Alle alternatieven moeten kunnen voldoen aan de eisen en doelstellingen van de Reconstructiewet. Daarom dient elk alternatief uiteindelijk ook een gebiedsdekkende zonering te bevatten naar landbouwonwikkelingsgebieden, verwevingsgebieden en extensiveringsgebieden.

Het nulalternatief (huidige situatie en autonome ontwikkeling) doet dienst als referentiekader voor het beschrijven en beoordelen van de effecten van de verschillende alternatieven. Zodoende wordt duidelijk welke voor- en nadelen elk alternatief heeft ten opzichte van de situatie waarin de reconstructie achterwege blijft.

De Wet milieubeheer schrijft voor dat een Meest Milieuvriendelijk Alternatief (MMA) moet worden opgesteld. In paragraaf 4.3.3. wordt nader ingegaan op de eisen die aan dit alternatief worden gesteld en de wijze waarop dit alternatief zal worden samengesteld.

4.3.2 Afleiding van de alternatieven op hoofdlijnen

In theorie is een groot aantal variatiemogelijkheden denkbaar. Bij het formuleren van de alternatieven is nagegaan welke variatiemogelijkheden en -vrijheden cruciaal en het meest bepalend zijn voor het keuzeprocess. In het Projectteam Reconstructie Achterhoek en in de Reconstructie- en Streekcommissies is zodoende getracht stapsgewijs toe te werken naar een drietal helder afgebakende en realistische alternatieven. Hierbij is gebruikgemaakt van elders opgedane ervaringen met visievormingsprocessen en strategische keuzeprocessen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de belangrijkste gehanteerde onderscheidende factoren voor de drie alternatieven. Hierbij is rekening gehouden met de huidige kenmerken van het plangebied en de overwegingen die in het keuzeprocess gepasseerd zijn. De tabel geeft een indicatie van het **relatieve** ambitieniveau per alternatief voor de onderscheidende factoren.

Tabel 4.1: Onderscheidende factoren voor de alternatieven

	Niveau van ambitie (en van benodigde middelen)		
	Middel hoog ambitieniveau, maatregelen en doelen met de hoge prioriteit en kansen	Vrij hoog ambitieniveau	Hoog ambitie
Alternatief	1	2	3
Onderscheidende Factoren			
Water, milieu, natuur, landschap (omgevingskwaliteit)	Middelhoog ambitieniveau	Vrij hoog ambitieniveau	Hoog ambitieniveau
Recreatie, wonen, werken en leefklimaat (sociaal-economische kwaliteit)	Middelhoog ambitieniveau	Vrij hoog ambitieniveau	Vrij hoog ambitieniveau
Mate van ingrijpen	Prioritaire gebieden en kansen	Bereiken belangrijkste doelen	Hoog doelbereik
Sturing en scheppen voorwaarden locaties intensieve veehouderij	Weinig sturing	Vrij veel sturing	Veel sturing
Mate van functiecombinaties/meervoudig grondgebruik	Weinig verandering in de huidige functie-combinaties	Vrij veel extra functie-combinaties	Veel extra functie-combinaties

Alternatief 1 gaat uit van de autonome ontwikkeling, aangevuld met het bijsturen daarvan voor de meest basale zaken, zoals sobere realisatie van ecologische verbindingsszones (en geen robuuste verbinding), niet meer dan minimaal noodzakelijke maatregelen bij drinkwaterwinningen, alleen maatregelen voor wateren van het Hoogste Ecologische Niveau. In dit alternatief gebeurt weinig extra aan het sturen van en scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor de intensieve veehouderij. Alternatief 1 kenmerkt zich in het stellen van prioriteiten naar plaats en tijd. Het ambitieniveau van alternatief 1 is, over de reconstructieplanperiode van 12 jaar bezien, duidelijk lager dan dat van alternatief 2 en 3.

Alternatief 2 heeft al een beduidend hoger ambitieniveau, zowel voor de omgevingskwaliteit als voor de sociaal-economische kwaliteit. Het gaat bijvoorbeeld om een ruimere invulling van de ecologische verbindingsszones en maatregelen in meer belangrijke stroomgebieden en drinkwaterwinningsgebieden, meer reservering van ruimte voor waterberging. Daarnaast bijvoorbeeld om het scheppen van goede ruimtelijke voorwaarden voor de intensieve veehouderij.

Alternatief 3 heeft een nog hoger ambitieniveau voor met name de omgevingskwaliteit. Dit betekent bijvoorbeeld het beschermen van nog meer stroomgebieden, beschermingszones rond natte natuurgebieden en in intrekgebieden van drinkwaterwinningen. Dit alternatief geeft een volwaardige invulling aan de Robuuste Verbinding tussen Graafschap en Winterswijk. In dit alternatief vindt de sterkste sturing plaats op het scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor de intensieve veehouderij, bijvoorbeeld ook met projectvestigingslocaties (meerdere bedrijven bij elkaar op één locatie).

Uit het schema blijkt ook dat naarmate het ambitieniveau hoger is, de mate van ingrijpen in het gebied groter is (onderscheidende factor 'mate van ingrijpen'). Anders gezegd gaat er naarmate de ambitie hoger is een groter deel van het gebied 'op de schop'. Bovendien is er dan een grotere noodzaak tot het bedenken en uitvoeren van functiecombinaties op dezelfde hectare grond. Bijvoorbeeld combinaties tussen waterberging, natuur, landbouw en/of recreatie. Dit is uitgedrukt in de onderscheidende factor 'mate van functiecombinaties/meervoudig grondgebruik'.

De drie alternatieven hebben een werknaam meegekregen, als metafoor voor het karakter en het ambitieniveau:

- Alternatief 1: 'Onderhouden'. Dit komt overeen met bijvoorbeeld het vervangen van de rotte kozijnen in een huis, waarbij meteen de raamindeling iets veranderd wordt. Of met het plaatsen van een nieuwe keuken en nieuwe badkamer, met een iets andere indeling, maar in dezelfde ruimte.
- Alternatief 2: 'Renoveren'. In dit alternatief kan de bestemming van de kamers in het huis incidenteel wijzigen, bijvoorbeeld de keuken of de badkamer op een andere plek in het huis. Het uiterlijk en de vorm van het huis zullen slechts plaatselijk wijzigen.
- Alternatief 3: 'Verbouwen'. De indeling, vorm en het uiterlijk van het huis zullen meer wijzigen dan bij alternatief 2.

Bij al deze alternatieven is het natuurlijk mogelijk om karakteristieke delen, eigenschappen en structuren van het huis te behouden, te versterken en aan te vullen (bijvoorbeeld de landschappelijke en functionele verwevenheid van de Achterhoek). Of om een nieuwe moderne aanbouw te plegen die juist goed harmonieert met het bestaande (bijvoorbeeld goed ontworpen en ingepaste sterlocaties of projectlocaties voor intensieve veehouderij, waterbergingslocaties, of nieuw vormgegeven beekdalen).

Belangrijke vragen bij de beoordeling van de alternatieven in het VOP/MER zullen dan zijn in welke mate zij de gebruiksmogelijkheden, de vormgeving en het woon-enot van het huis verbeteren of verslechteren ten opzichte van de huidige situatie maar ook ten opzichte van de mate waarin tegemoet te komen is aan toekomstige wooneisen (lees visie en doelstellingen), mede in relatie tot de kosten. Overigens kunnen er ook opbrengsten zijn in de zin van lagere stookkosten (betere isolatie, zuiniger ketel), hogere verhuurprijs, efficiënter werken in de werkkamer van het huis. Vertaald naar de reconstructie gaat het dan bijvoorbeeld om voordelen in de zin van duurzame kansen voor de landbouw en recreatie, minder kans op ongecontroleerde overstromingen, een betere natuurkwaliteit, ruimtelijke en landschapskwaliteit en leefbaarheid.

4.3.3 Korte beschrijving van de onderscheiden alternatieven

Alternatief 1: "Onderhouden"

Natuurparels en prioritaire natuurgebieden worden verder ingevuld volgens de aangegeven ecologische hoofdstructuur en worden geleidelijk gerealiseerd. Kansen worden gepakt op plekken waar ze zich voordoen. In de prioritaire gebieden wordt gestreefd naar een verbetering van de voor het gebied typerende natuurdoeltypen. In prioritaire gebieden worden de belangrijkste doelstellingen gehaald op het gebied van herstel van natuurlijke beeksystemen, verdroging, vermesting en verzuring. Waterretentiegebieden worden van geval tot geval begrensd en ingericht.

Zoneringen (bijvoorbeeld de ammoniakzoning en veterinaire zones) worden ruimtelijk vastgelegd en de aan de zoning gebonden consequenties worden doorgevoerd. De vastgelegde ontwikkelingen in het provinciaal natuurbeleid en waterbeleid ten aanzien van bijvoorbeeld Ecologische hoofdstructuur, natuurontwikkelingsgebieden, ecologische verbindingzones, waterretentiegebieden gaan door. De intensieve veehouderij verdwijnt meer en meer uit deze gebieden en krijgt beperkingen opgelegd in de zones rondom deze gebieden.

Het landschap zal geleidelijk en niet zoveel veranderen op basis van vooral autonome ontwikkelingen.

Een deel van de veehouderijbedrijven zal een andere locatie zoeken als de omgeving verdere groei uitsluit. Hervestiging zal plaatsvinden op sterlocaties en het aandeel landbouwontwikkelingsgebied zal relatief groot zijn. De te verwachten (opgelegde) dierwelzijnsbevorderende maatregelen en milieumaatregelen worden doorgevoerd. De voorgenomen ontwikkelingen van de ammoniakwetgeving worden eveneens gevolgd. De intensieve veehouderij kan niet meer op elke plek zonder meer voortgezet worden. Het uitplaatsen van bedrijven gebeurt in dit alternatief met geringe specifieke ruimtelijke sturingsmaatregelen. Verplaatsingen en grondverwerving vinden plaats op vrijwillige basis.

Alternatief 2: “Renoveren”

Omdat het ambitieniveau voor zowel de omgevingskwaliteit als de sociaal-economische kwaliteit hoger ligt dan in alternatief 1 is er meer sturing nodig om dit te bereiken. De EHS-doelstelling wordt gerealiseerd. De intensieve veehouderij verdwijnt uit de EHS en wordt beperkt in de zone rondom deze gebieden. Gewenste natuurdoeltypen worden gerealiseerd. Parels en prioritaire gebieden van de Ecologische hoofdstructuur worden versneld gerealiseerd. Natuurlijke beeksystemen worden gerealiseerd, gericht op de EHS. De intensieve veehouderij krijgt beperkingen opgelegd in de zones rondom deze gebieden. Hier wordt sterk aangestuurd op verplaatsing en zoning. Dit alternatief richt zich op herstel en ontwikkeling van de natuurwaarden van de belangrijkste deelstroomgebieden. In de natuurgebieden worden uiteindelijk alle kwalitatieve doelstellingen *gehaald op het gebied van verdroging, vermesting en verzuring. Waterretentiegebieden* worden, waar mogelijk gekoppeld met beekherstel, begrensd en ingericht.

De intensieve veehouderij zal zich meer ontwikkelen op sterlocaties. De vrijkomende ruimte is te benutten voor verweving van rundveehouderij met natuur en landschappelijk waardevolle structuren. Burgerwoningen en nieuwe bedrijfsactiviteiten worden zorgvuldig ingepast en dragen bij aan het herstel van ruimtelijke structuren en patronen. Het aandeel landbouwontwikkelingsgebied zal kleiner zijn dan in alternatief 1. In de verwevings- en extensiveringsgebieden zal het meervoudig grondgebruik toenemen met grote kansen voor verbreding van landbouwbedrijven. De toenemende ruimtelijke en landschapskwaliteit biedt extra kansen voor met name recreatie en toerisme. De economische structuur en de leefbaarheid van het landelijk gebied krijgen ruim aandacht.

Alternatief 3: “Verbouwen”

Dit alternatief is met name voor de omgevingskwaliteit ambitieuzer dan alternatief 2. De hele EHS-doelstelling wordt gerealiseerd alsmede de ontwikkeling van robuuste verbindingzones. De intensieve veehouderij verdwijnt uit deze gebieden. Parels en prioritaire gebieden van de Ecologische hoofdstructuur worden versneld gerealiseerd en extra beschermd. Dit alternatief sluit nauw aan bij de watersysteembenadering. Kansrijke gebieden met kwaliteiten en natuurwaarden die aansluiten bij de watersysteemgebieden en patronen worden hiervoor ruimschoots benut. Herstel van natuurlijke beeksystemen is gericht op alle wateren van het Hoogste Ecologische Niveau en met Specifiek Ecologische Doelstelling. In de natuurgebieden worden uiteindelijk alle kwalitatieve doelstellingen *gehaald op het gebied van verdroging, vermesting en verzuring. Waterretentiegebieden*

den worden, gekoppeld met beekherstel, begrensd en ingericht op de meest natuurlijke locaties.

De intensieve veehouderij ontwikkelt zich naast sterlocaties ook op projectlocaties in een relatief bescheiden oppervlakte landbouwontwikkelingsgebieden. Vrijkomende ruimte wordt benut voor verweving van extensieve rundveehouderij met natuur en landschappelijke elementen en structuren. In het relatief grote aandeel verwevings- en extensiveringsgebied zal het meervoudig grondgebruik nog verder toenemen. Dit biedt samen met de toenemende landschapskwaliteit ruime kansen voor verbreding van landbouwbedrijven, wonen en recreatie en toerisme.

Meest Milieuvriendelijke Alternatief

De Wet milieubeheer schrijft voor dat in een milieu-effectrapport het alternatief wordt beschreven dat de best bestaande mogelijkheden om het milieu te beschermen toepast of combineert. Dit wordt het Meest Milieuvriendelijke Alternatief (MMA) genoemd.

In het milieu-effectrapport wordt onderzocht welke (realistische) alternatieven en varianten (of onderdelen daarvan) de minst schadelijke milieugevolgen hebben en/of de beste verbeteringen inhouden voor milieu, natuur en landschap. Hierbij wordt vooral gekeken naar het optimaliseren van de ruimtelijke inrichting, waarbij alle realistische en haalbare effectbeperkende en compenserende maatregelen gestructureerd in beschouwing worden genomen. Dit maatregelenpakket wordt gecombineerd tot het MMA; het alternatief met de minste nadelige milieugevolgen en de meeste verbeteringen voor milieu, natuur en landschap. Het MMA zal worden ontwikkeld na het opstellen van de eerste (globale) effectbeschrijving en de (eerste) onderlinge vergelijking van de inrichtingsalternatieven en in het verdere traject steeds worden geoptimaliseerd.

In het MER moeten de milieu-effecten van de reconstructie-alternatieven, inclusief bijbehorende maatregelenpakket, voorzieningen en zoneringen wettelijk verplicht beschreven worden. Uiteraard zal hierbij zowel ingegaan worden op de positieve alsook de negatieve milieu-effecten.

De effectbeschrijving zal zich niet beperken tot alleen de milieuaspecten. De reikwijdte van een Voorontwerpplan/MER-studie als deze vraagt om een meer integrale en strategische afweging van effecten. Het reconstructieproces heeft immers betrekking op een integrale ontwikkeling gericht op omgevingskwaliteit (ruimtelijke kwaliteit in combinatie met natuur- en milieukwaliteit) en sociaal-economische kwaliteit. Om deze reden zullen ook effecten op de sociaal-economische aspecten als landbouw, recreatie en toerisme, wonen, werken, leefbaarheid en verkeersveiligheid in de effectbeoordeling worden meegenomen.

De doelstelling van het reconstructieproces is gericht op het bereiken van een verbeterde milieusituatie en structuur van het landelijke gebied. Per (milieu)sector zijn verschillende beleidsdoelen geformuleerd. In de effectbeschrijving dient inzichtelijk te worden of en in welke mate deze beleidsdoelen gehaald worden en of de beoogde milieuvoordelen ook daadwerkelijk optreden en in welke mate. Sommige beleidsdoelen worden in de alternatiefontwikkeling concreet gemaakt. Op basis van de milieu-effecten kan vastgesteld worden of de beleidsdoelen op de juiste wijze zijn vertaald en welke neveneffecten optreden in een of meerdere andere (milieu)componenten.

Bij de beschrijving zal een schaalniveau gehanteerd worden dat relevant is voor het abstractieniveau waarop de verschillende alternatieven worden uitgewerkt.

De alternatieven worden interactief ontwikkeld in nauw overleg met de betrokken Reconstructiecommissie. Het proces van planvorming en alternatiefontwikkeling loopt deels parallel aan de (eerste) effectbeschrijvingen en -bepalingen. Dit biedt de mogelijkheid om mitigerende en compenserende maatregelen op te nemen in de verdere uitwerking van de alternatieven. Dit iteratieve proces biedt de garantie dat inzicht ontstaat in het samenhangende geheel van maatregelen/voorzieningen in het reconstructieplan. De dan vastgestelde alternatieven, voldoende uitgewerkt voor het abstractieniveau waarop kernkeuzes gemaakt moeten worden, worden gebruikt als basis voor de effectbepaling.

Elk (milieu)aspect wordt verder onderverdeeld in deelaspecten. Per deelaspect worden concrete criteria geformuleerd op basis waarvan de effecten worden beschreven en beoordeeld. Doelstelling hiervan is het MER toe te spitsen op die effecten die essentieel zijn voor de besluitvorming. Indien uit inspraak op deze startnotitie blijkt dat er nog aanvullende belangrijke effecten over het hoofd zijn gezien (passend binnen het abstractieniveau van deze studie), zullen deze eveneens in het MER worden meegenomen.

Bij het bepalen van relevante effecten spelen de volgende karakteristieken een rol:

- De omvang en ernst van het te verwachten effect;
- De duur van het effect (permanente en tijdelijke effecten);
- De (on)omkeerbaarheid van een effect.

De effecten die het gevolg zijn van het reconstructieproces hebben te maken met de volgende milieuaspecten en deelaspecten:

- **Water:** watersysteembenadering, waterkwantiteit, duurzame drinkwaterwinning, waterkwaliteit, riooloverstort en verdroging.
- **Milieu:** stank, ammoniak (verzuring), vermeting en geluid.
- **Natuur:** realisatie EHS kwantitatief, realisatie EHS kwalitatief (natuurdoelen), bescherming en buffering vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijngebieden, en Natuurbeschermingswetgebieden.

-
- **Landschap en cultuurhistorie:** cultuurhistorie, archeologie en geomorfologie, functionele kwaliteit en beeldkwaliteit, versterking, groenblauwe dooradering, overgangszones stad en land.
 - **Landbouw:** perspectief intensieve veehouderij vanuit ammoniak, perspectief intensieve veehouderij vanuit stank, perspectief melkveehouderij, waterhuishouding, vergroten van veterinaire veiligheid, verbreding, biologische landbouw, mestverwerking, kennisontwikkeling en innovatie.
 - **Recreatie en toerisme:** ontwikkeling routestructuren, vergroten toegankelijkheid agrarische en natuurgebieden.
 - **Wonen, werken en leefbaarheid:** diversificatie economische dragers.
 - **Verkeer en vervoer:** verkeersveiligheid.

Een voorlopig overzicht van het beoordelingskader inclusief beoordelingscriteria en te hanteren meeteenheden is opgenomen in bijlage 6.

De effecten zullen deels kwantitatief en deels kwalitatief bepaald worden. Als referentiesituatie geldt de huidige situatie inclusief autonome ontwikkeling. De criteriascores beogen een zo nauwkeurig mogelijke benadering te geven van de verwachte werkelijkheid, gericht op het kunnen maken van essentiële keuzen.

6.1 Hoe ziet de VOP/MER – procedure eruit?

Algemeen

De milieu-effectrapportage (m.e.r.) is erop gericht bij het beslissen over activiteiten *zo veel mogelijk duidelijkheid te hebben over de mogelijke milieugevolgen van verschillende planalternatieven en het uiteindelijke plan*. De te volgen procedure is wettelijk vastgelegd. Uitgangspunt is daarbij integratie van de m.e.r.-procedure met de moeder-procedure, hier dus de reconstructieplanprocedure. Er zijn verschillende hoofdfasen te onderscheiden: de voorfase, de m.e.r.-fase, de fase van inspraak en advies en de besluitvorming. Ook een evaluatie achteraf behoort tot de procedure. Tabel 6.1 geeft een overzicht van de hele procedure om te komen van startnotitie m.e.r. tot vastgesteld reconstructieplan.

Tabel 6.1: Overzicht van de procedure om te komen van startnotitie m.e.r. tot een vastgesteld reconstructieplan voor Achterhoek en Liemers.

MER fases	Reconstructiecommissie (RC)	Gedeputeerde Staten (GS)	Anderen
Start		Verstrekken opdracht aan RC tot opstellen concept startnotitie m.e.r. en concept voorontwerp MER en vragen deze als advies aan de provincie aan te bieden	
Voorfase			
Opstellen startnotitie	Opstellen concept-startnotitie		
	Indienen concept-startnotitie bij GS		
Vooroverleg		Vaststellen startnotitie	
		Publicatie startnotitie	
			Inspraak (4 wk na publ.)
			Advies Commissie m.e.r. (9 wk na publ.)
Richtlijnen		Vaststellen richtlijnen (binnen 13 wk + 8 wk na publicatie startnotitie)	
m.e.r. fase			
Opstellen MER	Opstellen concept voorontwerpplan/MER		
	Indienen concept VOP/MER bij GS		
Aanvaarding MER		Aanvaarding VOP/MER	
Inspraak en advies			
Inspraak MER		GS maakt VOP/MER bekend	
Advisering over het MER			Inspraak MER + VOP (4wk)
Toetsing van het MER			Toetsing VOP/MER aan richtlijnen (advies) (5 wk)
Opstellen ontwerpplan	(Opstellen concept ontwerpplan – opdracht moet tzt nog verstrekt worden)	Provinciaal Bestuur stelt ontwerpplan op en vast (geeft vermoedelijk opdracht aan RC om advies over ontwerpplan uit te brengen)	
			Indienen bedenkingen (4 wk)
Vaststellen plan		Provinciaal Bestuur stelt plan vast (8 wk)	Goedkeuring door ministers (4 wk)

Startnotitie

Plannen voor activiteiten die MER-plichtig zijn moeten door de initiatiefnemer bij het bevoegd gezag (in dit geval Gedeputeerde Staten van Gelderland) aangemeld worden. De aanmelding gebeurt met deze 'startnotitie'. Hierin staan de voorgenomen activiteiten beschreven: het doel, mogelijke alternatieven en de effecten en gevolgen voor het milieu. Verder staan in een overzicht de eerder genomen besluiten van overheidsorganen die betrekking hebben op de voorgenomen activiteiten. De formele start van de m.e.r.-procedure is de openbare bekendmaking van de startnotitie door het bevoegd gezag.

Vooroverleg en richtlijnen

Het vooroverleg is gericht op het vaststellen van de richtlijnen voor het MER. Het provinciaal bestuur stelt richtlijnen voor de inhoud van het te maken Milieu Effect Rapport (MER) vast. Ze zijn niet bindend, echter toetsing van het MER vindt plaats aan de hand van de gegeven richtlijnen. De richtlijnen moeten duidelijk maken hoe het MER toegepast moet worden op de besluitvorming die later zal plaatsvinden. In de richtlijnen staat tevens beschreven welke alternatieven en welke milieugevolgen onderzocht moeten worden. Voor het opstellen van de richtlijnen vragen de Gedeputeerde Staten advies aan de wettelijk adviseurs en aan de Commissie voor de milieu-effectrapportage, de C-m.e.r. De C-m.e.r. betreft in haar advies de inspraakreacties en de adviezen van de wettelijk adviseur. Ook komt de C-m.e.r. op locatiebezoek om nader te worden geïnformeerd over de doelen, knelpunten en (alternatieve) oplossingen in het reconstructiegebied.

De Reconstructiecommissie biedt de startnotitie als advies aan aan het provinciaal bestuur, dat het voornemen openbaar maakt door publicatie van de startnotitie in de Staatscourant en in de dagbladen in de streek. Hiermee is de m.e.r.-procedure formeel van start gegaan.

Gedurende minimaal een maand kan iedereen die dat wil inspreken over de inhoud van het op te stellen MER. Het is niet de bedoeling dat de inspraak gebruikt wordt om bezwaren aan te dragen. De inspraak moet zich richten op de beschreven alternatieven, milieu-effecten en op de doorwerking van reeds genomen en voorgenomen besluiten. Binnen 9 weken na de bekendmaking brengt ook de Commissie voor de milieu-effectrapportage advies uit.

Het bevoegd gezag (de provincie Gelderland) stelt binnen 13 weken (deze termijn kan met maximaal 8 weken verlengd worden) na de officiële bekendmaking van de Commissie m.e.r. de richtlijnen vast. Daarbij wordt rekening gehouden met de inspraakreacties en adviezen.

Het bevoegd gezag zal in verband met mogelijke grensoverschrijdende (milieu-)effecten het aangrenzende Duitse bevoegd gezag op de hoogte stellen van het initiatief. Dit gebeurt conform de internationale afspraken uit het Espoo-verdrag (1991). In dit verdrag is de plicht vastgelegd om aangrenzende lidstaten te informeren bij initiatieven met (mogelijke) grensoverschrijdende milieu-effecten.

De m.e.r.-fase

Met de vastgestelde richtlijnen door GS kan de Reconstructiecommissie aan de slag gaan met het opstellen van het Voorontwerpplan/MER. De provincie heeft gevraagd het milieu-effectrapport in het voorontwerpplan te integreren. Op die wijze worden van meerdere planalternatieven de milieu-effecten in beeld gebracht, zodat onderbouwde keuzes tussen de planalternatieven te maken zijn. Dit moet op activiteitsniveau gebeuren. Volgens de Reconstructiewet moet het reconstructieplan in elk geval bevatten (art. 11):

- een aanduiding van de meest gewenste ontwikkeling van het gebied ten aanzien van de aspecten ruimtelijke structuur, landbouw, natuur, bos, landschap, recreatie, water, milieu en infrastructuur, woon-, werk- en leefklimaat en economische structuur;
- een aanduiding van de maatregelen en voorzieningen ten aanzien van de meest gewenste ontwikkeling;
- een beschrijving van de te verwachten gevolgen van de maatregelen en voorzieningen voor de toestand van de aspecten ruimtelijke structuur, landbouw, natuur, bos, landschap, recreatie, water, milieu en infrastructuur, woon-, werk- en leefklimaat en economische structuur.

Met de MER-plichtige activiteiten worden aldus de maatregelen en voorzieningen in het kader van de gewenste ontwikkeling bedoeld. Daarvan moeten de milieu-effecten worden bepaald. Bij een MER gaat het over een rapportage van milieu-effecten, het gaat om gevolgen voor mensen, (volks)gezondheid, natuur, landschap, cultuurhistorische monumenten, goederen, water, bodem en lucht en de onderlinge relaties. Naast de milieugevolgen worden ook de economische en sociale gevolgen beschreven.

Voordat het VOP/MER gepubliceerd wordt, geeft GS een oordeel over de aanvaardbaarheid van het MER-deel van de VOP/MER. GS onderzoekt daarvoor of het aan alle eisen/richtlijnen voldoet. Als dit voldoende is, dan kan het in openbaarheid worden gebracht.

Inspraak en advies

De inspraak begint na de bekendmaking van het VOP/MER: elke belanghebbende kan dan in een aangegeven periode van minimaal een maand gebruikmaken van het recht op meedenken. De wettelijk adviseurs geven het provinciaal bestuur raad over het MER. De resultaten van de inspraak en advisering doet het provinciaal bestuur toekomen aan de Commissie m.e.r., die dit bij de toetsing van het MER moet betrekken.

De Commissie m.e.r. beoordeelt het MER op volledigheid en juistheid aan de wet, de uitvoeringsvoorschriften en de richtlijnen. Ook de resultaten van de inspraak en advisering worden bij de beoordeling betrokken. Dit toetsingsadvies wordt uiterlijk 5 weken na het verstrijken van de inspraaktermijn aangeboden aan het bevoegd gezag. Het advies betreft de kwaliteit en de inhoud van het MER en alle verzamelde informatie met betrekking tot mogelijke milieugevolgen. Of de voorgenomen activiteiten zelf wel of niet aanvaardbaar zijn, is ter beoordeling van het bevoegd gezag.

Besluitvorming en opstellen (ontwerp)plan

In het VOP/MER staan meerdere alternatieven, het ontwerpplan bevat meestal geen alternatieven meer. Er moet dus bepaald worden welk alternatief of welke combinatie van alternatievelementen uit het VOP/MER in het ontwerpplan zullen worden uitgewerkt. De provincie geeft aan welk alternatief of alternatieven uitgewerkt moeten worden in het ontwerpplan. Dit ontwerpplan dient op basis van de (ontwerp-)Reconstructiewet binnen 9 maanden na het van kracht worden van die wet te worden vastgesteld. Het ontwerpplan wordt 4 weken ter inzage gelegd en in dezelfde periode kunnen bedenkingen (bezwaren) worden ingediend. Uiteindelijk stelt het provinciaal bestuur het reconstructieplan binnen 8 weken na de bezwarentermijn vast. Het reconstructieplan behoeft dan nog goedkeuring van de Ministers van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu.

Watertoets

De Watertoets vormt een onderdeel van de verschillende besluitvormingsprocessen over ruimtelijke plannen en besluiten. De Watertoets is een proces van informeren, adviseren en mee-ontwerpen, afwegen en beoordelen. Dat moet resulteren in een advies over de waterhuishoudkundige aspecten, dat een initiafnemer in de belangenafweging betreft en dat het bevoegd gezag meeweegt bij het besluit over goedkeuring.

De Reconstructiecommissie zal in goed overleg met de waterbeheerders de met de Watertoets beoogde interactie en afstemming vorm geven. De directe betrokkenheid van de waterbeheerders bij de planvorming en de m.e.r. bieden hiervoor de nodige waarborgen.

6.2 Hoe kunt u inspreken?

Zoals u uit het bovenstaande hebt kunnen opmaken zijn er 2 momenten in de m.e.r.-procedure waarop u uw stem kunt laten horen:

- 1 Tijdens de tervisielegging van de startnotitie. Gedurende minimaal een maand kan iedereen die dat wil inspreken op de inhoud van het op te stellen Milieu Effect Rapport. Het is niet de bedoeling dat de inspraak gebruikt wordt om bezwaren aan te dragen. De inspraak moet zich richten op de beschreven alternatieven, milieu-effecten en gevolgen en op de doorwerking van voorgenomen en reeds genomen besluiten. De startnotitie ligt o.a. ter inzage bij gemeentehuizen en het waterschapkantoor in uw gebied. Uw reacties kunnen schriftelijk ingeleverd worden bij de provincie Gelderland.
- 2 Bij het gereedkomen van het voorontwerp-reconstructieplan/MER worden door GS hoorzittingen en inspraakrondes georganiseerd. Aldaar kunt u reageren op de juistheid en volledigheid van het voorontwerp-reconstructieplan/MER, de planalternatieven en de beschreven milieu-effecten.

Communicatie met belanghebbenden kan op de volgende manieren plaatsvinden:

- Via vertegenwoordigers van de verschillende geledingen in de Reconstructiecommissie kunt u aandacht vragen voor uw belangen;
- Naar aanleiding van berichtgeving in o.a. nieuwsbrieven, persberichten, voorlichting en andere communicatieactiviteiten die de Reconstructiecommissie ontwikkelt, kunt u reageren. Uw reactie kunt u doorgeven aan het secretariaat van de Reconstructiecommissie.

Bijlage 1:

Literatuur

Alterra (en TNO-MEP), september 2001

Milieuanalyse Reconstructiegebied Gelderland-Utrecht, Deelgebied Achterhoek en Liemers, conceptrapportage.

DLG, M.Obbink, 2001.

Achtergronddocument Landschap, reconstructie Achterhoek en Liemers, concept.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, juni 2001.

Ontwerp Gebiedsplan natuur en landschap Achterhoek.

Gedeputeerde Staten van Gelderland, augustus 2001.

Ontwerp Gebiedsplan natuur en landschap IJsselvallei en Randmeerkust.

GLTO Projecten, oktober 2001

De landbouwstructuur in 2015 in de Achterhoek en Liemers, eindconcept.

Provincie Gelderland, 1997.

Provinciaal Verkeers- en vervoerplan.

Provincie Gelderland, 2000.

Verbinden en ontsluiten, Netwerknota Openbaar Vervoer.

Provincie Gelderland, 2000.

Ontwikkelingsbeeld Gelderse regio's.

Provincie Gelderland, 2001.

Trekkracht Gelderland.

Provincie Gelderland, 2001.

De landbouwstructuur in 2015 in de Achterhoek en Liemers. Opgesteld in opdracht van de provincie Gelderland door Grontmij, DLV Adviesgroep en GLTO.

Rijkswaterstaat Directie Oost Nederland, 2001

Inrichtingsplan Rijnwaardense Uiterwaarden.

Stuurgroep De Gelderse Poort, 1995.

Ontwikkelingsvisie De Gelderse Poort.

Toeristisch-recreatief beleidsplan Achterhoek en Liemers, 2000.

De toegang tot rust en ruimte, 2000

Nijver in 't Groen

Ruimtelijke Ontwikkelingsvisie Achterhoek (I en II)

Regionaal Verkeers- en vervoersplan

Eerste Kamer der Staten Generaal, vergaderjaar 2000-2001, nr. 169.

Reconstructiewet concentratiegebieden.

Waterbedrijf Gelderland en NUON Water Gelderland

Drinkwater in balans, visie op een duurzame Gelderse drinkwatervoorziening (concept), 2002

Lange Termijn Plan Drinkwater 2025, 2002

Waterschap Rijn en IJssel, 2001

Watervisie.

Bijlage 2:

Verklaring begrippen en afkortingen

Alternatief	Eén van de mogelijke oplossingen in het kader van het MER.
Archeologie	Wetenschap van oude historie op grond van bodemvondsten en opgravingen.
Autonome ontwikkeling	Ontwikkelingen die optreden zonder dat één van de alternatieven wordt uitgevoerd.
Bevoegd gezag	De overheidsinstantie die bevoegd is het m.e.r.-plichtige besluit te nemen en die de m.e.r.-procedure organiseert.
Commissie m.e.r.	Onafhankelijke commissie die het bevoegd gezag adviseert over de richtlijnen voor de inhoud van het MER en de kwaliteit van het MER.
Compenserende maatregel	Maatregel waarbij in ruil voor het aanbrengen van milieuschade op de ene plaats vervangende waarden elders worden gecreëerd.
Depositie	Neerslag van stikstofverbindingen uit de lucht die met zuurstofatomen geoxideerd worden tot het sterke zuur HNO ₃ en aldus leiden tot verzuring.
Emissie	Het in de lucht brengen van stikstofverbindingen (meestal ammoniakgas).
Ecologische hoofdstructuur	Uitbouwen samenhangend netwerk van de belangrijkste natuurgebieden.
Geomorfologie	Wetenschap die de natuurlijke vorm van het landschap bestudeert, zoals die ontstaan is door geologische processen en eventueel beïnvloed is door menselijk handelen.
Hydrologie	De leer van het voorkomen, het gedrag en de chemische en fysische eigenschappen van het water in al zijn verschijningsvormen op en beneden het aardoppervlak.
Ingreep-effectrelatie	Relatie tussen een bepaalde dosis van een ingreep en het daaruit volgende effect. Op grond van ingreep-effectrelaties kunnen binnen bepaalde marges voorspellingen worden gedaan over het effect van nieuwe ingrepen.
Initiatiefnemer	Diegene(n) die de m.e.r.-plichtige activiteit wil(len) ondernemen.
Landschap	De waarneembare ruimtelijke verschijningsvorm van het aardoppervlak, die wordt bepaald door de onderlinge samenhang en wederzijdse beïnvloeding van de factoren reliëf, bodem, water, klimaat, flora en fauna alsmede de wisselwerking met de mens.

Meest milieuvriendelijk alternatief (MMA)	Alternatief waarbij de best bestaande mogelijkheden ter bescherming van het milieu zijn toegepast.
m.e.r.	Milieu-effectrapportage (de procedure).
MER	Milieu-effectrapport.
Mitigerende maatregel	Maatregel om de nadelige gevolgen van de voorgenomen activiteit voor het milieu te voorkomen of te beperken.
Natuurontwikkeling	Het scheppen van zodanige omstandigheden dat natuurlijke ecosystemen zich kunnen ontwikkelen.
NMP 3, NMP 4	Nationaal Milieu Beleidsplan.
Nulalternatief	Bij dit alternatief wordt uitgegaan van de bestaande situatie en de autonome ontwikkeling. Dit alternatief dient als referentiekader voor de effectbeschrijvingen van alle alternatieven.
Omgevingskwaliteit	Omgevingskwaliteit is het samenhangende systeem van water, milieu-, natuur- en landschapskwaliteit.
Permanente effecten	Effecten van de ingreep, die optreden zolang de voorgenomen alternatief aanwezig is.
Projectvestigingslocatie	Als sterlocatie, maar geschikt te maken voor het gebundeld vestigen van meerdere individuele bedrijven op één locatie. Deze bundeling kan naast voordelen voor de omgevingskwaliteit ook financiële voordelen voor de bedrijven met zich meebrengen, bijvoorbeeld door gebruik te maken van gezamenlijke voorzieningen.
Referentie	Vergelijking(smaatstaf).
Retentie van water	Het tijdelijke opslaan van water in speciaal daarvoor ingerichte gebieden.
Sterlocatie	Een bestaand bedrijf met intensieve veehouderij dat op een plek ligt met ook in de toekomst goede ontwikkelingsmogelijkheden, bijvoorbeeld op voldoende afstand van kwetsbare gebieden en woningen. Indien een dergelijke sterlocatie vrijkomt door bedrijfsbeëindiging kan deze sterlocatie overgenomen worden door een bedrijf dat zich niet verder kan ontwikkelen op de huidige ongunstige locatie.
Studiegebied	Gebied waar relevante effecten op kunnen treden, veroorzaakt door de ingreep.

Tijdelijke effecten	Het begrip wordt in dit verband gebruikt voor effecten die optreden bij de aanleg van de voorgenomen activiteit.
Variant	Alle verdere onderverdelingen op de alternatieven worden aangeduid als varianten.
Verbindingszone	Zone die deel uitmaakt van de ecologische hoofdstructuur en dienst doet als migratieroute voor organismen tussen kerngebieden en natuurontwikkelingsgebieden. Aanleg van verbindingszones heeft als doel barrières tussen deze gebieden op te heffen.
Vermesting	De belasting van natuurgebieden, grond- en oppervlaktewater met de meststoffen nitraat, stikstof en fosfaat.
Versnippering	Proces in het landschap waarbij eerder aaneengesloten natuurgebieden worden verkleind en de onderlinge afstand tussen deze gebieden wordt vergroot (als gevolg van intensieve landbouw, aanleg van infrastructurele werken enz.).
Waterkwaliteit	De chemische en biologische kwaliteit van water.

Bijlage 3:

Landbouwgegevens per deelgebied

(Bron: landbouwonderzoek Achterhoek en Liemers)

Tabel 1: Overzicht van het aantal bedrijven per bedrijfstype in de drie deelgebieden in 2000.

Bedrijfstype	De Liemers / Achterhoek-W. (aantal en in %)	De Graafschap (aantal en in %)	Achterhoek-Oost (aantal en in %)	Totalen (aantal en in %)
Gesp.				
Melkveebedr.	567 (32%)	894 (39%)	894 (39%)	2.355 (37%)
Gesp.				
Varkensbedr.	203 (11%)	201 (9%)	299 (13%)	703 (11%)
Gem. Veehouderij	212 (12%)	320 (14%)	356 (15%)	888 (14%)
Overig graas- dierbedr.	458 (26%)	553 (24%)	513 (22%)	1.524 (24%)
Overig plant. bedr.	133 (7%)	60 (3%)	69 (3%)	262 (4%)
Gesp.				
Pluimveebedr.	37 (2%)	38 (2%)	31 (1%)	106 (2%)
Gesp.				
Akkerb-bedr.	163 (9%)	227 (10%)	133 (6%)	523 (8%)
Gesp.				
Kalverenbedr.	8 (0,4%)	10 (0,4%)	26 (1%)	44 (0,7%)
Totaal	1.781 (100%)	2.303 (100%)	2.321 (100%)	6.405 (100%)

Tabel 2: Ontwikkeling van dierenaantallen en melkquotum in het onderzoeksgebied voor de periode 2000 tot 2015.

Situatie 2000	Aant. bedrijven	Tot. Aant. vark.	Tot. aant. kippen	Tot. aant. runderen	Tot. melk quotum (kg)
Liemers/ Achterh.-W	1.781	338.615	1.639.759	72.220	214 milj
De Graafschap	2.303	382.381	1.611.448	99.809	331 milj
Achterhoek-Oost	2.321	608.861	1.853.173	112.117	345 milj
Totaal	6.405	1.329.857	5.104.380	284.146	890 milj
Situatie 2015					
Liemers/ Achterh.-W	1.067	262.325	1.495.000	58.885	199 milj
De Graafschap	1.350	276.575	1.423.000	84.630	320 milj
Achterhoek-O	1.347	391.925	1.638.000	92.390	324 milj
Totaal	3.764	930.825	4.556.000	235.905	843
Afname %	41%	30%	11%	17%	5%

Tabel 3: Ontwikkeling van oppervlakte agrarische cultuurgrond en stikstof-productie en stikstofplaatsingsruimte in kilogram voor de periode 2000 tot 2015.

Situatie 2000	Aantal bedrijven	Oppervlak cultuurgrond	Stikstof productie	Stikstof p-ruimte	Stikstof overschot
Liemers/Achterh.-W	1.781	29.028 (ha)	8,4 milj.	6,2 milj.	2,2 milj.
De Graafschap	2.303	39.533 (ha)	11,3 milj.	8,6 milj.	2,7 milj.
Achterhoek-Oost	2.321	40.623 (ha)	13,0 milj.	8,4 milj.	4,6 milj.
Totaal	6.405	109.184 (ha)	32,7 milj.	23,2 milj.	9,5 milj.
Situatie 2015					
Liemers/Achterh.-W	1.067	25.530 (ha)	6,6 milj.	5,5 milj.	1,1 milj.
De Graafschap	1.350	34.947 (ha)	9,0 milj.	7,6 milj.	1,4 milj.
Achterhoek-Oost	1.347	36.096 (ha)	10,0 milj.	7,5 milj.	2,5 milj.
Totaal	3.764	96.573 (ha)	25,6 milj.	20,6 milj.	5,0 milj.
Afname %	41%	12%	22%	11%	47%

* Bij de berekening van de plaatsingsruimte voor stikstof is uitgegaan van de maximale aanwendingsnorm voor dierlijke mest en de huidige verhouding in het grondgebruik. De 'droge zandgrond norm' is niet meegenomen omdat geen duidelijkheid bestaat omtrent de aanwijzing van droge zandgronden.

Tabel 4: Ontwikkeling van het aantal bedrijven per grootteklasse in het onderzoeksgebied voor de periode 2000 tot 2015.

Situatie 2000	Aantal bedrijven	3 tot 20 NGE	20 tot 50 NGE	50 tot 70 NGE	70 tot 100 NGE	meer dan 100 NGE
Liemers/Achterh.-W	1.781	745	289	192	238	317
De Graafschap	2.303	909	393	237	405	359
Achterhoek-Oost	2.321	829	413	251	403	425
Totaal	6.405	2.483	1.095	680	1.046	1.101
Situatie 2015						
Liemers/Achterh.-W	1.067	415	110	85	191	266
De Graafschap	1.350	477	149	126	250	348
Achterhoek-Oost	1.347	430	148	121	274	374
Totaal	3.764	1.322	407	332	715	988
Afname %	41%	47%	63%	51%	32%	10%

Bijlage 4:

Verklaring zonering en varkensvrije zones

In de Reconstructiewet is opgenomen dat in het reconstructieplan een zonering moet worden opgenomen en dat varkensvrije zones moeten worden aangewezen. Deze bijlage geeft een verklaring van deze begrippen zoals opgenomen in de Reconstructiewet.

Landbouwontwikkelingsgebied

In een landbouwontwikkelingsgebied ligt het primaat bij de landbouw. Een landbouwontwikkelingsgebied voorziet geheel of gedeeltelijk in de mogelijkheid tot uitbreiding, hervestiging of nieuwvestiging van intensieve veehouderij, of zal daar in het kader van de reconstructie in voorzien.

De ontwerp-stankwet voorziet in een soepeler stankregelgeving in landbouwontwikkelings- en verwevingsgebieden ten opzichte van de huidige regels. Daarmee komen er meer uitbreidings- en vestigingsmogelijkheden voor veehouderijbedrijven in landbouwontwikkelingsgebieden en verwevingsgebieden

Verwevingsgebied

Een verwevingsgebied is gericht op de verweving van landbouw, wonen en natuur. In een verwevingsgebied is hervestiging of uitbreiding van de intensieve veehouderij mogelijk mits de ruimtelijke kwaliteit of functies van het gebied zich daar niet tegen verzetten.

De ontwerp-stankwet voorziet in een soepeler stankregelgeving in verwevings- en landbouwontwikkelingsgebieden ten opzichte van de huidige regels. Daarmee komen er meer uitbreidings- en vestigingsmogelijkheden voor veehouderijbedrijven in verwevingsgebieden en landbouwontwikkelingsgebieden.

Extensiveringsgebied

In een extensiveringsgebied ligt het primaat bij wonen (kernrandgebieden) of natuur. In een extensiveringsgebied is uitbreiding, hervestiging of nieuwvestiging van in ieder geval intensieve veehouderij onmogelijk, of zal in het kader van de reconstructie onmogelijk gemaakt worden. De ligging van extensiveringsgebieden sluit aan bij de kwetsbare bos- en natuurgebieden en kernrandgebieden.

De Wet Ammoniak en Veehouderij voorziet in een verplichte zonering tot extensiveringsgebied van een zone van 250 meter rond kwetsbare delen van de Ecologische Hoofdstructuur.

Varkensvrije zones

Varkensvrije zones hebben tot doel de veterinaire kwetsbaarheid (varkensziekten) te beperken. Deze zone is ten minste 1000 meter breed en moet zo veel mogelijk aansluiten bij natuur, infrastructuur, waterlopen en stedelijk gebied. Varkensvrije zones in het reconstructiegebied Achterhoek en Liemers vallen samen met de rivierendalen van IJssel en Rijn. Ze moeten echter gelegen zijn binnen de wettelijk aangeduide concentratiegebieden. De wet eist geen varkensvrije zones langs de rijksgrens.

Bijlage 5:

Overzicht vigerend beleid en kaderstellende besluiten

Rijksbeleid

- Reconstructiewet Concentratiegebieden
- Wet Ammoniak en Veehouderij
- Vierde Nota Ruimtelijke Ordening Extra
- Structuurschema Groene Ruimte 1
- Natuurbeleidsplan
- Natuur voor mensen, mensen voor natuur
- Vierde Nota Waterhuishouding
- Nationaal Milieubeleidsplan 4
- Wet milieubeheer
- Besluit Milieueffectrapportage
- Structuurschema Verkeer en Vervoer
- Herstructureringswet
- Welzijnswet
- Meststoffenwet, Mineralen Aangifte Systeem (MINAS)
- Lozingenbesluit voor huishoudelijk afvalwater (Wet Verontreiniging Oppervlaktewater)
- Natuurbeschermingswet
- Habitat- en vogelrichtlijngebieden
- Regeling Beëindiging Veehouderijtakken
- Kaderregeling Reconstructieprojecten
- Stimuleringsregeling Gebiedsgericht Beleid
- Programma Beheer
- Nota Belvédère
- Natuur voor mensen, mensen voor natuur
- Nota Voedsel en Groen
- Architectuurnota
- Fiscale Stelselherziening

Rijksbeleid in ontwikkeling

- Stankwetgeving
- AMvB Huisvesting
- Waterbeleid 21e eeuw
- Vijfde Nota Ruimtelijke Ordening
- Integrale aanpak mestbeleid
- Structuurschema Groene Ruimte 2
- Nota Grondbeleid

Provinciaal Gelders beleid

- Streekplan provincie Gelderland
- Waterhuishoudingsplan provincie Gelderland
- Milieubeleidsplan provincie Gelderland
- Partiële streekplanherzieningen Ruimte voor Ruimte en Windenergie
- Natuurdoeltypenkaart
- Cultuurhistorisch beleid 2001-2004
- Besluit deelname ruimte voor ruimte regeling
- Trekkkracht, sociaal-economisch beleidsplan tot 2006
- Groene connecties: ecologische verbindingzones
- Provinciale verkeers- en vervoerplan
- Plannen en programma's van gebieds- en landinrichtingscommissies

Provinciaal Gelders beleid in ontwikkeling

- Gebiedsplannen Natuur en Landschap "Achterhoek", "Randmeerkust en IJsselvallei" en "Rivierengebied Oost"
- Stroomgebiedsvisies
- Herziening waterhuishoudingsplan
- Actualisering Gelders Milieuplan
- Kaart met natuurgebieden die vanuit ammoniakdepositie extra bescherming behoeven
- Plannen en programma's van gebieds- en landinrichtingscommissies

Waterschap - genomen relevante besluiten

- Waterbeheersplan Rijn en IJssel
- Integraal waterbeheersplan Rijn en IJssel
- Plan van aanpak ecologische verbindingzones Gelderse waterschappen
- Plan van aanpak Verdrogingsbestrijding
- Watervisie

Waterschap en waterleidingbedrijven – te nemen relevante besluiten

- Waterbeheersplan Rijn en IJssel
- Watervisie Rijn en IJssel
- Lange Termijn Plan drinkwaterwinning

Gemeenten - genomen relevante besluiten

- Bestemmingplannen
- Structuur- en toekomstvisies
- Landschapsbeleidsplannen

Gemeenten - te nemen relevante besluiten

- Beeldkwaliteitsplannen
- Bestemmingsplanwijzigingen t.g.v. reconstructieplan

Reconstructiewet Concentratiegebieden

De Reconstructiewet Concentratiegebieden biedt het wettelijk kader voor de planvorming en uitvoering van de reconstructieplannen. De concentratiegebieden zijn de zandgebieden met een relatief intensieve landbouw in Noord-Limburg, Noord-Brabant, Oost-Overijssel en in Gelderland in "de Gelderse Vallei en Utrecht Oost" (met het oostelijk deel van Utrecht), "de Veluwe" en de "Achterhoek en Liemers".

De Reconstructiewet moet een impuls geven aan de kwaliteit van het landelijk gebied in de concentratiegebieden. De wet beoogt tot een integrale en samenhangende aanpak van de problemen in de concentratiegebieden te komen en kent daarom een meervoudige doelstelling. Globaal zijn deze doelstellingen als volgt: een duurzame landbouw, sterkere natuur; bos en landschap; verbetering van de recreatieve mogelijkheden, de waterhuishouding en de waterkwaliteit; verlaging van de milieubelasting; verbetering van het woon- en werkklimaat en de economische structuur. De reconstructie zal ook moeten bijdragen aan een verlaging van de veterinaire risico's door het realiseren van varkensvrije zones.

Centraal bij de reconstructie staat het bereiken van een nieuw evenwicht tussen de verschillende functies in het landelijk gebied. Daarbij wordt naast een duurzaam economisch en ecologisch perspectief voor de landbouw de verbetering van de kwaliteit van bos, natuur, landschap, water en milieu in onderling verband nagestreefd.

De provincies krijgen bij de uitvoering van het wetsvoorstel een centrale rol. Zij worden bijgestaan door reconstructiecommissies.

De Reconstructiewet heeft raakvlakken met vooral de volgende wetten.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening

Eenmaal vastgestelde reconstructieplannen kunnen, voorzover ruimtelijk relevant, rechtstreeks doorwerken in streek- en bestemmingsplannen.

De Landinrichtingswet

In de Reconstructiewet Concentratiegebieden is een aantal procedures opgenomen die afwijken van de huidige landinrichtingsprocedures en die vooral een snelle aanpak van de planvorming en uitvoering beogen te bevorderen. Al lopende inrichtingsprojecten zoveel mogelijk op basis van de Reconstructiewet worden voortgezet.

De Milieuwetgeving

Op het gebied van ammoniak, stank en nitraat is belangrijke wet- en regelgeving van kracht en in voorbereiding die direct of indirect van groot belang is voor de reconstructie.

Het stankbeleid (wet begin 2002 door de Eerste Kamer aangehouden):

Over het toekomstig stankbeleid heeft nog geen definitieve besluitvorming plaatsgevonden. Wel liggen er voorstellen om het toekomstig stankbeleid te koppelen aan de zoning in het kader van de reconstructie. In bepaalde zones zouden dan minder stringente regels kunnen gaan gelden dan daarbuiten. De nog vast te stellen stankwetgeving zal richtinggevend zijn.

Het ammoniakbeleid (wet- en regelgeving eind 2001 aan Eerste Kamer aangeboden):

- AmvB huisvesting – landelijk gaat er een AmvB huisvesting werken die voorschriften bevat met betrekking tot de ammoniakemissie uit huisvestingssystemen van veehouderijen. Voor een bepaald jaartal (afhankelijk van het type bedrijf) dient de ammoniakemissie per dierplaats tot een bepaald maximum te worden teruggebracht. Deze maximale emissiewaarde is afgeleid van huisvestingssystemen die de grootste mogelijke bescherming bieden tegen de nadelige gevolgen voor het milieu en die *redelijkerwijs geveerd kunnen worden*.
- Wet Ammoniak en Veehouderij – rond kwetsbare bos- en natuurgebieden komt een zone van 250 m) met:
 - een oprichtingsverbod voor nieuwe veehouderijen
 - een emissieplafond voor bestaande veehouderijen (huidig aantal dieren * emissiefactor uit eerdergenoemde AmvB huisvesting); voor grondgebonden bedrijven gelden afwijkende regels die doorgroeit tot volwaardige gezinsbedrijven mogelijk moeten houden.

Kwetsbare bos- en natuurgebieden zijn: onder de huidige Interimwet Ammoniak en Veehouderij als voor verzuring gevoelig aangemerkt (en dus voor 1 mei 1988 aangelegd of begrensd) en maken deel uit van de door de provincie begrensde ecologische hoofdstructuur.

Het nitraatbeleid vloeit voort uit de Europese Nitraatrichtlijn. De concentratie van nitraat in het grondwater mag de norm van 50 mg/l niet overschrijden. Het mestbeleid, alsmede de daarbij behorende aanwijzing van droge zandgronden door de Minister van LNV, heeft mede tot doel te voldoen aan de Europese Nitraatrichtlijn.

Herstructurering melkveehouderij

De Commissie Herstructurering Melkveehouderij (Commissie Koopmans) was ingesteld om te adviseren over stimulerende maatregelen gericht op structurele extensivering en bevordering van de grondgebondenheid van de intensieve melkveehouderij. Het accent ligt daarbij op de concentratiegebieden in Oost- en Zuid-Nederland, met name de droge zandgronden.

Op basis van het uitgebrachte advies heeft het kabinet besloten in bepaalde kwetsbare gebieden grondgebonden melkveehouderij na te streven. De kwetsbare gebieden worden aangewezen op basis van gevoeligheid voor nitraatuitspoeling, fosfaatdoorslag, ammoniakemissie in een zone rond voor verzuring gevoelige delen van de EHS en gebieden waar vernatting wordt nagestreefd. De aanwijzing van de gebieden maakt onderdeel uit van het reconstructieproces. Binnen de aangewezen gebieden wordt met een flinke financiële injectie (f 350 mln. binnen de reconstructiegebieden) grondgebondenheid op gebiedsniveau nagestreefd. In 2010 wil men, via een integrale aanpak, een grondgebondenheid hebben bereikt en behouden. Hiermee worden gebiedsspecifieke milieukwaliteiten gerealiseerd en kan de melkveehouderij tevens bijdragen aan "groene diensten".

Bijlage 6:

Voorlopig beoordelingskader

Waar in de kolom 'bepaling' de term 'kwalitatief' staat betekent dit dat de beoordeling van het effect niet in te berekenen of te meten eenheden (kwantitatief) is uit te drukken maar dat een beschrijvende beredeneerde (kwalitatieve) indicatie van het effect gegeven zal worden.

Aspect	Deelaspect	Criterium	Maat-eenheid	Bepaling
Water	Veerkracht (kwaliteit, kwantiteit onder andere deelaspecten)	Schade aan het systeem door milieu vreemde stoffen		Kwalitatief
	Beperken wateroverlast	Vasthouden/Waterconservering	Afvoer toename in %	GIS en kwalitatief
		Bergingsgebieden	hectare	GIS, indicatief kwantitatief
		Bergen	Afvoer afname in %	Indicatief kwantitatief
	Beekherstel	Inrichting beken	Km meer natuurlijke beken	Lengte kwantitatief, watersysteem kwalitatief
	Duurzame drinkwaterwinning	Duurzaamheid (beïnvloeding van omgeving)	Aantal duurzame winningen, aantal m3 /jaar	Kwalitatief, kwantitatief
		Bescherming 25- en 100-jaarszones in 2015	N- en P- belasting per zone	Milieu-onderzoek, indicatief
	Waterkwaliteit	Nitraat in grondwater	Ha waarop 50 mg en 25 mg gehaald wordt	Milieu-onderzoek, indicatief
		Stikstof in oppervlaktewater	Ha waarop 2,2 mg gehaald wordt	Milieu-onderzoek, indicatief
		Fosfaat in oppervlaktewater	Ha waarop 0,15 mg gehaald wordt	Milieu-onderzoek, indicatief
	HEN/SED beken	Inrichting	Km ingericht	Kwantitatief
		Afvoer	Beek eigen afvoer	Kwalitatief
		Belasting met N en P		Milieu-onderzoek, indicatief
	Riooloverstorten	Voldoen aan basis-inspanning 2005	Aantal resterende overstorten	Kwantitatief
		Riolering buitengebied: opheffen ongezuiverde lozingen	Aantal resterende overstorten	Kwantitatief
Milieu	Stank	Aantal overbelaste situaties (regels vergunning-verlening)	Aantal situaties	Milieu-onderzoek
		Geen ernstig stankgehinderten in 2010 door landbouw	Aantal ernstig gehinderden	Milieu-onderzoek
	Ammoniak	Emissiereductie conform generiek beleid	Kiloton per jaar	Kwalitatief
		Depositie op kwetsbare natuurgebieden	Hectaren per depositie-klasse	Milieu-onderzoek
	Geluid en licht	Toe- of afname geluid-en lichthinder	Verandering, % overschrijding 40 dBA in stiltegebieden	Kwalitatief en kwantitatief
Natuur	Realisatie EHS kwantitatief	Omvang van de EHS in ha in 2018	Ha, in % van de doelstelling	Meten, GIS
		Realisatie robuuste verbindingzone in 2015	Ha, in % van de doelstelling	Meten, GIS

Aspect	Deelaspect	Criterium	Maat-eenheid	Bepaling
		Realisatie verbindingszones in 2018	Km, ha, in % van de doelstelling	Meten, GIS
	Realisatie EHS kwalitatief natuurbeheer	Realisatie natuurdoelen in 2020 (EHS en verbindingszones)	Percentage oppervlakte van gerealiseerde natuurdoelen	Kwalitatief, GIS
		Kwalitatieve bescherming grote eenheden in 2010	Gerealiseerde oppervlakte in % van de doelstelling	Milieu-onderzoek en natuurdoelen
		Opheffen barrières (ontsnippering)	Aantal opgeheven barrières	Kwalitatief
	Verdroging	Ha hydrologisch herstel	Percentage hectares en natuurdoel	Indicatief GIS
		Kwalitatieve bescherming grote eenheden in 2010	Gerealiseerde oppervlakte in % van de doelstelling	Milieu-onderzoek en natuurdoelen
	Bescherming en buffering Habitat- en Vogel-richtlijn-, NB-wet	Toe- of afname beschermd gebied		Meten, GIS plus kwalitatief
	Soortenbeleid	Toe- of afname van actieve soortbescherming en kwaliteit van de leef-gebieden	Kwalitatief	Kwaliteit
		Kwaliteit leefgebieden soorten	Geschiktheid voor de betreffende soorten	Kwalitatief
	Beheersovereenkomsten	Hoeveelheid beheersovereenkomsten	Ha, in % van de doelstelling	Kwalitatief
	Bosaanleg	Hoeveelheid nieuw bos in 2015	Ha, in % van de doelstelling	Meten, GIS
Landschap en cultuurhistorie	Cultuurhistorie, archeologie en geomorfologie	Behoud en herstel waardevolle oude landschappen en elementen, o.a. Belvédère en streekplan	Omvang gebieden, mate en aard van behoud en herstel	Kwalitatief (landschaps-kwaliteitsstoets)
	Functionele kwaliteit en beeldkwaliteit	Verbeteren ruimtelijke kwaliteit (mate waarin functies, al of niet in combinatie, tot hun recht komen) en landschapsbeeld (ontwikkelen nieuwe landschapskwaliteiten)	Omvang gebieden, mate en aard van verandering	Kwalitatief
	Verstening	Mate van afname bebouwing in waardevolle gebieden	Aantal locaties minder	Kwalitatief
	Groenblauwe dooradering	Oppervlakte nieuwe groenblauwe dooradering	Ha, km, in % van de doelstelling	Kwalitatief
	Overgangszones stad en land	Mate van bijdragen aan de kwaliteit van de overgangszones		Kwalitatief
Landbouw	Perspectief intensieve veehouderij vanuit ammoniak	Mate van oplossingen (verplaatsing) voor bedrijven die nu op slot zitten	Aantal bedrijven, aantal behouden sterlocaties en geschapen projectlocaties	Meten, GIS, Milieu-onderzoek

Aspect	Deelaspect	Criterium	Maat-eenheid	Bepaling
	Perspectief intensieve veehouderij vanuit stank	Mate van oplossingen (verplaatsing) voor bedrijven die nu op slot zitten	Aantal bedrijven, aantal behouden sterlocaties en geschapen projectlocaties	Meten, GIS, Milieu-onderzoek
	Perspectief melkveehouderij	Extensivering, commissie Koopmans	Gve per ha in kwetsbare gebieden	Kwalitatief
		Aandeel huiskavel	Percentage huiskavel naar percentage bedrijven	Kwalitatief
	Waterhuishouding	Vochttekort	Ha waarop vochttekort optreedt	Hydrologische modellen
		Drooglegging	Ha met de gewenste grondwatertrappen	Hydrologische modellen
	Vergroten van veterinaire veiligheid	Varkensvrije zones	Mate van realisatie en effectiviteit	Kwalitatief
	Verbreiding	Mogelijkheden voor inkomsten uit andere functies	Mate van scheppen van voorwaarden	Kwalitatief
	Biologische landbouw	Mate van uitbreiding van het areaal biologische landbouw	Mate van scheppen van voorwaarden	Kwalitatief
	Mestverwerking	Realisatie van verantwoorde mestverwerking	Mate van scheppen van voorwaarden	Kwalitatief
	Kennisontwikkeling en innovatie		Mate van scheppen van voorwaarden	Kwalitatief
Recreatie en toerisme	Ontwikkeling routestructuren	Voorzieningen voor wandelen, fietsen, kanoën, paardrijden	Hoeveelheid voorzieningen, aantal, km	Kwalitatief
	Vergroten toegankelijkheid agrarisch gebied en natuurgebieden	Toe- of afname van openstelling en toegankelijkheid gebieden		Kwalitatief
		Mate van ontwikkeling transferia	Aantal, aard, capaciteit	Kwalitatief
Wonen, werken en leefbaarheid	Diversificatie economische dragers	Mate van scheppen van voorwaarden		Kwalitatief
Verkeer en vervoer	Verkeersveiligheid	Toe- of afname verkeers- onveilige situaties	Aantal situaties	Kwalitatief

Bijlage 7: ruimtelijk vastgelegd en voor reconstructie relevant hard beleid met de belangrijkste bijbehorende gebiedsgerichte doelstellingen

Kaart 12: Duurzaam raamwerk

Op bijgevoegde kaart 12 – duurzaam raamwerk - zijn de voor reconstructie op provinciaal niveau belangrijke en ruimtelijk vastgelegde functies in het landelijk gebied weergegeven. Het betreft gebieden waarvan het provinciaal bestuur belangrijke functies al ruimtelijk heeft vastgelegd, of dit binnenkort definitief zal doen, en waarvan de toekomstige functie in principe niet (meer) ter discussie staat in het kader van de reconstructie. Een korte toelichting op betekenis van de belangrijkste legenda-eenheden volgt hieronder (voor een meer volledige beschrijving wordt verwezen naar de betreffende provinciale beleidsnota's):

- De Ecologische Hoofdstructuur – de gebieden die volgens de natuurgebiedsplannen van de provincie Gelderland tot de ecologische hoofdstructuur behoren. Aangegeven zijn de gebieden met meer dan 60% natuurdoel per gebied, tussen de 20% tot 60% natuurdoel per gebied, nieuwe natuur en de ecologische verbindingzones.
- De weidevogelgebieden – het betreft hier begrensde weidevogelgebieden. Handhaven en bij voorkeur herstellen van de weidevogelstand is een belangrijke doelstelling binnen deze gebieden. Het handhaven van de rust en openheid zijn daarbij van belang. Handhaven en/of verhogen van de grondwaterstand is in deze gebieden noodzakelijk.
- Verspreid waardevolle wateren – in het provinciale beleid als zodanig aangeduide wateren met een actueel of potentieel hogere ecologische waarde dan het basisniveau. *Voor deze wateren van het 'hoogste ecologisch niveau' (HEN-wateren) of met een 'speciale ecologische doelstelling' (SED-wateren) geldt dat versneld gestreefd wordt naar realisatie van de gewenste waterkwaliteit en inrichting. In het algemeen geldt dat aantasting van de kwaliteiten die deze wateren hebben, moet worden voorkomen.*
- De grondwaterbeschermingsgebieden - aangegeven zijn de 25-jaars zones en de winplaatsen. Het beleid voor grondwaterbeschermingsgebieden heeft tot doel versneld een basismilieu en waterkwaliteit te realiseren ter bescherming van de drinkwaterwinning. Het doel van het grondwaterbeschermingsbeleid is ervoor te zorgen dat het grondwater op eenvoudige wijze (zonder ingrijpende en kostbare zuivering) kan worden gebruikt voor de bereiding van drinkwater. Voor deze gebieden wordt gestreefd naar het versneld bereiken van de EU-streefwaarde-norm van 25 mg NO₃/l.
- Stiltegebieden – aangegeven zijn de in het streekplan vastgelegde stiltegebieden in de Achterhoek en Liemers. In stiltegebieden wordt de streefwaarde van 40dB(A) gehanteerd. Dit betekent dat alle ruimtelijke activiteiten die niet gebiedseigen zijn en deze norm overschrijden, worden geweerd. Geluiden afkomstig van agrarische activiteiten, ontzandingen, ontkleining, jacht, bosbouw en visserij worden als gebiedseigen beschouwd. Voor een deel van de stiltegebieden gelden uitzonderingsregels.
- Archeologische monumenten – de Archeologische Monumentenkaart (AMK) bevat *de tot nu toe bekende archeologische monumenten. Onder monumenten worden zowel wettelijk beschermde archeologische monumenten als alle overige terreinen van archeologische waarde en betekenis verstaan. De AMK geeft een eerste inzicht in de aanwezigheid van archeologische monumenten en waarden. De signaleringsfunctie is derhalve zeer belangrijk. De wettelijk beschermde monumenten op de AMK zijn beschermd op basis van de Monumentenwet.*
- Bestaande bebouwing en bedrijfsterreinen en uitbreidingsplannen waarvoor het ontwerp-bestemmingsplan al vergaand in procedure is – het betreft hier gebieden die tot het stedelijk gebied behoren of (naar verwachting) binnenkort gaan behoren.

Kaart 13: werkkaart voor verzuring gevoelige gebieden binnen de EHS + 250m zone

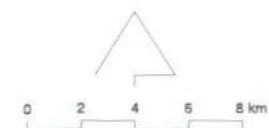
Op kaart 13 is de werkkaart voor verzuring gevoelige gebieden binnen de EHS, met een 250m-zone weergegeven. Voor deze gebieden gaat (zie voorbehoud) het emissie-standstill beleid gelden uit de recent aangenomen Wet Ammoniak en Veehouderij. Op deze werkkaart staan alle voor verzuring gevoelige gebieden binnen de ecologische hoofdstructuur. Op basis van de bij de behandeling van de Wet Ammoniak en Veehouderij in de Eerste Kamer gemaakte afspraken zijn kleine wijzigingen in dit kaartbeeld nog mogelijk. De provincie Gelderland zal over deze (mogelijke) wijzigingen binnen enkele maanden beslissen.

Voorbehoud: deze ambtelijke werkkaart zal de komende tijd op (kleine) onderdelen nog aangepast (kunnen) worden. De definitieve kaart zoals die uiteindelijk na een zorgvuldige procedure door de provincie Gelderland wordt vastgesteld, is uiteindelijk bepalend.

Kaart 14: Natuurbeschermingswet en Europese Vogel- en Habitat-richtlijngebieden.

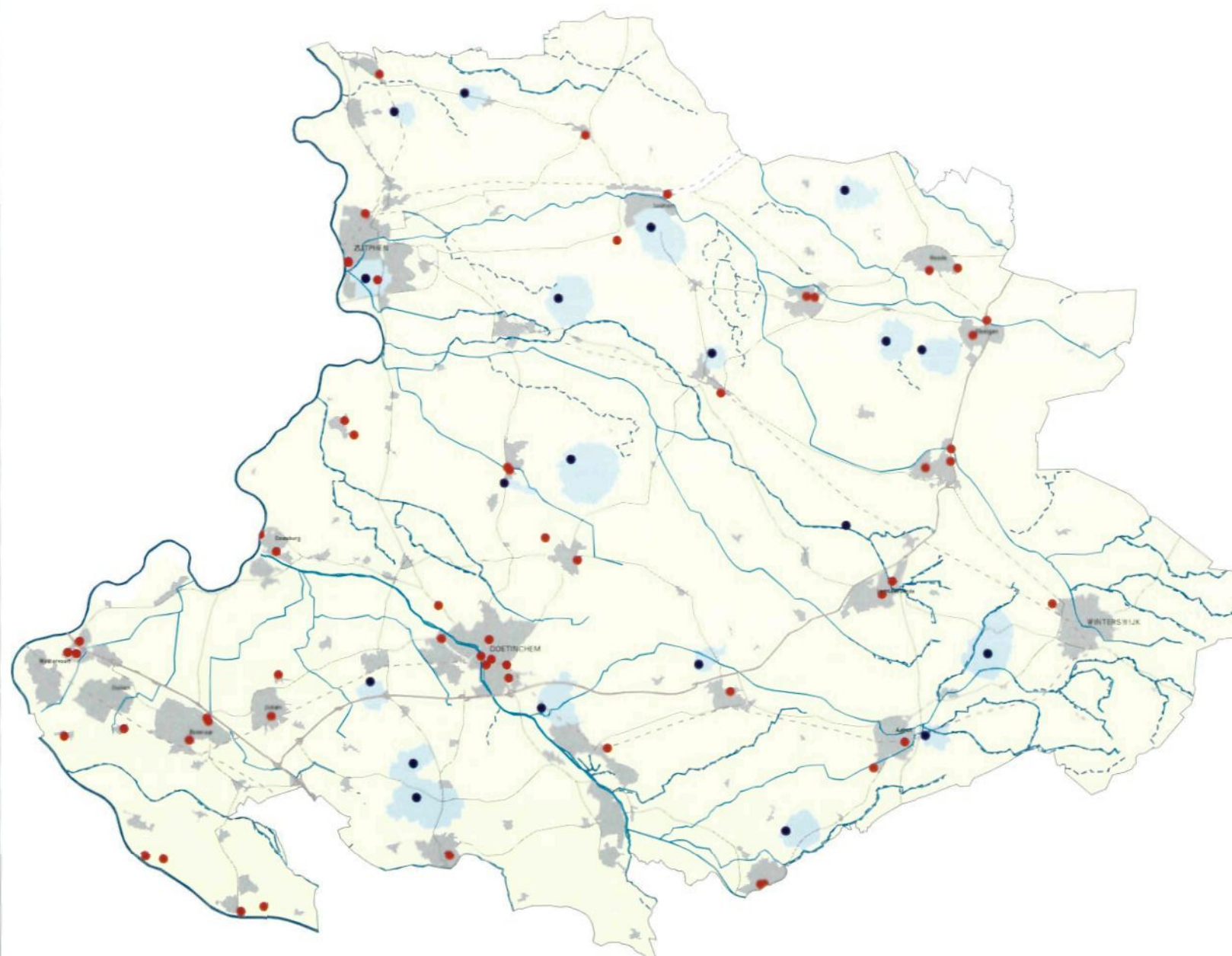
Op een kaart 14 zijn de op basis van de Natuurbeschermingswet en Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen aangewezen en/of aangemelde gebieden aangegeven. Deze gebieden genieten de in deze wetten en regelingen genoemde bescherming.

Op de kaart zijn ook de gebieden aangegeven die naar verwachting zeer binnenkort door Nederland bij de EU worden aangemeld in het kader van de Habitatrichtlijn. Vanaf het moment van aanmelding geldt, op basis van jurisprudentie, dat met deze gebieden rekening moet worden gehouden alsof zij reeds waren aangewezen.

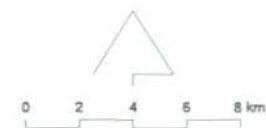
DIENT MW
Afdeling GEO/IV
bron: Prov. Gelderland
28 januari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

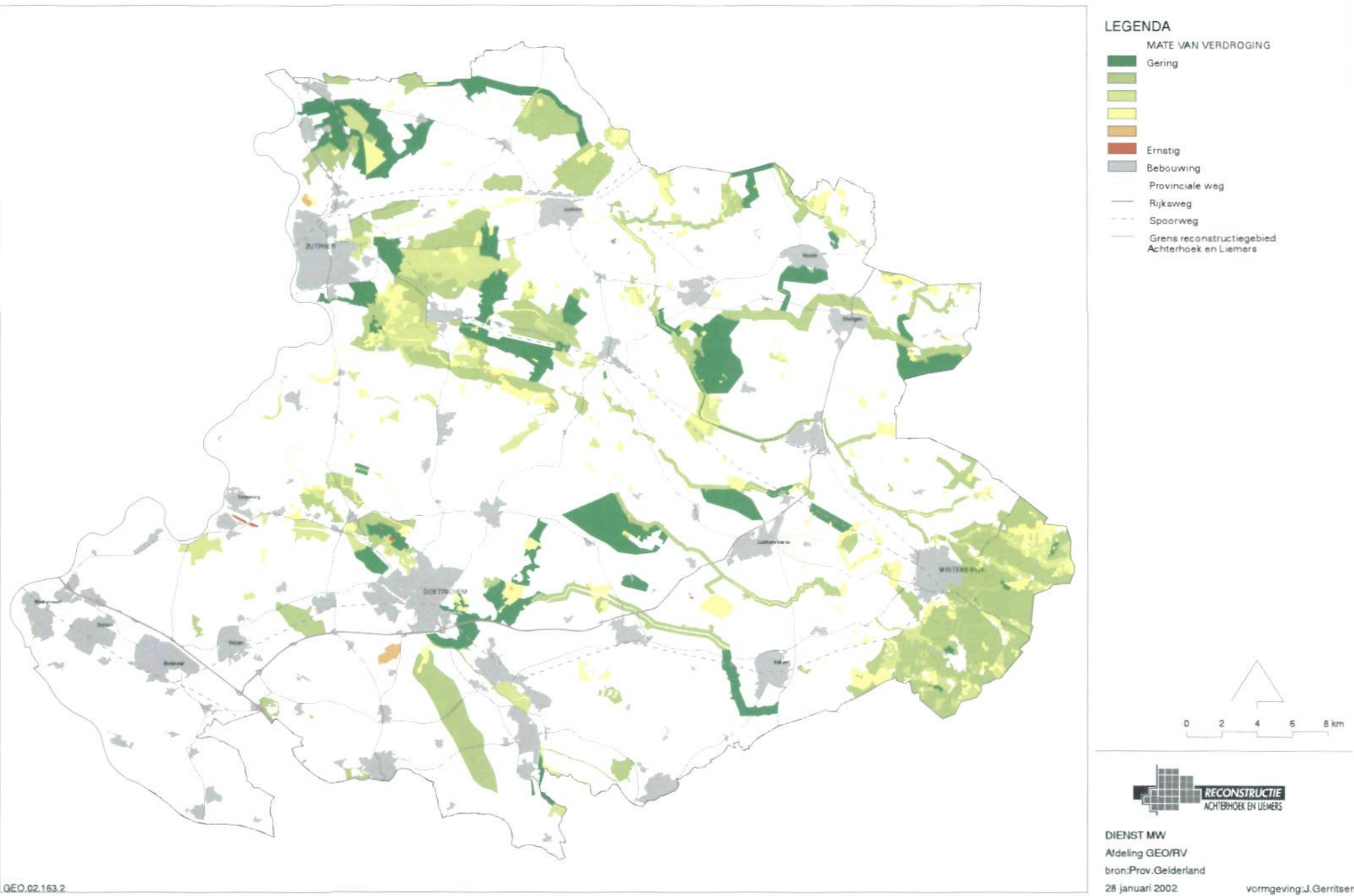
LEGENDA

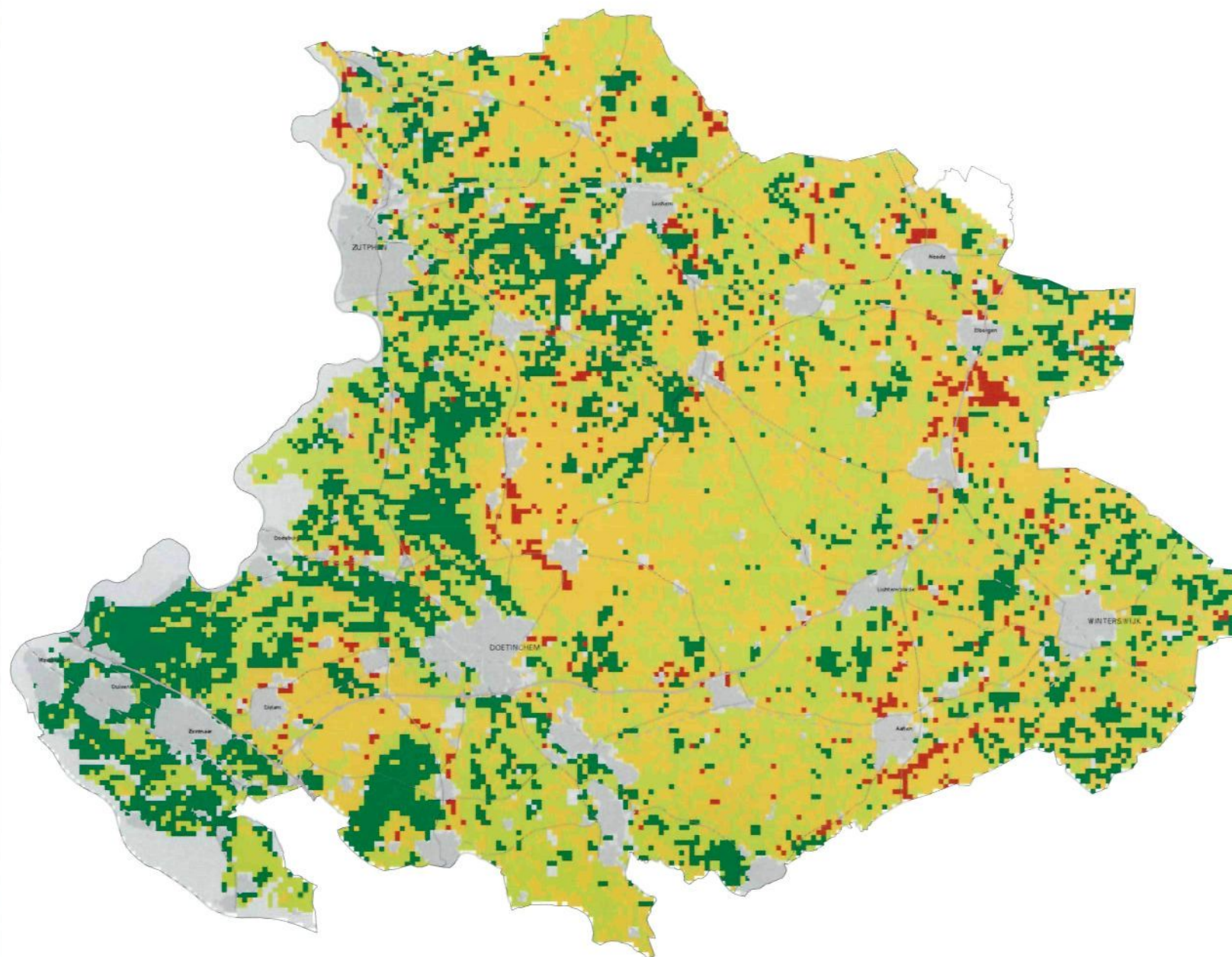
- Hoofdstroomgebied
- Beschermingsgebied 25 jaars-zone
- Rivier
- Oude IJssel
- Hoofdwaterloop
- Waardevol water
- Industriële onttrekking in m³/jaar
- Drinkwaterwinning
- Grens reconstructiegebied Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Provinciale weg
- Rijksweg
- Spoorweg

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Prov. Gelderland
28 januari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

LEGENDA

- 0-25 mg/l
- 25-50 mg/l
- 50-100 mg/l
- Meer dan 100 mg/l
- Onbekend
- Grens reconstructiegebied Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Provinciale weg
- Rijksweg
- Spoorweg

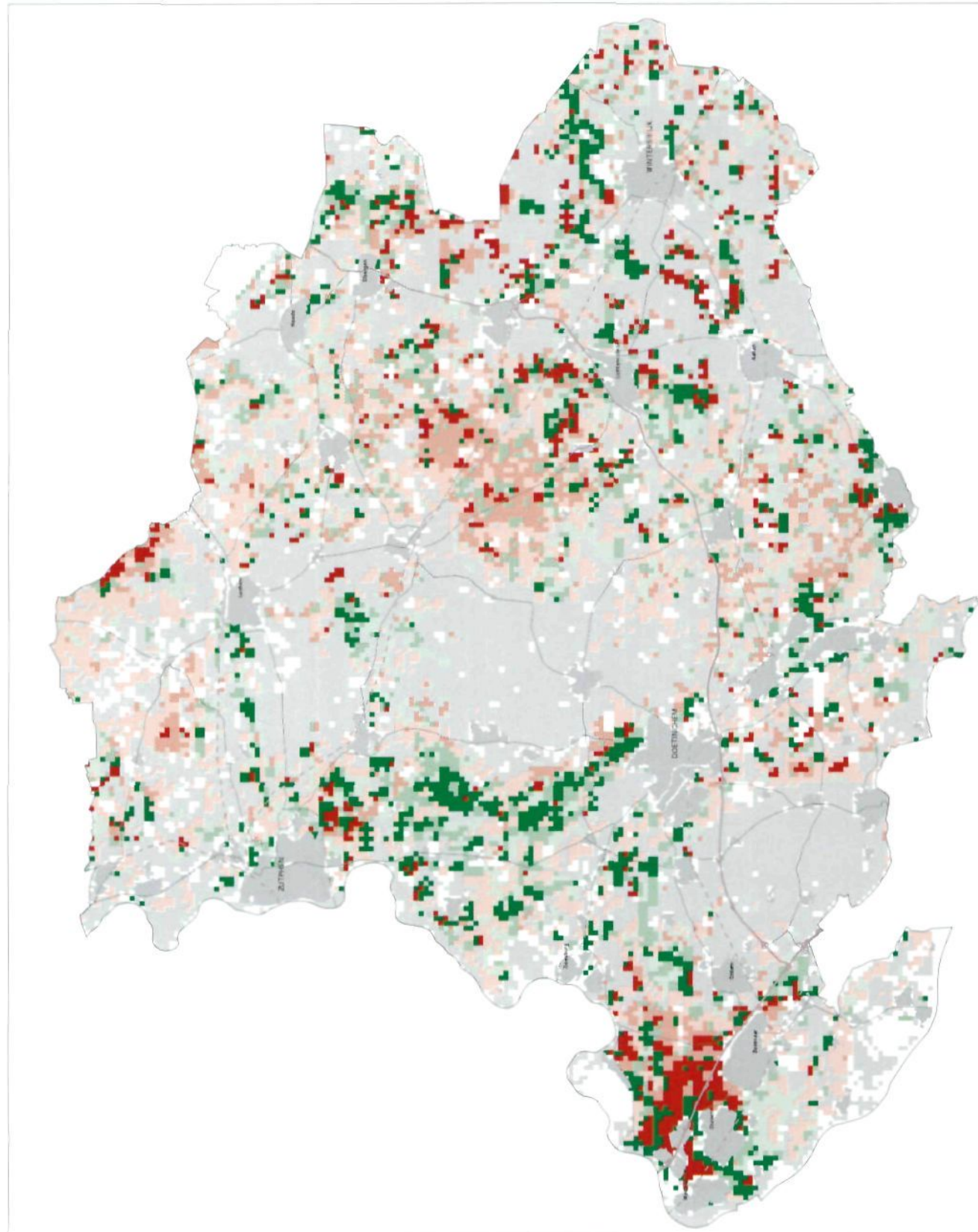

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Alterra

15 februari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

- LEGENDA**
- < 10 kg N / < 4,4 mg / lt N
 - 10-20 kg N / < 4,4 mg / lt N
 - > 20 kg N / < 4,4 mg / lt N
 - < 10 kg N / 4,4-8,8 mg / lt N
 - 10-20 kg N / 4,4-8,8 mg / lt N
 - > 20 kg N / 4,4-8,8 mg / lt N
 - Onbekend, 0 of wegzijging
 - Bebouwing
 - Provinciale weg
 - Rijksweg
 - Spoorweg
 - Grens reconstructiegebied
 - Achterhoek en Liemers

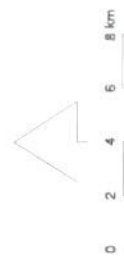
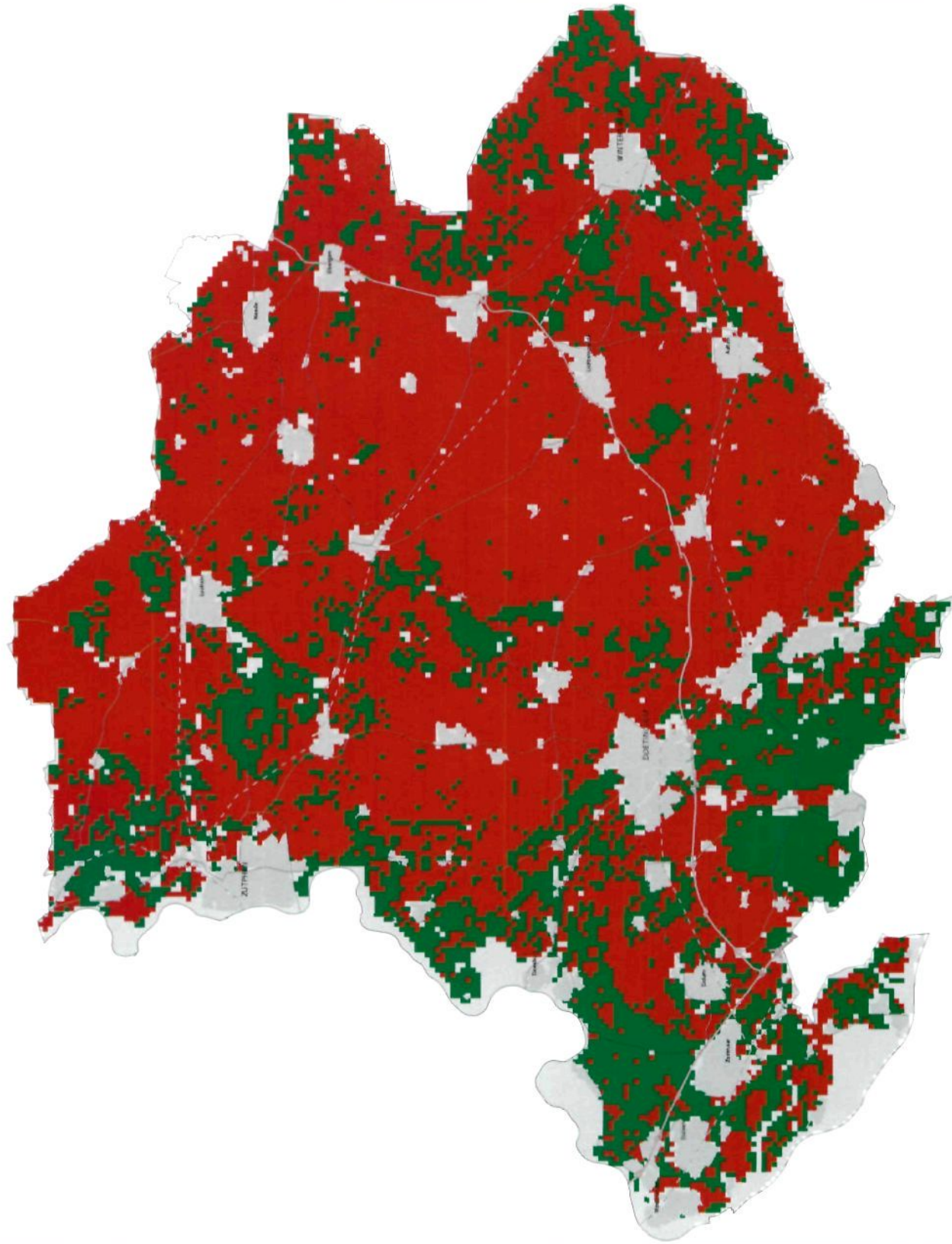

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Alterra
08 februari 2002
vormgeving: J. Gerritsen

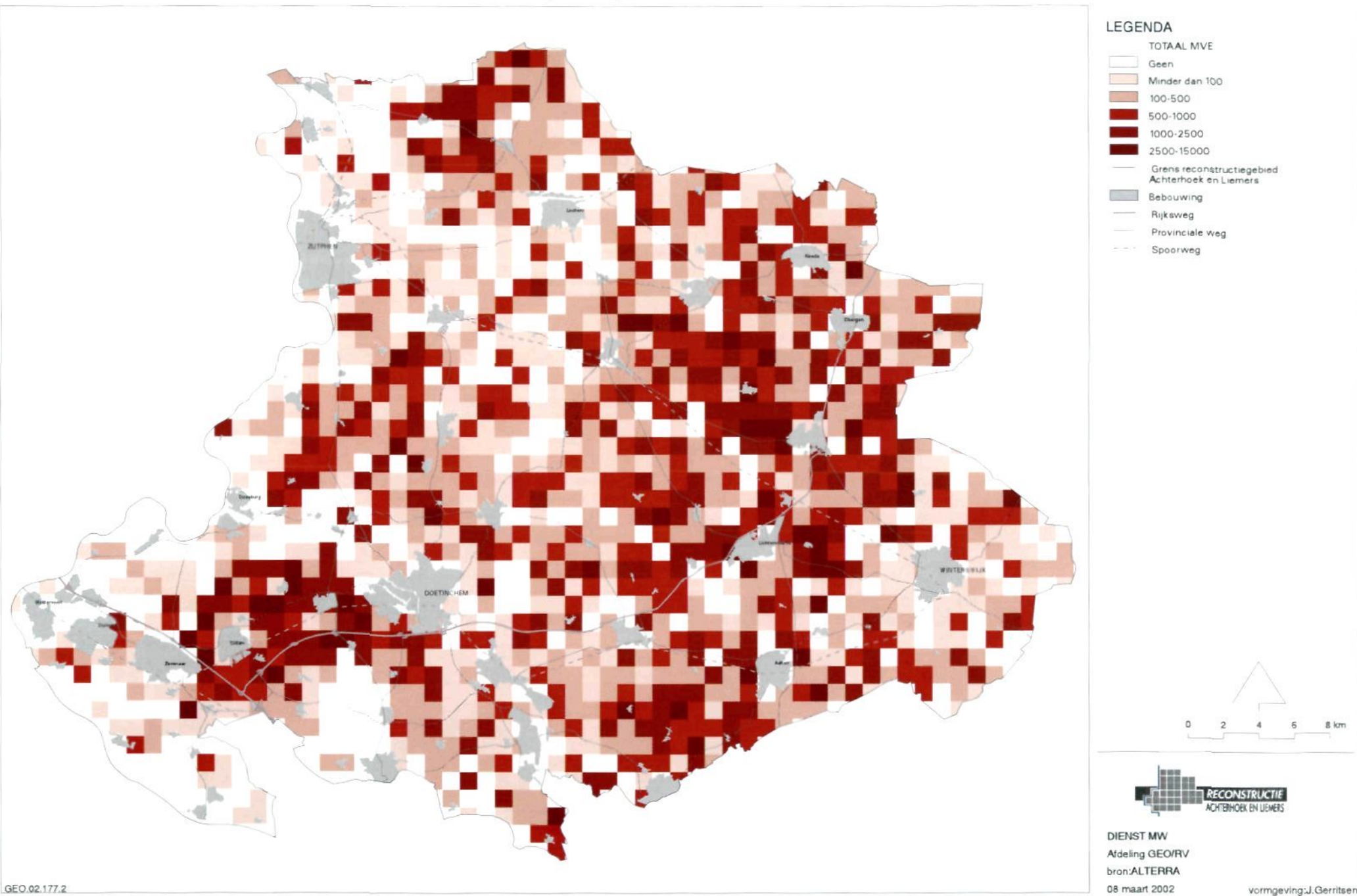
FOSFAATUITSPOELINGSGEVOELIGE GRONDEN

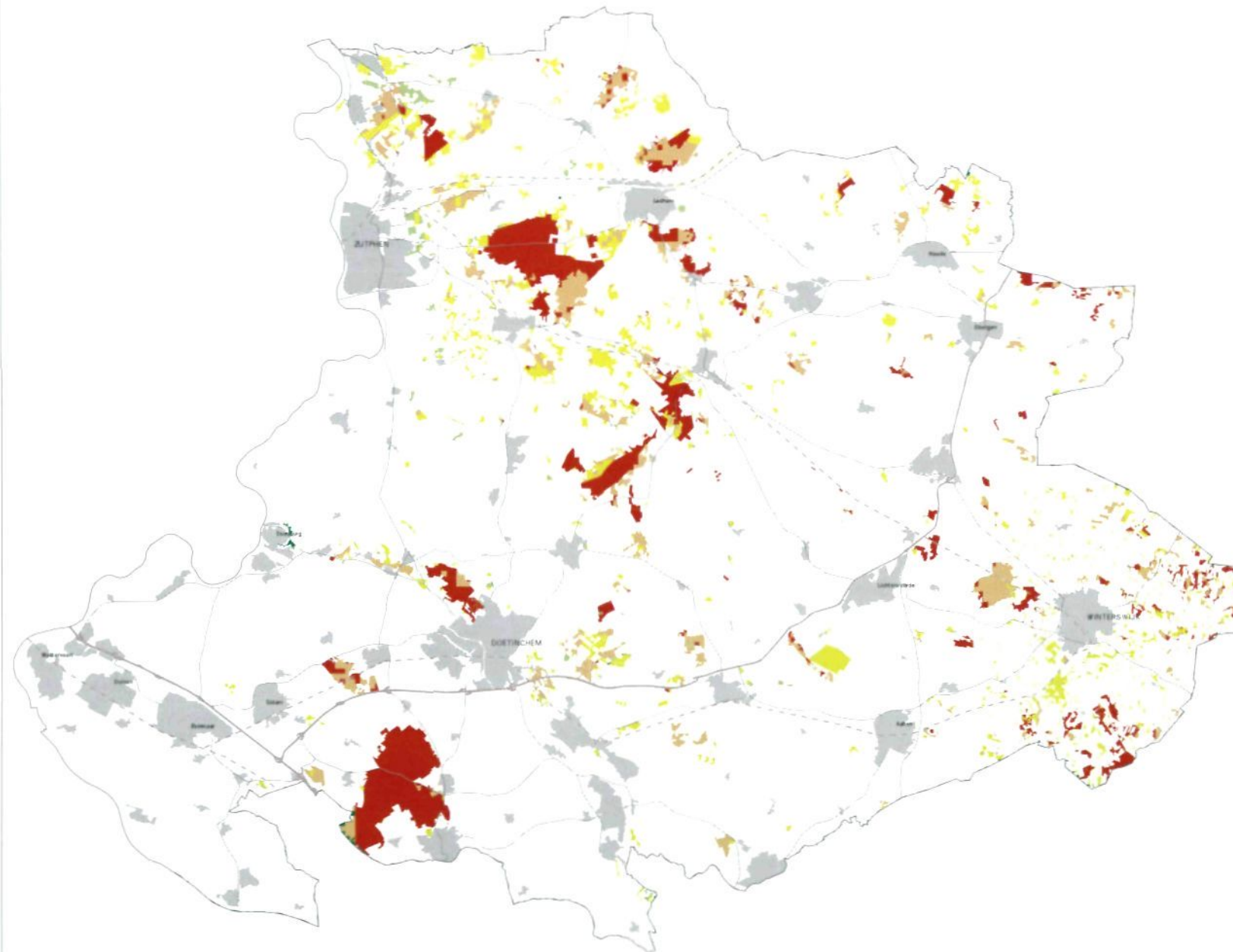
KAART 6

- LEGENDA**
- Niet fosfaatverzadigde gronden
 - Fosfaatverzadigde gronden
 - Onbekend
 - Grens reconstructiegebied
Achterhoek en Liemers
 - Bebouwing
 - Rijksweg
 - Provinciale weg
 - Spoorweg

DIENST MW
Afdeling GEO/RV
bron: Alterra
13 februari 2002
voornamelijk J. Gerritsen

LEGENDA

OVERSCHRIJDING KRITISCHE
STIKSTOFBELASTING IN PERC.

- 50--25
- 25-0
- 0-50
- 50-100
- 100-500

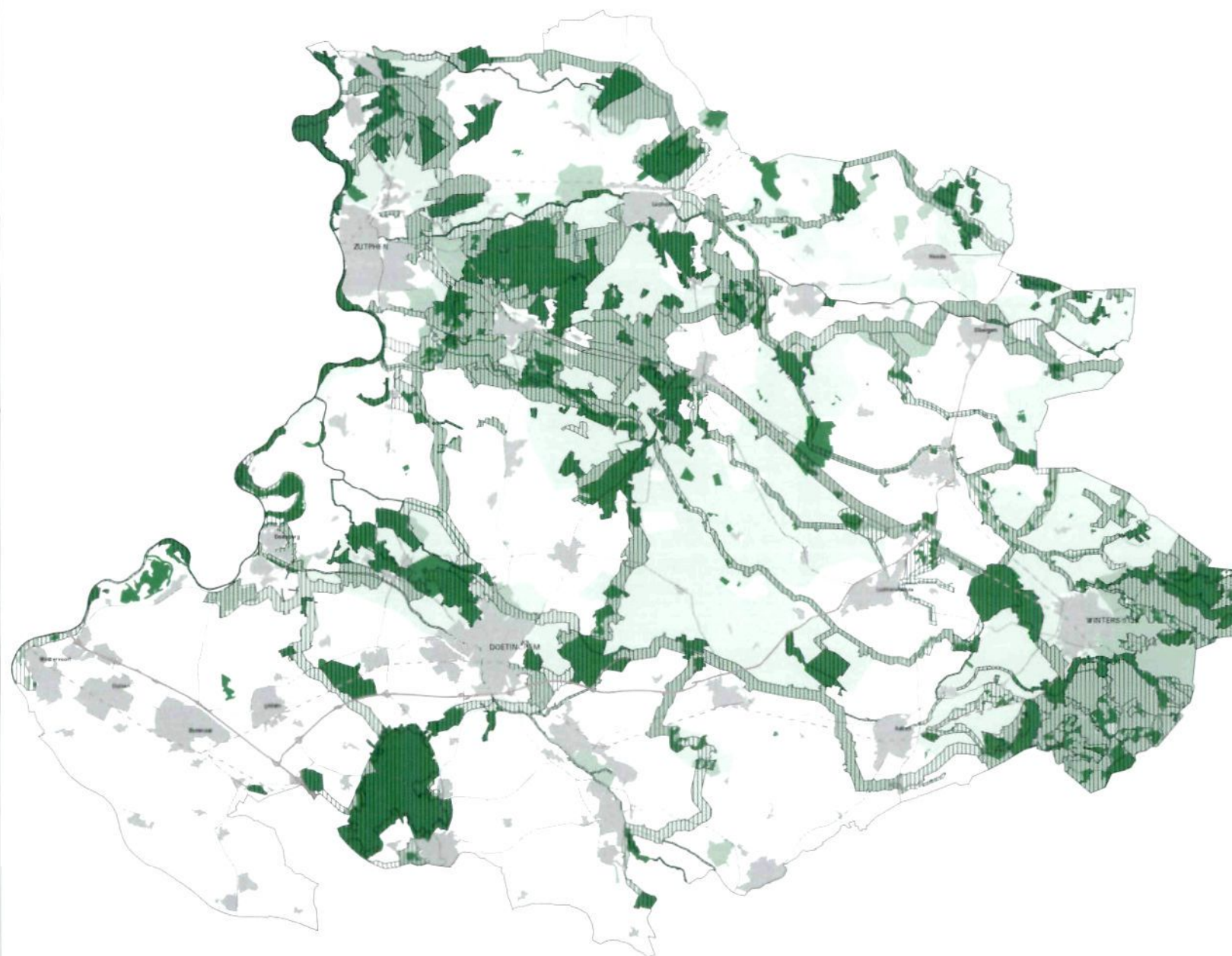
- Grens reconstructiegebied
Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Provinciale weg
- Rijksweg
- Spoorweg

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Alterra

13 februari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

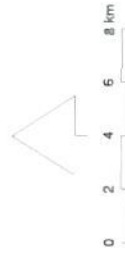
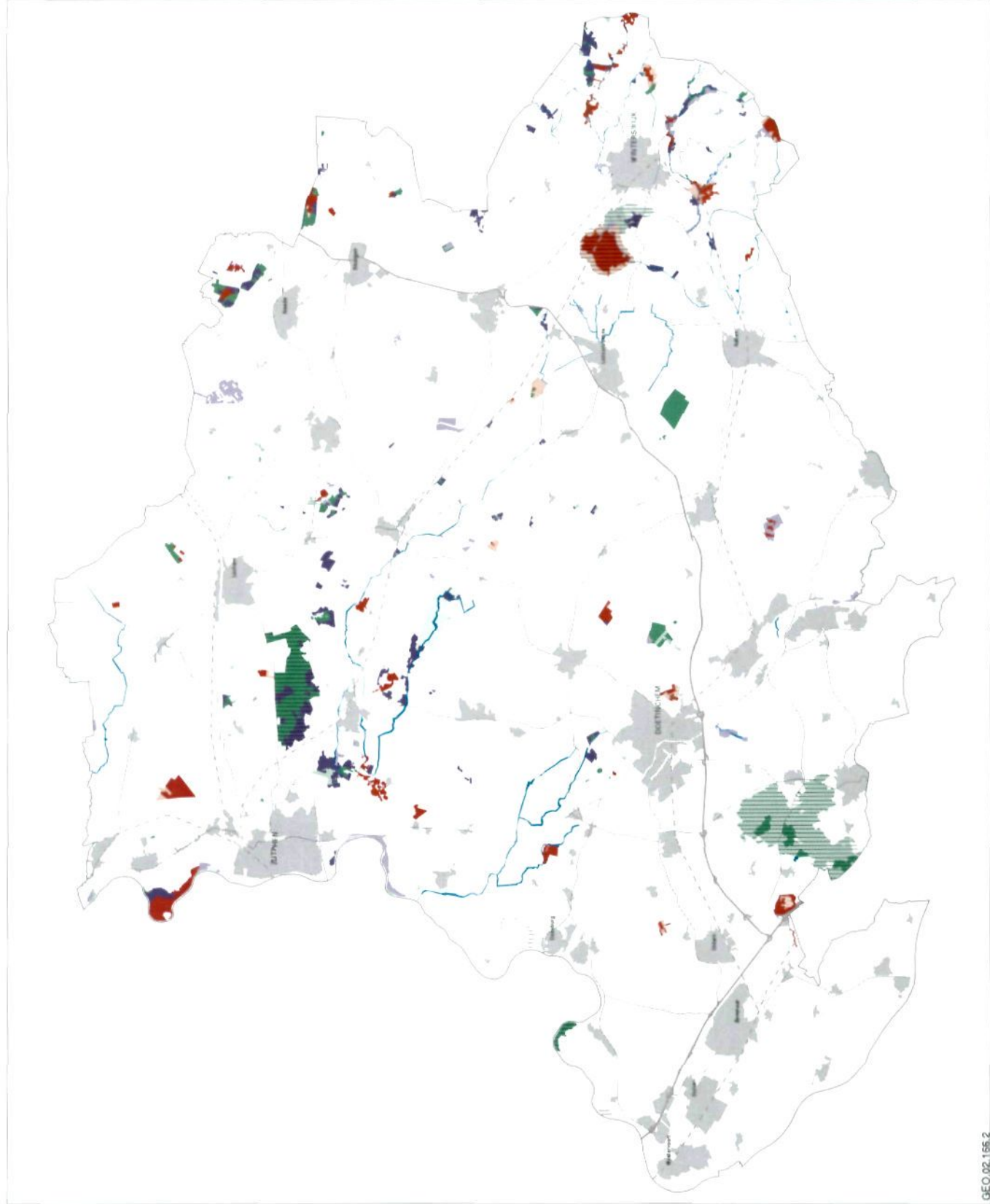
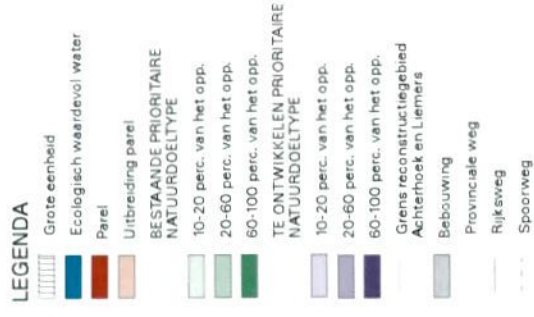
LEGENDA

- Ecologische hoofdstructuur
- PERCENTAGE VAN HET OPPERVLAK
WAAROP NATUURDOELTYPEN LIGGEN
- 10-20
- 20-60
- 60-100
- Grens reconstructiegebied
Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Provinciale weg
- Rijksweg
- Spoorweg

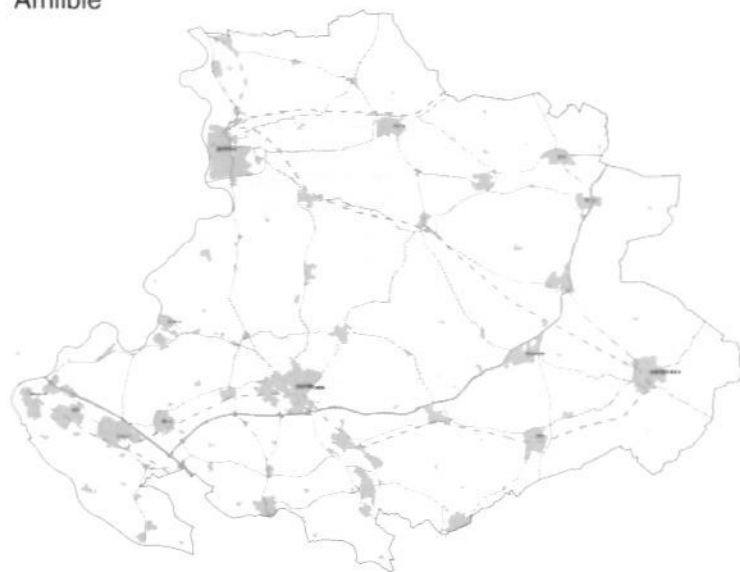

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Prov. Gelderland
28 januari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

Amfibie

Das

Weidevogel en Gans

Moerasvogel

LEGENDA

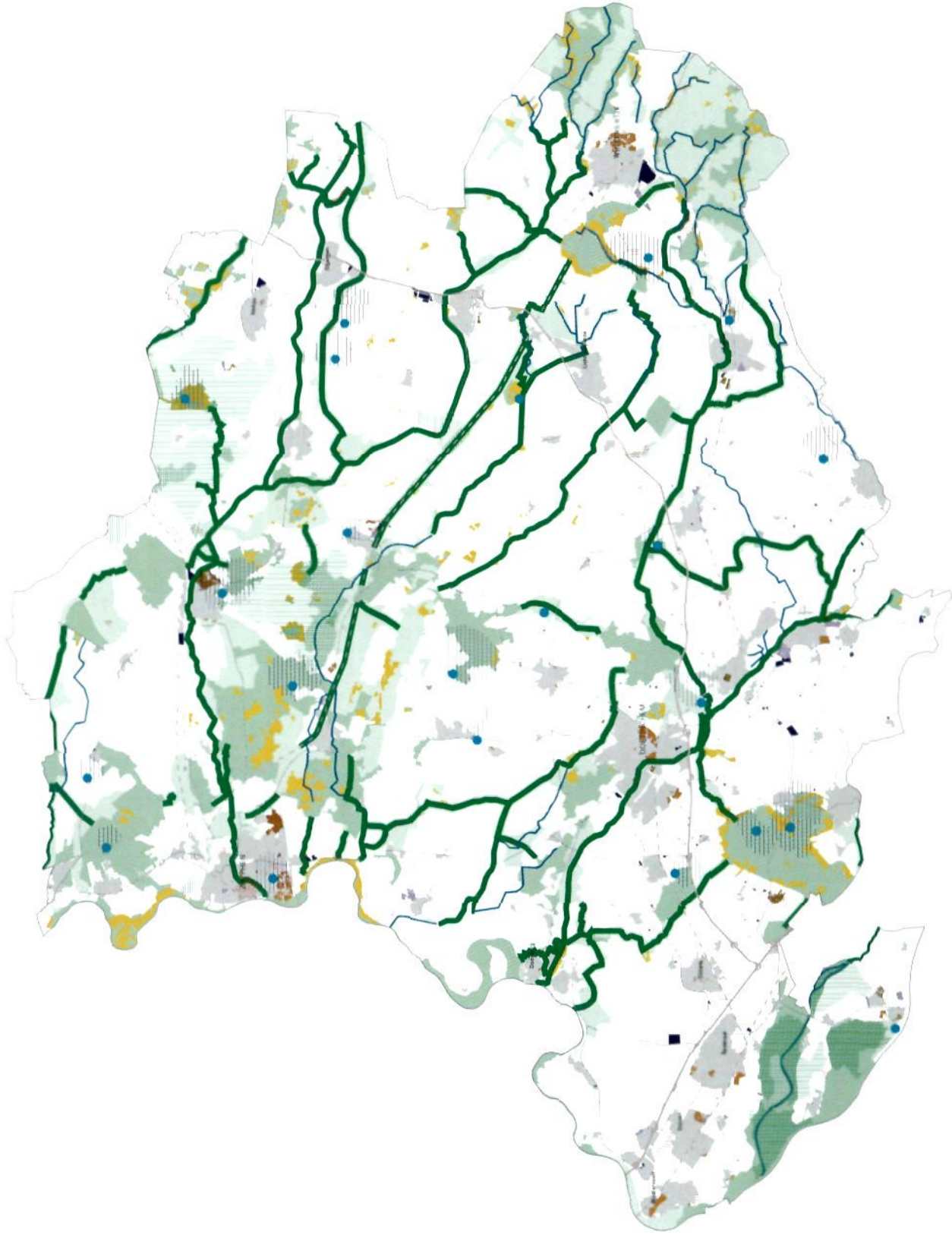
- Amfibie
- Das
- Weidevogel
- Ganzen
- Moerasvogel
- Grens reconstructiegebied Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Rijksweg
- Provinciale weg
- Spoorweg

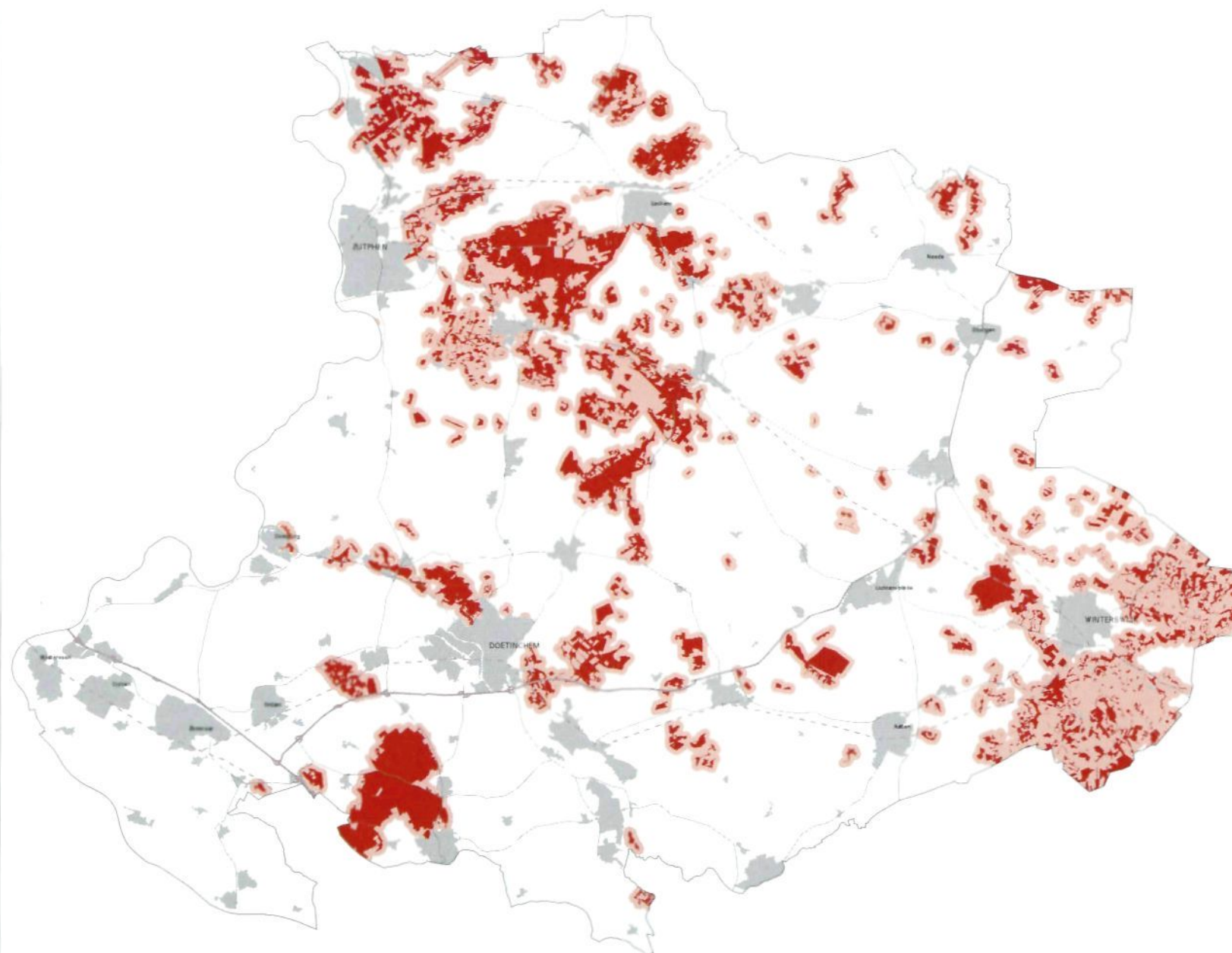
DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Prov. Gelderland
28 januari 2002

vormgeving: J. Gerritsen

- LEGENDA**
- EHS, boven 60 perc.
 - EHS, 20-60 perc.
 - Nieuwe natuur
 - Weidevogelgebied
 - Ecologische verbindingzone
 - Te beschermen waardevolle wateren
 - Grondwaterbeschermingsgebied
 - Drinkwater
 - Bebouwing (vastgesteld)
 - Bebouwing (ontwerp)
 - Bedrijfssterren (vastgesteld)
 - Bedrijfssterren (ontwerp)
 - Stillegebieden 1989
 - Archeologische Monumentenkaart
 - Grens reconstructiegebied
 - Achterhoek en Liemers
 - Bebouwing
 - Rijksweg
 - Provinciale weg
 - Spoorweg

DIENT MW
Afdeling GEOIRV
bron: Prov. Gelderland
08 maart 2002

LEGENDA

- Verzursingsgevoelig gebied
- Buffer om verzursingsgevoelig gebied (250 m)
- Grens reconstructiegebied Achterhoek en Liemers
- Bebouwing
- Rijksweg
- Provinciale weg
- Spoorweg

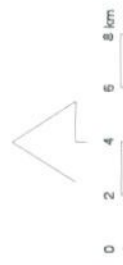
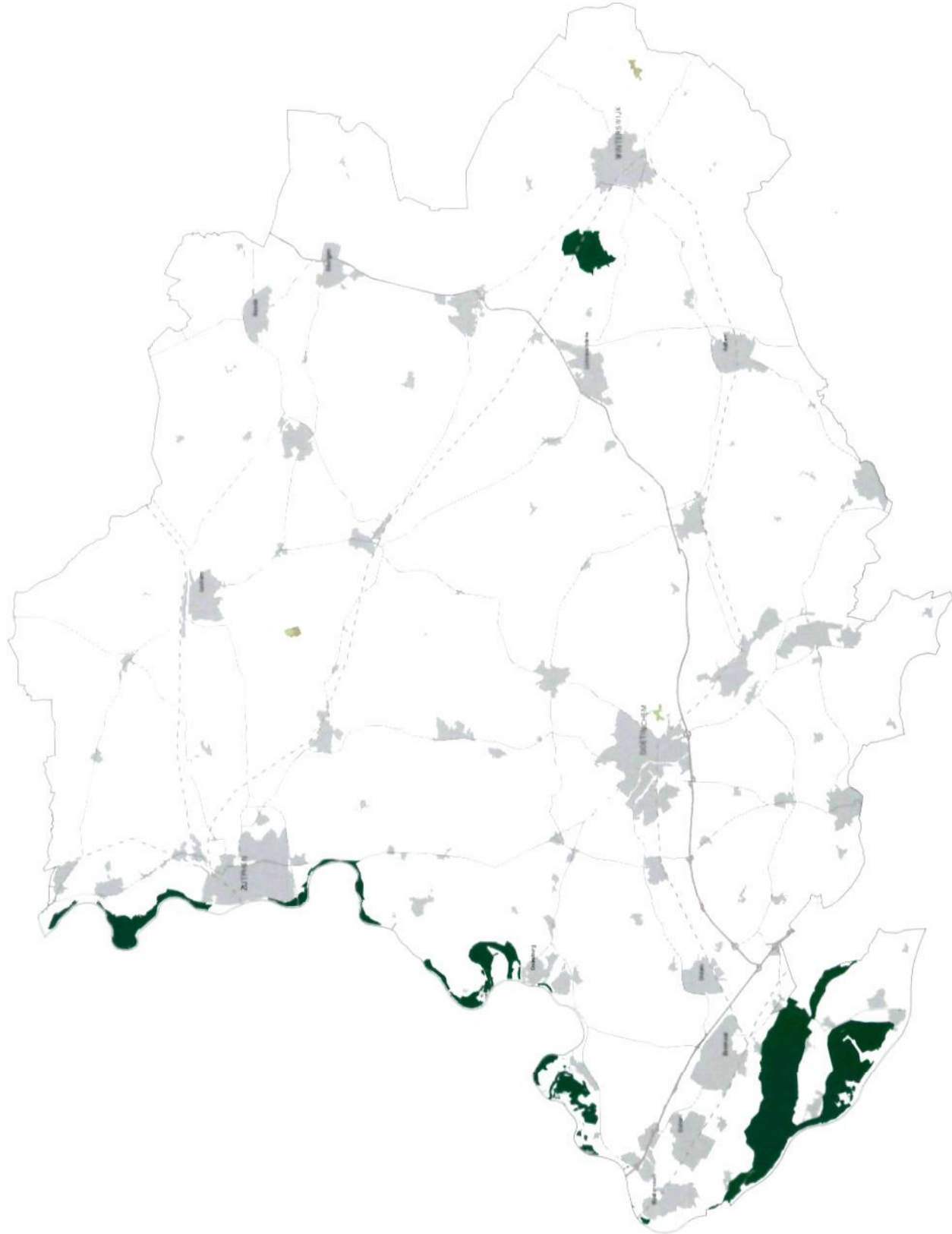

DIENT MW
Afdeling GEO/RV
bron: Prov. Gelderland
08 maart 2002

vormgeving: J. Gerritsen

LEGENDA

- NB-WET GEBIEDEN**
- Beschermd natuurgebied
 - Staats natuurgebied
- HABITATGEBIEDEN**
- In 1979-1998 aangewezen
 - Per 24-03-2000 aangewezen
 - Grens reconstructiegebied
 - Achterhoek en Liemers
- Bebouwings**
- Rijksweg
 - Provinciale weg
 - Spoorweg

DIENT MW
Afdeling GEOIRV
bron: Prov. Gelderland
08 maart 2002